TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 28 | *Spalių — Gruodis* | *1934 m.*

Svetimšalių teisės nekilnojamam turtui Lietuvoje.

Klausimas dėl svetimšalių teisių nekilnojamam turtui yra praktiškai svarbus ir teoretiškai įdomus. Šioks ar kitoks klausimo sureguliavimas užgauna ne tik svetimšalių, bet ir Lietuvos piliečių teises, o dar tokias jautrias, kokiomis yra teisės nekilnojamajam turtui. Praktiška to klausimo reikšmė dar didėja ryšium su vis dar galutinai neišaiškintu Lietuvos piliečių korpuso klausimu. Be to, praktikoje žmonių pilietybė labai dažnai keičiasi. Ir teoretiškai šis klausimas yra įdomus dviem atžvilgiais: kaipo ryškus paveldėtos ir savosios teisės nesuderinimo pavyzdys, antra vertus, kaipo atsitikimas, kur autonominė teisė susiduria su konvencionaline ir viena antrai prieštarauja.

A. Autonominė teisė.

1. Paveldėtoji teisė (bendra ir vietinė).

Prieškarinėj Rusijoje mūsų paliestas klausimas buvo sureguliuotas IX-to tomo 830 ir 831 straipsnių bei jų pastabų ir tų pastabų priedėlių, iš kurių visi (dėl istorinių ar geografinių sumetimų) nustojo reikšmės, išskyrus 830 str. II-os pastabos

priedėlį. Principe svetimšaliai galėjo įsigyti visokiais būdais nekilnojamąjį turtą[1]). Jie galėjo taip pat ir valdyti bei nuomoti visokius turtus. Tik tam tikruose buv. imperijos plotuose, jų tarpe ir Suvalkų, Kauno, Vilniaus bei Kuršo gubernijose, buvo 1887 m. kovo 14 d. įsakymu įvestas išimtinis svetimšaliams režimas. Šiose gubernijose buvo uždrausta svetimšaliams įsigyti nuosavybėn esančius už miesto ar uosto ribų nekilnojamuosius turtus arba juos valdyti bei naudoti[2]). Visokie santoriai, sudaryti šiam įstatymui apeiti, buvo laikomi neteisėtais, ir susekęs tokį santorį, atitinkamas vyriausybės agentas turėjo kreiptis į teismus ir prašyti jį panaikinti. Turtai, kurie pereidavo svetimšaliams įstatyminio paveldėjimo keliu (X t. 1 d. 1106 str.) arba testamentais (IX t. 834 str.), turėjo būti per 3 metus nuo turto paveldėjimo parduoti Rusijos valdiniams. Svetimšaliui to nepadarius, turtas būdavo imamas globon, parduodamas iš varžytynių ir gauta suma išmokama įpėdiniui.

Įsikūrus Lietuvos Valstybei, šis įstatymas, pagal 1918 m. lapkričio 2 d. Laikinosios Konstitucijos 24 str. (Laik. V. Ž. papildymas), liko galioje. Tiesa, tos pačios Konstitucijos 22 str. panaikino luomų privilegijas.

Iš to galima būtų padaryti išvadą, kad Luomų įstatai bendrai ir jų tarpe cituotieji įstatymai dėl svetimšalių, įdėti IX t. („Luomų Įstatai"), nustojo veikę. Bet tokia pažiūra būtų klaidinga. Sprendžiant klausimą dėl įstatymų veikimo ar neveikimo, nereikia žiūrėti į jų pavadinimą, arba dislokaciją, o vien į jų turinį arba materiją. Svetimšaliai turi turėti status ne vien luominėj valstybėj, bet ir beluominėj santvarkoje. Todėl nėra konstitucinių kliūčių šį įstatymą pripažinti veikiantį.

---

1) Nekilnojamųjų turtų apibūdinimą ž.: X t. 1 d. 384 ir sek. str. str.; Napoleono Kodekso 517 ir sek. str. str.; Pabaltės Sąvado 530—531 str. str.

2) Rusų Senatas (91/20 ir 93/33) Vis. Susirinkimo nutarimais išaiškino, kad „1) к городским поселениям принадлежат те из местечек, которые состоят на городском положении в виде мещанского управления, или в виде приписки к городам, и 2) что за городское поселение следует считать только территорию, входящую по планам в город. черту."

Vyr. Tribunolo praktika taip pat laiko svetimšalius liečiančius IX t. nuostatus veikiančiais. Priminsim, kad Balinskienės su Darja-Dainaravičium byloje (217/34), Vyr. Tribunolas įsakmiai cituoja IX t. 822 str. Neturi reikšmės ir ta aplinkybė, kad 1887 m. įstatymas buvo ne bendras visam buv. Rusijos plotui, o vien tik vakarų gubernijoms; vien todėl jisai dar negali būti kvalifikuojamas, kaipo išimtinis (ekskliuzivinis) įstatymas ir dėl to negaliojantis. Mums šis įstatymas yra v i e t i n i s, jo r a t i o yra saugumo sumetimai (svetimų valstybių sienų artimumas), kurie yra svarbūs ir Lietuvos Valstybei. Taip žiūri į šį įstatymą ir vyriausybė: priminsim Seimo Referento pareiškimą II Seimo 1925 m. spalių 27 d. posėdy[3]). Taip pat neseniai išleistam Žemės Reformos įstatymo 5 § pakeitime (V. Ž. Nr. 456) šis įstatymas minimas veikiančiu.

Savaime suprantama, jo nuostatai turi būti pritaikyti mūsų geografiniam plotui. Kadangi dabartinė Lietuva susideda be Klaipėdos krašto iš buv. Suvalkų, Kauno, Vilniaus ir Kuršo gubernijų ar jų dalių, tai išeina, kad svetimšaliai visame valstybės plote negali įsigyti nuosavybėn ar valdyti bei nuomoti nekilnojamuosius turtus už miesto ribų. Visi aukščiau minėtų straipsnių priedų nuostatai veikia, tačiau su 2 aprėžimais, būtent: nežinia, koks organas pas mus turi atitekusius svetimšaliams įstatyminio paveldėjimo arba testamento keliu nekilnojamuosius turtus likviduoti (įstatymo numatytoji gubernijos valdyba dabar neegzistuoja, ir nevisai aišku, kokia būtent įstaiga ją atstoja); antra, nežinia, nuo kurios dienos reikia skaityti 3 metų terminą. Atrodo, kad į šį klausimą atsako pats įstatymas; tačiau iš tikrųjų taip nėra. Nereikia užmiršti, kad per visą okupacijos laiką, t. y. per 4 metus, šis įstatymas visai nebuvo taikomas. Bet ir vėliau, jau įsikūrus Lietuvos Valstybei, jisai irgi nebuvo taikomas dėl to, kad Lietuvoje atsirado tarp žemės savininkų naujų svetimšalių, būtent tokių, kurie Rusijoj buvo Rusijos valdiniai, bet jie, neįsigiję Lietuvos pi-

---

3) „Dabar susikūrus Lietuvos Respublikai, šitas įstatymas tebeveikia, nes jisai neprieštarauja mūsų Konstitucijai. Ir motyvai, kuriais buvo išleistas Rusijoje, pasilieka ir Lietuvoje“ (II Seimo stenogramos 203 pusl.).

lietybės, liko svetimšaliais[4]). Antra vertus, prasidėjo žemės reformos vykdymas, kuris pastatė vyriausybei milžiniškus uždavinius kaip tik žemės turtų srity. Įvyko įstatymo *diskontinuitetas*. Todėl ir buvo įnešti į Seimą šios pastabos priedėlio III-čio str. 1 ir 3 punktų pakeitimų projektas. Likvidacijos terminas jame buvo numatytas visiems nelikviduotiems turtams 1926 m. balandžio 3 diena, o ateity turėjo būti vėl taikomas 3 metų terminas. Gubernijos valdybos funkcijos turėjo būti pavestos Žemės Ūkio Ministerijai[5]). Tačiau šiam įstatymui uždėjo veto Respublikos Prezidentas 1925 m. gruodžio 7 d. raštu[6]) ir jis buvo grąžintas Seimui svarstyti iš naujo.

---

[4]) „Lietuvoje susidarė nauja padėtis iš to, kad daugelis piliečių, kurie pirma buvo Rusijos piliečiai ir valdė mūsų krašte turtą, nepasidavė. Jiems turėjo būti taikomas šis veikusis rusų įstatymas. Bet *kai kuriems mūsų kaimynams prašant*, nežiūrint kad 3 metų terminas nuo *įsikūrimo valstybės* išėjo, šita padėtis buvo ir toliau kenčiama ir nebuvo reikalaujama iš svetimšalių turtą likviduoti. Bet dabar gyvenimui susitvarkius ir įėjus į normalines vėžes, reikia atkreipti į tą dalyką dėmesį ir sutvarkyti" (II Seimo stenogramos, 203 pos.).

[5]) Seimo trimis skaitymais priimtas įstatymas: „Įstatymų rinkinio IX t. 830 str. 2 pastabos priedo 3 str. p. p. 2 ir 3 pakeičiami taip:

2. Visais kitais atsitikimais paveldėjimo, einant įstatymais, o taip pat testamento keliu svetimų šalių piliečiai, kurie jau yra įgiję nekilnojamąjį turtą, privalo ligi 1926 metų balandžio mėnesio 3 dienos perleisti jį Lietuvos piliečiams žemdirbiams; tie gi, kurie nurodytu keliu įgys turtą po šio pakeitimo paskelbimo dienos, privalo per 3 metus nuo turto paveldėjimo dienos jį ta pačia tvarka likviduoti.

3. Jeigu nustatytu laiku turtas nebus perleistas Lietuvos piliečiams, tai jis perimamas valstybės globon ir parduodamas iš varžytynių; gauti už parduotą turtą pinigai, išskaičius surištas su turto globojimu ir pardavimu išlaidas, perduodami savininkui, o jo nesant, ar jam atsisakius pinigus priimti, įnešami jo depozitan į Valstybės Iždą. Turto Valstybės globon perėmimo ir jo pardavimo tvarką nustato Žemės Ūkio Ministeris".

[6])

Lietuvos Respublika Kaunas, 1925 m. gruodžio 7 d.
Prezidentas
Nr. 214.

Aukštai Gerbiamas Pone Pirmininke!

Pasirėmęs Valstybės Konstitucijos 50 §, turiu garbės grąžinti Seimui antrą kartą apsvarstyti Įstatymų Rinkinio IX tomo I knyg. 830 str. 2 past. priedo pakeitimą, įteiktą man Tamstos raštu š. m. lapkričio mėn. 17 d. Nr. 3888.

Seimas, pakeisdamas įst. rink. IX t. I kn. 830 str. 2 past. priedo 3 str. 2 punktą, rado reikalinga padaryti skir-

Nuo to laiko klausimas taip ir nepasijudino iš vietos; tiktai, kaip jau pasakyta, paskutiniame Žemės Reformos Įstatymo pakeitime (V. Ž. 456) tas įstatymas cituojamas, bet vis tiek atsakymas į tuos du neaiškius klausimus ir čia neduodamas. Išeina, kad per 16 metų šis įstatymas ir liko lettre morte. Priminkim, pagaliau, dar vieną teisę, kuri, nors yra daiktinio pobūdžio, vis dėlto palikta svetimšaliams: imti turtus įkaitan, tačiau be teisės juos įsigyti ar sau pasilikti, o kaimuose ir be teisės paimti valdyti. Ši daiktinė teisė yra tokiu būdu iliuzorinė (C. Teis. Įst. 1129 str. pastaba, kuri J. Viskantos vertime kodėl tai išmesta).

Be šių nuostatų, veikiančių visame Respublikos plote, yra dar nuostatai, kurie veikia tik atskirose jos dalyse. Suvalkijoj veikia 1887 m. įstatymo 1 str. I pastaba, pagal kurią svetimšaliams uždrausta valdyti nekilnojamus žemės turtus ir kaipo įgaliotiniams. Ši norma, kiek ji yra susijusi su vietinio civilinio kodekso ypatybėmis, turi būti pripažinta veikiančia.

Kitaip dėl klausimo su Nap. Kod. 726 ir 912 str. str. Jie nustato savitarpumo principą. Koks santykis yra tarp šių

---

tumą svetimų valstybių piliečių nekilnojamam turtui likviduoti laiko atžvilgiu: tiems svetimųjų valstybių piliečiams, kurie visais kitais atvejais įstatymu ar testamentu įgyja nekilnojamą turtą prieš kalbamą įstatymą paskelbsiant, duodama teisė tą turtą perleisti Lietuvos piliečiams žemdirbiams ligi 1926 m. balandžio 3 d., t. y. atskirais atsitikimais įgytasai turtas privalės būti likviduotas kelių mėnesių bėgyje, tuo tarpu kaip kiti svetimšaliai, vien dėl to, kad jie įgyja turtą aukščiau nurodytu būdu minimą įstatymą paskelbus, statomi geresnėn padėtin, jiems suteikiama teisė įgytąjį turtą likviduoti trijų metų bėgy.

Man atrodo, jog toksai skirtingas svetimšalių traktavimas valstybei naudos negalėtų atnešti, greičiau sukeltų bereikalingų sunkenybių su svetimomis valstybėmis, todėl manyčiau, jog svetimšaliams, įgijusiems visais kitais atvejais įstatymo ar testamentu nekilnojamąjį turtą, reikėtų duoti teisę trijų metų bėgy įgytą turtą perleisti Lietuvos piliečiams žemdirbiams, neatsižiūrint į tai, ar turtas yra įgytas prieš minėtą įstatymą paskelbsiant ar tokiam įstatymui įsiteisėjus.

Turėdamas tai omenyje, manyčiau būsią naudinga, jei Seimas teiksis dar kartą apsvarstyti šitą įstatymą.

(pas.) Stulginskas.

dviejų straipsnių ir 1887 m. įstatymo? Atrodytų, kad vietinis, specialus įstatymas šalina bendrąjį įstatymą. Tačiau iš tikrųjų tų normų turinys yra toks, kad šie du straipsniai turi būti laikomi neveikiantieji. Priežastis yra aiški: savitarpumas yra principas, galimas tik santykiuose tarp valstybių, o ne tarp valstybių dalių. Priminsime, kaipo analogiją, Klaipėdos Krašto Civ. Proc. Įst. 328, 722 ir 723 §§ (Vokietijos teismų sprendimų vykdymas)[7]. Priminsime dar Suvalkijoje veikiantį specialų 1891 m. birželio 11 d. valstiečių žemės įgijimo ir nuomojimo įstatymą, nustatantį, kad įgijėjais tegali būti nuolatiniai vietos gyventojai — Rusijos valdiniai.

Klaipėdos Krašte šį klausimą tenka laikyti priklausantį valstybinei, o ne autonominei sferai[7a])

2. *Žemės Reformos įstatymas ir jo pakeitimai.*

Žemės reformos Įstatymas (ir jo pakeitimai) įvedė kai kuriuos svarbius pakeitimus svetimšalių atžvilgiu žemės turtų srity. Žemės turtų nusavinimo atžvilgiu Ž. R. Į. skiria dviejų rūšių svetimšalius: tokius, kurie savo turtus įgijo, būdami svetimšaliais, ir tokius, kurie savo turtus įgijo prieš didįjį karą, kaipo vietiniai (Rusijos) valdiniai. Paskutinės grupės svetimšaliams taikomi bendri nusavinimo dėsniai, paliekant jiems teises neliečiamai normai. Kad ši neliečiama norma turi būti likviduota, apie tai pirmą kartą pasakyta 1934 m. rugsėjo 19 d. novelėj (V. Ž. Nr. 456). Pirmos grupės svetimšaliai, kurie ir Rusijoje būdami svetimšaliais išimties keliu įgijo savo turtus, Lietuvoje gali per tam tikrą laiką savo turtus likviduoti, o tam laikui išėjus tie turtai paimami valstybės globon ir gali būti pardavinėjami iš varžytynių (V. Ž. Nr. 83). Atrodo, kad skirtumas tarp abiejų svetimšalių grupių glūdi tik jų viršnorminių žemės plotų likvidavime: vieni juos patys likviduoja, o iš kitų jie nusavinami; šiaip ir prigimtiems svetimšaliams neliečiama norma paliekama ir ji gali būti priverstinai likviduota tais pačiais pagrindais, kaip ir naujai atsiradusių svetimšalių.

Toliau Ž. R. Į. (§ 19 p. a) nustato, kad svetimų valstybių piliečiams žemė (iš žemės fondo) negali būti duodama, o tapę

---

7) J. *Robinzonas.* Klaipėdos krašto konvencijos komentaras I t., 349—350 pusl.

7a) plačiau *Robinzonas,* ibid., 149 ir sek. p. p.

Lietuvos piliečiais gauna žemės ne anksčiau, kaip po 10 metų pilietybę priėmus (Ž. R. įst. § 69 — V. Ž. Nr. 83). Draudžiama užsienio piliečiams nuomoti žemės net ir miestų ribose (Ž. R. Įst. 67 ir 68 §§). Savaime suprantama, kad čia kalbama apie tokią žemę, kurią paliečia žemės reforma (§ 48).

3. Laikinas Lietuvos pilietybės įstatymas.

Vieno iš pirmųjų įstatymo leidimo aktų, būtent 1919 m. sausio 19 d. Laikinojo Įstatymo apie Lietuvos Pilietybę (L. V. Ž. Nr. 2—3) 4 §-fas nustato:

„Laikinai draudžiama svetimšaliams pirkti ir kitokiu būdu įgyti nuosavybę Lietuvoje nekilnojamasis turtas. Sutartys, padarytos priešingai šiam įstatymui, laikomos nebesančiomis. Apygardos teismo Valstybės Gynėjams dedama pareiga kelti ir vesti bylas apie minėtų sutarčių panaikinimą".

Priminsim dar to paties įstatymo 5 §-fą, kuriame nustatoma, kad:

„Žemė, valdoma tų kolonistų, kurie po 1914 m. buvusių rusų valstybinių, vadinamųjų Valstiečių (Krestianskij) ir Bajorų (Dvorianskij) bankų buvo įkurti Lietuvoje, šiuo grąžinama Lietuvos Valstybei nuosavybe ir iš kolonistų atimama, o jiems iždas grąžina tai, ką jie buvo už žemę sumokėję".

Pats įstatymas pavadintas „laikinuoju" (kas buvo visai naturalu) ne vien dėl subjektyvinių priežasčių (vyriausybė buvo tada laikinoji), bet ir dėl objektyvinių: Lietuvos piliečių visumą negalima buvo nustatyti tuo metu, kai Lietuvos Valstybės sienos dar nebuvo užfiksuotos, kai dar nebuvo susitarta su kaimynais dėl optacijos teisių ir kai dar nebuvo nusistatyta dėl pačios pilietybės pagrindinių principų. Norma, nustatanti svetimšalių padėtį (status) nekilnojamųjų turtų atžvilgiu, prasideda žodžiu „laikinai". Mes tuoj pamatysim, kad šis žodis gali turėti reikšmės šiam nuostatui interpretuoti.

Sulyginus naują įstatymą su paveldėtu senu, krinta į akis štai kurie skirtumai tarp jų:

1) 1887 m. įstatymas turi galvoje tik turtus, esančius už miestų ar uostų ribų; 1919 m. įstatymas liečia visus turtus, kur jie bebūtų;

2) 1887 m. įstatymas už tat yra platesnis juridinių titulų skaičiaus atžvilgiu, būtent, jis apima ne vien nuosavybę, bet

ir valdymą bei naudojimąsi. Tuo tarpu 1919 m. įstatymas kalba tiktai apie nuosavybę;

3) 1887 m. įstatymas numato dviejų rūšių sankcijas, pereinant nekilnojamiems turtams į svetimšalių rankas: aktų naikinimą teismo organų ir administratyvinių organų priverstinę turtų likvidaciją. Gi mūsų įstatymas numato tik aktų naikinimą teismo keliu.

4. *Santykis tarp paveldėtos ir savosios teisės.*

Pažiūrėsim dabar, koks yra santykis tarp 1887 m. ir 1919 m. įstatymų[8]):

Galimos yra trys hipotezės. Pirmąja hipoteze, 1919 m. įstatymas nėra naujas savo objekto atžvilgiu, o tik seno, paveldėto įstatymo priminimas, kaip, pvzd., to įstatymo 2 ir 3 §§ pakartoja IX t. 839 str.*). Sunku šiandien nustatyti, ar leidžiant šį įstatymą, buvo galvota apie 1887 m. įstatymą arba ne. Bet net ir prileidus, kad įstatymo autorių šis įstatymas 1887 m.) buvo laikomas galiojančiu, galima vis dėlto spėti apie jo tikslą, išeinant iš tuometinių aplinkybių, iš vad. *ratio legis*.

Kokia buvo tuomet Lietuvos Valstybės padėtis? Valdžios dualizmas. Okupacija dar nebuvo užbaigta. Tautinė valdžia pamažu perimdavo atskiras valdymo sritis iš okupacinės valdžios. Okupantų tėvynėje buvo didelė suirutė; jos ateitis, dėl priešų pergalės ir vidaus revoliucijos, buvo neaiški. Daugelis okupacinės valdžios narių išgyveno krašte kelerius metus ir turėjo jau čia pat gana stiprius ryšius. Buvo pavojus, kad šie žmonės dėl neaiškios ateities nepanorės grįžti į savo tėvynę, o velys likti Lietuvoje ir čia apsigyventi. Kur? Ne miestuose, kurie buvo karo metu sunaikinti, bet kaime, kur okupantus viliojo derlinga žemė ir gausus derlius. Atsirado būtinas reikalas tuojau užkirsti kelią tokioms užgaidoms. Todėl ir pasakyta pačioj pradžioj „laikinai“: pavojus buvo laikinas, ir apsaugos priemonė turėjo būti laikina. Dėl to pat šis įstatymas buvo toks lakoniškas; jame numatyti tik aktyvaus nuosavybės įgijimo atsitikimai, o ne pasyvaus, nes vien iš jų pusės grėsė pavojus. Buvo, turi būti, galvota, kad praėjus pavojui, ir tos priemonės nebereikės.

Prieš šią hipotezę kalba nusistovėjusi praktika; prieš ją

---

[8]) Žemės Reformos Įstatymo įvesti pakeitimai čia nesvarstomi.

taip pat pasisakė ir Seimo Referentas dėl 1887 m. įstatymo pakeitimo[9]).

Antra tezė teigia, kad reikia 1919 m. įstatymą įdėti į 1887 m. įstatymą ir pirmojo šio įstatymo priedėlio punkto žodžius „už uostų ir miestų ribų“ parašyti to punkto pabaigoj. Tokiu būdu IX t. 830 str. II pastabos priedėlio sankcijos, numatytos 2, 3, 6, 7 ir 8 straipsniuose, paliečia ir miesto bei kaimo turtus ir tuo būdu įgalina likviduoti ne tik *aktyvaus*, bet ir *pasyvaus* įgijimo atsitikimus.

Tačiau prieš šitokį aiškinimą pasisakė Vyriausybė, įnešdama 1925 m. į Seimą 1887 m. įstatymo kelių punktų pakeitimą. Iš jo aukščiau padėto teksto matome, kad Vyriausybė turėjo galvoje vien tik kaimo turtus, tuo labiau, kad likvidacija buvo pavesta Žemės Ūkio Ministerijai, kuri vargu bau gali būti pripažinta tinkamu organu miesto turtams likviduoti. Be to, prileidžiant tokį aiškinimą, nesuprantama, kam reikalingas 1919 metų įstatymo antras sakinys: juk jis kartoja 1887 m. įstatymo 7-tą punktą. Trečią sakinį dar galima būtų pateisinti kompetencijos aiškumo sumetimais. Tačiau, net ir priėmus šį aiškinimą, du 1887 m. įstatymo neaiškumai taip ir lieka neišspręsti.

Pagaliau yra dar *trečias* galimumas, būtent, laikyti šiuos 2 įstatymus *lygiagrečiai* veikiančius, turinčius skirtingus objektus (vienas — kaimo turtus, antras — miesto turtus), skirtingą titulų skaičių (vienas — visų rūšių nuosavybę, o taip pat ir valdymą bei naudojimą, antras — vien aktyviai įgytąją nuosavybę) ir skirtingus teisėtos tvarkos atstatymo būdus (pirmas — aktų panaikinimą ir likvidaciją varžytynių keliu, antras — vien aktų panaikinimą). Pripažinę šią tezę, mes priename išvadą, kad 1919 metų įstatymas yra nepilnas (lex minus quam perfecta), bet ta išvada yra paremta įstatymo laikinumu, o antra vertus — legislatyvinės technikos trūkumais.

Žinoma, galima dar pastatyti klausimą, ar nebūtų leista taikyti analogijos keliu žemės turtams nustatytąją turtų likvidaciją pasyviai įgytosioms miestų nuosavybėms[9a]). Tačiau ir toks klausimo išsprendimas būtų *lettre morte* tol, kol įstatymų

---

[9]) „Jau mūsų laikinoji vyriausybė iš pat pradžių praplėtė šio įstatymo reikšmę ir į miestus“ (II Seimo stenogramos. 203 pusl.).

9a) Matyt, ta prasme pasisakė Vyr. Tribunolas savo 1935 m. sausio 10 d. pilnaties nutarime.

leidimo arba kodifikacijos keliu nebus pašalinti du pagrindiniai 1887 m. įstatymo trūkumai. Tokiu būdu mes prieinam išvadą, kad dabartiniu laiku Lietuvoje yra 2 skirtingi režimai svetimšaliams nekilnojamųjų turtų įgijimo atžvilgiu: vienas režimas miestuose, antras — kaimuose. Vienas tvarkomas 1919 m. įstatymo, antras — 1887 m. įstatymo, modifikuoto ir papildyto Žemės Reformos Įstatymo bei jo pakeitimų.

5. *Juridinė įstatyminių normų analizė.*

Cituoti įstatymai nustato *specialų nekilnojamam turtui įgyti teislumą.* Mes žinome, kad be paprasto teislumo (amžiaus, sveikatos ir kit.) yra dar specialūs teislumo požymiai, kitaip sakant, specialios kvalifikacijos[10]) kuriems nors veiksmams juridiniai galiojančiu būdu atlikti. Tų kvalifikacijų tarpe yra ir pilietybė. Tad šiuo įstatymu nustatomas specialus nekilnojamiems turtams įgyti teislumas — pilietybės kvalifikacija. Šis nuostatas turi *teigiamą* ir *neigiamą* pusę: teigiamą ta prasme, kad nekiln. turtų įgijimas yra rezervuotas vien Lietuvos piliečiams, tiek pagrindiniams, tiek ir naturalizuotiems su kai kuriomis išimtimis; neigiamas šio nuostato aspektas — uždraudimas asmenims be šios kvalifikacijos, t. y. svetimų valstybių piliečiams ar be pilietybės asmenims, įsigyti nekilnojamą turtą. Kas yra šio nuostato *adresatas?* Patys piliečiai, o ypač valdžios organai, be kurių dalyvavimo nekilnojamasis turtas negali būti įgyjamas, t. y. notarai, Vyr. Notaras, ipotekos skyriai. Neliečiant Civ. Įst. numatytų nekilnojamųjų turtų įgijimo būdų, tenka pasakyti, kad juos visus galima suskirstyti 2 grupėmis: viena grupė, kur paties įgijėjo (svetimšalio) dalyvavimas yra būtinas, k. a. pirkimas, dovanojimas, varžytynių keliu įgijimas, įsisenėjimo keliu įgijimas. Visais šiais atvejais be valdžios agento, kuris pagal įstatymus turi tikrinti piliečių kvalifikacijas, neapsieinama. Antrą gru-

---

[10]) Tokių specialių kvalifikacijų yra ne mažai mūsų įstatymuose. Priminsime, kaipo pavyzdžius, 1928 m. Konstitucijojs 9 str. II posmą („Visos politinės teisės suteikiamos tik naturalizuotųjų vaikams, gimusiems Lietuvos pilietybėje, o patys naturalizuotieji įgyja tik aktyvias politines teises") ir Žemės Reformos Įstatymo § 71 (V. Ž. 456): „Žemės ūkio žemes gali įsigyti — 1) tie, kurie patys ne mažiau kaip 10 metų yra vertęsi vien žemės ūkiu ar dirbę vien žemės ūkyje...".

pę sudaro nekilnojamųjų turtų įgijimo būdai, kuriais turtas perleidžiamas pačiam įgijėjui nedalyvaujant (įstatyminio ar testamentinio paveldėjimo atvejai), bent ligi tam tikro laiko. Šiuos du turtų perėjimo nuosavybėn būdus atitinka ir sankcijos: pirmuoju atveju toji sankcija yra teisminė, antruoju atveju — administratyvinė. Šis skirtumas yra pagrįstas dalykų prigimtimi ir juridine turto įgijimo konstrukcija. Iš tikrųjų, sunku įsivaizduoti, kad teismo keliu galima būtų griauti įstatyminę įpėdinystę arba testamentą. Šiais atvejais tenka skaitytis su palikėjo valia (testamentas), arba jo valios prezumpcija, kurią sudaro įstatymas (įstatyminis paveldėjimas). Jo valia turi būti respektuojama, bet tik prisilaikant viešosios teisės įstatymų. Kiek testatorius nori palikti kurį nors turtą svetimšaliui, jo valia turi būti respektuojama, tačiau tat galima, nepaliekant paties turto, o tik jo ekvivalentą.

Administracinė likvidacija gali būti reikalinga ir kitais atvejais. Tiek 1919 m., tiek ir 1887 m. įstatymai, kalbėdami apie santorių, padarytų *in fraudem legis*, panaikinimą, turi galvoje, kad tie santoriai jau jų sudarymo laiku buvo neteisėti. Juos todėl reikia panaikinti. Tam, gal būt, ir nereikėtų specialaus nuostato, nes X t. 1 d. 1529 str. p. 4 skelbia sutartis netikromis, jei buvo siekiamas draudžiamas tikslas arba jei priv. žmonės įgyja teises, kurių jie dėl savo būvio negali turėti. Bet visas sunkumas yra tada, kai reikalaujamos nuosavybei įgyti kvalifikacijos (pilietybės) nustojama, jau aktą sudarius. Ar gali būti toks aktas sugriautas teismo keliu? Man atrodo, kad kiekvienas aktas turi būti svarstomas pagal turto ir šalių padėtį jo sudarymo metu. Galima pasakyti, kad tokie turtai pereina iš vienų rankų į kitas; nors fiziniai tas asmuo nepasikeitė, bet juridiniai jisai yra kitas[11]): jis buvo Lietuvos pilietis ir tapo svetimšaliu *(juridinė asmens transformacija)*. Tokių atsitikimų gali būti daug: Lietuvos pilietė, kuri susituokia su svetimšaliu; Lietuvos pilietis, iš kurio atimamas pasas, be pagrindo išduotas; Lietuvos pilietis, kuris priima kitą pilietybę; Lietuvos pilietis, kuriam atimama pilietybė (šis institutas yra numatytas naujo Pilietybės įstatymo projekto); žodžiu, visi gausingi pilietybės atsisakymo, nustojimo ir atėmimo atvejai. Kaip reikia pasielgti tokiais at-

---

[11]) Kelsen, Allgemeine Staatslehre, 66—70, ypač 70 p.

vejais? Aišku, čia negalima kalbėti apie aktyvų įgijimą *in fraudem legis,* o vien tik apie pasyvų, ir todėl pasekmė turi būti ne akto panaikinimas teismo keliu, o — kiek tat liečia žemės turtus — jų likvidacija administratyviniu būdu[12]). Savaime suprantama, kad specialioj instrukcijoj turi būti tiksliai nurodyti organai, kurie turi rūpintis šiais klausimais.

Tolesnis klausimas yra dėl „sutarčių" sąvokos tūrio: ar čia žodis pavartotas dvišalės sutarties prasme ar kaipo žodžio „aktas" sinonimas. Išeinant iš *ratio legis,* reikėtų šią sąvoką aiškinti plačiau ir pasakyti, jog ji apima ir Apylinkės Teismų nutarimus dėl teisių pripažinimo įsisenėjusiu valdymu. Man nėra žinoma, kad teisėjas reikalautų iš prašytojų jų pilietybės legitimacijos. Jeigu žiūrėti į 1919 m. įstatymą, kaipo į privalomą visiems, tai būtų paties prašytojo pareiga pranešti dėl tos legitimacijos stokos. Jei jisai to nepadarytų, tai nutarimas bus padarytas *in fraudem legis,* ir aktas galės būti panaikintas.

Kokios yra ieškinio dėl akto panaikinimo pasekmės? Sulaužytas objektyvus teisėtumas atstatomas: svetimšalis nustojo buvęs savininku. Viešosios teisės atžvilgiu klausimas yra išspręstas. Tačiau lieka dar privatinės teisės santykiai tarp pirkėjo ir pardavėjo, dovanotojo ir apdovanotojo ir t. t. Dovanojimo atveju, normaliai nekyla painumų dėl to turto likimo. Turtas grąžinamas dovanotojui, o apdovanotasis jokio ekvivalento, berods, ir negali reikalauti. Kitaip yra pirkimo-pardavimo aktą panaikinant. Privatinės teisės atžvilgiu įvyksta *restitutio in integrum:* pardavėjas vėl atgauna savo nuosavybės teises, o iš pirkėjo, kurio kaltė dažnai, gal būt, yra mažesnė negu pardavėjo (nes pardavėjas, Lietuvos pilietis, turi geriau žinoti mūsų įstatymus), atimama jo nuosavybė. Tačiau faktiškai taip nėra. Įstatymo tikslas yra atstatyti sulaužytą viešą tvarką, bet jokiu būdu ne ekspróprijuoti vieno asmens turtą kito naudai[13]). Tenka pripažinti turto įgijėjui teisę ieškiniui dėl neteisėto pralobimo. Ar šis ieškinys yra *daiktinės*

---

[12]) Mutatis mutandis tas pat klausimas gali kilti, jeigu apgyventa vieta pereina iš miestų grupės į kaimą.

[13]) Tokia eksproprijacija prieštarautų Konstitucijos 23 str. (Nuosavybės teisė saugojama. Piliečių turtą galima nusavinti įstatymo keliu tik viešajam rekalui esant).

arba *asmeninės* teisės pobūdžio? Ar turi įgijėjo-svetimšalio pretenzija pirmenybę prieš kitas pretenzijas, nukreiptas į tą patį atsakovą? Teisingumo sumetimais reikėtų tokią pirmenybę pripažinti. Bet įsivaizduosime, kad pardavėjas visai nenori atgal paimti savo turtą, arba jis jo negali gauti (pav. jeigu jis pats tuo tarpu nustojo pilietybės), arba jisai pats mirė ir įpėdiniai nenori priimti palikimą. Koks turi būti šio turto likimas tokioms aplinkybėms esant? Man atrodo, kad ir čia negalima apsieiti be administracinės likvidacijos[14]).

6. *Koncesinė sistema.*

Tačiau visi uždraudimai nėra absoliutūs: valdžia *gali* daryti išimtis (koncesine sistema). Uždrausta yra *piliečiams* įgyti, bet nėra uždrausta *valdžiai daryti išimtis.* Priešinga taisyklė, pav., yra T. Santv. įst. 112 str.: teisėjų ir advokatų pilietybė. Nors 1887 metų įst. tokių atsitikimų nenumato, tačiau praktikoje jie buvo, į ką daro aliuziją Žemės Reformos Įstatymo 5 §. Mūsų gi įstatymai tiesiog juos numato: iš tikrųjų, pilietybės įstatymo 4 §-fo pastaba skamba taip: „Išimtiniais atsitikimais Ministerių Kabineto nutarimu gali būti leista svetimšaliui pirkti ir kitokiu būdu įsigyti Lietuvoje nuosavybe nekilnojamas turtas" (V. Ž. Nr. 26). Tokią pat tvarką numato ir Žemės Reformos Įstatymas (V. Ž. Nr. 83):

67 §. „Nuomoti žemės užsienio piliečiai gali, Ūkio ir Valst. Turtų Ministerijai leidus, kultūriniams žemės ūkiams kurti arba Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų Ministerijai sutartinai su Finansų, Prekybos ir Pramonės Ministerija leidus pramonės įmonėms steigti.

Leidimai duodami Ministerių Kabineto nustatytomis taisyklėmis".

68 §. „Miestų srityje užsienio piliečiams gali būti leista 67 § nustatyta tvarka gauti žemės nuomon ir kitiems reikalams".

Žemės Ref. įst. § 68 §-fo papildymas (V. Ž. 305): „Ministerių Kabinetui leidus, svetimšaliai gali pirkti žemės miestų srityje".

---

14) Paliekama neapsvarstytos intertemporalinės kolizijos (1887 m. įstatymo 4 ir 5 p. p.), kaipo neturinčios praktiškos reikšmės.

Nėra jokio abejojimo, kad svetimų valstybių piliečių teisių suvaržymai nekilnojamųjų turtų atžvilgiu liečia ne vien fizinius, bet ir juridinius asmenis. Visų pirma, šis suvaržymas paliečia užsienio bendroves, kurioms yra leista veikti Lietuvoje (1887 m. įstatymo 6 p.). Dėl jų pilietybės vargu bau gali kilti klausimo, ir jos turi būti laikomos svetimų valstybių bendrovėmis. Jų juridinis status yra sutvarkytas kai kurių nekodifikuotų, svarbių įstatymų, iš kurių mes čia pažymėsime 1900 metais išleistą užsienio akcinių bendrovių veikimo sąlygų pavyzdį (S. U. i. R. P. 1900 Nr. 29, 554 ir 555 str. str.).

Sunkesnis yra *Lietuvos* bendrovių pilietybės klausimas. Tenka pasakyti, kad teorijoj ir praktikoj juridinio asmens pilietybės klausimas yra vienas iš painiausių[15]). Teorija išdirbo visą eilę principų. Iš mūsų akc. b-vių (V. Ž. Nr. 179) ir akcinių bankų įstatymų (V. Ž. Nr. 190) tenka prieiti išvadą, kad mes laikomės principo, jog visos Lietuvoje registruotos b-vės turi Lietuvos pilietybę. Tat eina iš tų nuostatų, kurie tvarko svetimšalių dalyvavimą steigėjų grupėje (ne mažiau kaip pusė bendrovės steigėjų turi būti Lietuvos piliečiai) ir valdomuose organuose[16]). Tie suvaržymai jokiu būdu nepaliečia akcinio kapitalo, kuris ir visas gali būti svetimas. Esant tokiam mūsų legislacijos nusistatymui, būtų sunku prileisti, jog gali būti kurie nors suvaržymai nekilnojamųjų turtų atžvilgiu vien dėl to, kad valdyboje yra svetimšalių arba akcinis kapitalas visas ar jo dalis priklauso svetimšaliui[17]).

---

[15]) Ž. Maurice Travers: La nationalité des sociétés commerciales (Recueil Académie 33, 1-110); Rigaud Louis, Personnes morales (Répertoire de droit international, X, 249-254); Angelo Piero Sereni, La cittadinanza degli enti morali nel diritto internazionale. Roma, Atheneum, 1934.

[16]) Akc. bendrovių įst. 29 § antras posmas: „Ne mažiau kaip pusė bendrovės steigėjų turi būti Lietuvos piliečiai". Akcinių bankų įstatymo 21 §: „Valdybos ir priežiūros tarybos nariai turi būti Lietuvos piliečiai. Finansų Ministeriui sutikus, į valdybą ir priežiūros tarybą gali įeiti taip pat svetimšaliai, kurių gali būti ne daugiau, kaip ⅓ visų narių.

[17]) Kitas kriterijus (būtent, akcijų daugumos laikytojo pilietybė) priimtas Lietuvos-Rusijos Taikos Sutarties (V. Ž. 53) XI str.: „Rusijos vyriausybė sugrąžina Lietuvos Vyriausybei perduoti, kam priklauso, pasaulinio 1914-1917 metų karo laiku išvežtą Lietuvos piliečių turtą ar-

Taip aiškinant įstatymą, diplomatinė apsauga vietos akcinių bendrovių yra neįmanoma.

Kas liečia kitus 2 bendrovių tipus, t. y. pasitikėjimo ir pilnąsias bendroves, tinkamai įregistruotas pagal Prekybos įstatų 59 str., tai ir iš šio str. eina, jog jų pilietybė yra Lietuvos. Tačiau, taip mechaniškai į klausimą negalima žiūrėti, o reikia čia jau įsižiūrėti į pačius dalyvius. Sunku būtų pripažinti Lietuvos pilietybę tokiai pasitikėjimo arba pilnai bendrovei, kurios visi dalyviai būtų svetimšaliai, arba pasitikėjimo bendrovei dar tada, kai pilnai atsakingas dalyvis būtų svetimšalis. Žinoma, gali būti Lietuvos ir svetimos pilietybės narių. Tačiau, kai bendrovės nariai yra visi svetimšaliai, tenka pripažinti visą bendrovę esančią svetimos pilietybės su pasekmėmis, numatytomis fiziniams asmenims. Tokia prasme pasisakė ir Vyr. Tribunolas 1933. I. 30 — II. 6 d. nutarimu Corpusų byloje[18]).

Rusų praktika buvo kitoniška. 1893 m. vasario 13 d. įstatymu buvo nustatyta, kad vykdant 1887 m. įstatymą būtų reikalaujama įtraukti į bendrovių įstatus specialią klauzulę, numatančią, jog šios bendrovės akcininkais gali būti tik Rusijos piliečiai, jei bendrovė įgys (ar išnuomos) turtą 1887 m. įstatymo numatytose vietose. Matyti, čia buvo išeinama iš koncepcijos, kad akcinės bendrovės pilietybės klausimui yra svarbu tai, kam priklauso akcijos (akcininkų pilietybė skirtinga nuo bendrovės). Tačiau, tokia pažiūra tiko tol, kol veikė X t. 1 d. 2160 str., kuris numatė tik vieną akcijų rūšį, būtent vardines, o uždraudė nevardines akcijas. Akcinių bendrovių įst. § 2 yra leistos vardinės ir nevardinės akcijos, o todėl jeigu laikyti minėtą rusų įstatymą veikiantį, tai tik su dviem aprėžimais, būtent, tik atžvilgiu kaimo turtų ir bendrovių, kurių akcijos yra vardinės. Pagaliau, tenka priminti, kad tie

---

ba turtą bendrovių, kompanijų ir akcijų draugijų, kurių akcijų arba pajų dauguma priklausė Lietuvos piliečiams tuo metu, kai buvo Rusijos Vyriausybės išleisti atitinkamieji nacionalizacijos dekretai, kiek tas turtas faktinai yra arba atsiras Rusijos Vyriausybės žinioje".

[18]) Ats. sk. 7/33: „Atsakovai (Vokietijos piliečiai) yra vieninteliai „Vienybės" bendrovės savininkai, bendrovės turtas yra jų turtas; už bendrovės pasižadėjimus jie atsako solidariai ne tik bendrovės turtu, bet ir visu kitu savo turtu;... tokiu būdu bendrovė čia yra atsakovams tiktai priedanga turėti Lietuvoje nekilnojamojo turto".

suvaržymai, kurie liečia užsienio juridinius asmenis, paliečia taip pat ir užsienio *valstybes*. Tokia prasme pasisakė Rusų Senatas 1909. IX. 30 d. sprendime *Sinodino* byloje. Tokiu būdu, svetimos valstybės gali įsigyti turtus nuosavybėn mieste, o kaime turtus nuomoti tik vyriausybei leidus. Atrodo, kad mūsų praktika laikosi to paties principo.

B. Konvencionalinė teisė.

Mes pabaigėm mūsų *autonominės* teisės analizę. Lieka dar apsvarstyti klausimą, ar *tarptautinėj teisėj* nenumatytos kurios nors derogacijos šiems principams („Völkerrecht bricht Landesrecht").

Priminsim pirmoj eilėj *Klaipėdos Krašto Konvenciją*, kurios 12 str. uždeda Lietuvos Vyriausybei, tarp kitko, pareigą leisti svetimšaliams įsigyti nekilnojamus turtus „pour les fins légitimes du commerce". Mes čia šio nuostato neaiškinsime, o pasitenkinsime vien padarę išvadą, kad šis nuostatas įpareigoja Lietuvos vyriausybę leisti įsigyti nuosavybėn ar nuomoti tuos nekilnojamus turtus, kurie yra šiokiu ar kitokiu būdu susiję su uosto išnaudojimu, bet ne daugiau.

Priminsim „Konvencijos nustatyti sienoms tarp Lietuvos ir Latvijos vietose ir sutvarkyti pasienio gyventojų teisėms ir sienos perkirstojo nejudinamo turto padėčiai" (V. Ž. 70) VII str., kuris šitaip skamba:

> „Sienos perskirtų ūkių savininkai per 2 metu nuo dienos, kai vietoje nuvestoji siena abiejų valstybių valdžių bus patvirtinta (tatai įvyko 1927. X. 15 d., — deklaracija V. Ž. 333), privalo savo ūkius tuo būdu sutvarkyti, kad jie būtų tiktai vienoje valstybėje. Jei toki ūkiai per nurodytą laiką nebus likviduoti, valstybė, kurios teritorijoje jie yra, juos nusavina sulig teisėto įkainavimo".

Vyriausiasis Tribunolas dviejuose sprendimuose tą straipsnį išaiškino ta prasme, kad abi susitariančios šalys sankcijonavo tą nacionalinės žemės legislacijos padėtį, kuri buvo sutarties ratifikacijos dieną, ir todėl 1924 m. sausio 9 d. sprendimu („Teisė" Nr. 5, pusl. 56) pripažino, kad ši konvencija neliečia majoratų, kurių nusavinimas buvo nustatytas Žemės

Reformos Įvedamuoju Įstatymu (V. Ž. 45), įsiteisėjusiu prieš Konvenciją ratifikavus. Kitam 1927 m. gegužės 12/27 d. sprendime Richterio byloje Vyr. Tribunolas pripažino, kad Žemės Reformos Įstatymas, kuris buvo vėliau paskelbtas, šiems turtams netaikomas.

Specialės privilegijos yra nustatytos Latvijos *optantų* naudai.

Konvencijoje tarp Lietuvos ir Latvijos apie piliečių teises (V. Ž. 70) VIII str. I posmas skamba taip: „Kas yra optavęs kitą pilietybę, pasilaiko visas teises į savo judomąjį ir nejudomąjį turtą savo senoj tėvynėj lygiai su tos pačios valstybės piliečiais". Notų pasikeitimas 1930 m. birželio mėn. 14 d. (V. Ž. 332) precizavo šio posmo reikšmę ta prasme, kad „kiekvienos susitariančių šalių piliečiai antrosios šalies teritorijoje pasilaiko tas pačias teises, kaip ir vietos piliečiai, visame tame, kas liečia nekilnojamo turto naudojimą, valdymą ir disponavimą". Analoginis nuostatas yra Klaipėdos Kr. Konvencijos 9 str. 5 posme. Ginčytinas yra klausimas, ar ši privilegija liečia ir optantų įpėdinius.

Prekybos sutarties su Latvija (V. Ž. 433) 1 str. 4 ir 5 posmai nustato: „Kiekvienos Aukštųjų Susitariančių Šalių piliečiai bus traktuojami lygiomis su vietos piliečiais tame, kas liečia teisę valdyti nekilnojamą turtą, taip pat juo disponuoti tomis pat sąlygomis, kaip ir vietos piliečiai.

„Kai dėl teisės įsigyti nekilnojamąjį turtą, Aukštosios Susitariančios Šalys garantuoja tarpusavį didžiausio palankumo šalies traktavimą".

Į šias privilegijas negali pretenduoti kitos valstybės, kurios beveik visos išsiderėjo vien didžiausio palankumo principą, nes šis principas yra aprėžtas Pabaltijo klauzule, t. y., kad ne Pabaltijo valstybės negali sau reikalauti lygaus traktavimo su Latvija ir Estija. Pabaltijo klauzulės, kuri yra įtraukta beveik į visas mūsų prekybos sutartis, pavyzdį ž. prekybos sutarties su Vokietija (V. Ž. 295) 31 str. raide 4. Bet į šias privilegijas (nacionalinį traktavimą nekilnojamųjų turtų v a l d y m o atžvilgiu) gali pretenduoti Estija, kuriai yra irgi garantuotas ir valdymo srity tik didžiausias palankumas (V. Ž. Nr. 442).

Šiek tiek kitaip yra sutvarkytas klausimas m o d u s v i v e n d i su *Šveicarija* (V. Ž. 231), būtent, abi šalys nekilnojamųjų turtų atžvilgiu „nusiunčia" (nugręžia) į nacionalinę legislaciją[19]).

Svarbus yra 1922 m. spalių 28 d. laiškų pasikeitimas tarp Lietuvos ir Šveicarijos, paskelbtas kaipo priedas prie Prekybinio Susitarimo (Lietuvos Sutartys, 184 pusl.). Šio laiško reikšmė bendriems tarptautiniams santykiams čia toliau negvildenama. Pastebėsime, kad tam reikėtų preliminariai išspręsti bent vieną klausimą: ar didžiausias palankumas apima ir bilateralines interpretacijas ir precizijas?

C. Kodifikacijos būtinumas.

Iš išdėstyto matyti, kokių spragų yra mūsų įstatymuose dėl svetimšalių ir kokios painiavos kyla iš konvencionalinės ir autonominės teisės kolizijų. Šios kolizijos yra neišvengiamos, tačiau vis dėlto, įstatymų spragos galėtų būti užpildytos arba teismo praktikos (interpretacijos) arba kodifikacijos keliu. Deja, ir teismas nėra visagalis; yra tam tikros ribos, kur ir jis turi pasakyti: *Non liquet.* Todėl, man bus leista užbaigti vienu praktišku nurodymu.

Naujas pilietybės įstatymo projektas numato panaikinti visą laikinį pilietybės įstatymą, išskyrus jo IV ir V straipsnį (ir, žinoma, pavadinimą). Tokiu būdu pas mus veiks du pilietybės įstatymai: vienas naujas, pilnas, antras — senas, susidedąs iš dviejų straipsnių, su pilietybe maža bendro teturinčių. Ar nebūtų tada tiksliau pasinaudoti šia proga ir svetimšalių status nekilnojamųjų turtų atžvilgiu sukodifikuoti, lengviausia, išleidžiant naują 830 ir 831 str. str. ir pas mus galiojančių jų priedėlių tekstą, suderintą su Pilietybės Įst. 4 str. ir Žemės Reformos įstatymo atitinkamais straipsniais?

J. Robinzonas.

19) Šveicarijos (Lietuvos) piliečiai Lietuvoje (Šveicarijoj) naudosis tomis pat asmens ir kilnojamosios nuosavybės teisėmis, kaip ir Lietuvos (Šveicarijos) piliečiai. Tos pačios teisės nekilnojamojo turto atžvilgiu bus taikomos Šveicarijos (Lietuvos) piliečiams Lietuvoje (Šveicarijoje), kaip tą leidžia Lietuvos (Šveicarijos) įstatymai (Prekybos susitarimo 1 punktas). Plg. Šveicarijos Civ. Kodekso 11 str.: „Rechtsfähig ist jedermann. Für alle Menschen besteht demgemäss in den Schranken der Rechtsordnung die gleiche Fähigkeit Rechte und Pflichten zu haben". Išimčių svetimšalių nenaudai nėra.

Latvijos 1933 m. baudžiamojo statuto naujenybės.

I.

Pradėdamas išžiūrėti baudžiamosios teisės naujenybes, įvestas naujuoju Latvijos 1933 metų baudžiamuoju statutu, turiu pabrėžti, kad šio mano darbo tikslas nėra išspręsti moksliškai - teoretinio pobūdžio problemas arba istoriniai išanalizuoti kalbamojo statuto pagrindus; mano tikslas yra labiau artimas, tiksliau tariant, praktiškai — vaizdingas.

Susikūrus nepriklausomai Latvijos valstybei, tuoj kilo klausimas, kuriais teisiniais pagrindais plėtoti valstybės santvarką? Ar perimti buv. Rusijos teisinę sistemą, ar kurti visus įstatymus iš naujo?

Tautos Taryba viename savo pirmųjų posėdžių — 1918 m. gruodžio 6 d. — priėmė vadin. „Laikinąjį Latvijos Teismų ir Teisenos Įstatymą", paskelbtą 1918 m. gruodžio 14 d. Latvijos „Vyr. Žinių" Nr. 1 ir tuoj po priėmimo įgijusį galios.

Šis, tik iš 13 str. susidedąs įstatymas, klasiškai trumpai ir aiškiai užbrėžė ilgam laikui klausimo išsprendimo gaires.

Pagrindinis —1— įstatymo straipsnis nustatė, kad Latvijos teismai ir visos kitos atitinkamos įstaigos vadovaujasi b. Rusijos įstatymais, veikusiais Latvijos teritorijoje ligi 1917 m. spalių 24 d.

Sprendžiant baldžiamąsias bylas turėjo būti taikomas 1903 m. baudžiamasis statutas (tas statutas jau vokiečių okupacinės valdžios buvo įvestas visoj Latvijos teritorijoj).

Be to, minėtas įstatymas atnaujino veikimą valsčiaus bei taikos teismų, taip pat ir apygardos teismų, prisilaikydamas trijų laipsnių teismų santvarkos; pirmose dviejose instancijose byla žiūrima iš esmės (antra — apeliacine — instancija), o paskutinėj instancijoj — kasacinėj — tik iš formalės pusės, t. y. tikrinamas atlikto teismo darbo įstatymingumas ir suvienodinimas įstatymų taikymas visoj valstybėj.

Tokiu būdu taikos teismų kompetencijos byloms tokios instancijos buvo: 1) taikos teismai, 2) apygardos teismas ir 3) Senatas, o bendrųjų teismų kompetencijos byloms: 1) apygardos teismas, 2) teismo rūmai ir 3) vėl Senatas (5—7 str.).

Įstatymas principiniai numatė ir prisiekusiųjų posėdininkų teismų įsteigimą, bet tas dėsnis ligi šiol Latvijoj nėra įvykdytas.

Buvo taip pat sutvarkyta Latvijos prokuratūra prie apygardos teismų, teismo rūmų ir Senato; tas sutvarkymas, bendrai imant, užsiliko ligi šios dienos.

Įdomu pažymėti, kad magistratūros ir prokuratūros atstovų skyrimo būdas to pirmojo Latvijos teismų santvarkos įstatymo buvo numatytas visai vienodas: juos visus skirdavo Laikinoji Vyriausybė iš Teisingumo Ministerio jai pristatytų kandidatų, o tarnyboje juos tvirtindavo Tautos Taryba (9 str.). Ši sveikintina originali pastanga organizuoti tikrai nepakeičiamąją ir nepriklausomąją prokuratūrą, prilyginus ją tuo atžvilgiu magistratūrai, vėliau praktikoje nebuvo išplėsta.

Latvijos Konstitucijos 83—84 str. (1922 m. vasario 15 d. įstatymas), nepakeičiamumas ir nepriklausomumas tarnyboje pasiliko tik dėl magistratūros. Teisę patvirtinti jos atstovus tarnyboje paliko sau Seimas.

O prokuratūros atstovai, būdami paskirti Ministerių Kabineto nutarimais, ypatingo nepakeičiamumo prerogatyva nesinaudojo.

Tokiu būdu jaunoji Latvija baudžiamojo teismo darbo srityje gavo naudotis Rusų 1903 m. kovo 22 d. Baudžiamuoju Statutu, kuris, kaip žinoma, pačioj Rusijoj, išskyrus kelis skyrius, nebuvo praktikoje taikomas.

Tuo baudžiamuoju statutu Latvija naudojosi ligi 1933 m. rugpiūčio 1 d.

Nėra abejonės, kad 1903 m. baudžiamasis statutas, jo autorių ilgų metų darbo rezultatas, prieškarinio Rusijos imperijos gyvenimo aplinkybėmis, nuo kurių mus skiria daugiau kaip 20 metų, buvo didelio pagyrimo vertas jo kūrėjų padarinys.

Tačiau pasikeitusios gyvenimo sąlygos, nauja, kitokia valstybės santvarka, darė vis sunkiau ir sunkiau taikyti Latvijoj to baudžiamojo statuto straipsnis. Be to, latvių tautos teisės są-

monė neretai negalėjo atlikti sąmonę tos tautos, kuriai kadaise buvo sudarytas 1903 m. baudžiamasis statutas.

Tie sunkumai vis didėjo ir didėjo. Jų negalėjo pašalinti jokios novelės, kurias laikas nuo laiko, iškilus būtinam reikalui, išleisdavo statutui papildyti ar pakeisti.

Vis labiau ir labiau aiškėjo savojo, naujojo, originalaus Latvijos baudžiamojo statuto reikalingumas.

Mėginimai tą dalyką realizuoti Latvijoj prasidėjo gana anksti.

Jau 1920 metais prie teisingumo ministerijos buvo tuo tikslu įsteigta komisija, dirbusi ligi 1921 m. pavasario.

Vėliau ta komisija padidinta sudėtimi atnaujino savo darbą 1921 m. rudenį; iš pradžios jos priešaky buvo velionis senatorius Gobinš, o paskiau — Latvijos Universiteto baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso katedros profesorius Povilas Mincas.

Komisijos ilgų darbų, trukusių ligi 1927 m. vasario mėn., rezultatu buvo pirmas užbaigtas naujo Latvijos baudžiamojo statuto projektas, pateiktas Seimui apsvarstyti ir patvirtinti trimis dalimis: 1) bendroji dalis buvo įnešta 1923 m. sausio mėn., 2) dalis, liečianti politinius ir tikybinius nusikaltimus — 1924 m. sausio mėn. ir 3) likusi dalis — 1928 m. gruodžio mėn.

1930 metų rudenį perdirbtasis projektas Ministerių Kabineto buvo priimtas ir Konstitucijos 81 str. tvarka paskelbtas „Vyr. Žiniose“, bet veikti dar nepradėjo.

Netrukus Seimas, gavęs tą projektą iš vyriausybės, perdavė jį svarstyti specialei, iš penkių narių sudarytai, „baudžiamosios teisės komisijai“, kuri dėl projekto užklausė nuomonės Senato, Teismo Rūmų, visų apygardos teismų ir prokuratūros, teisininkų draugijų, taip pat ir Latvijos teisėjų draugijos bei advokatų tarybos.

1933 m. pavasarį Teisingumo Ministeris A. Ozols iškėlė Ministerių Kabinete klausimą apie tai, kad pareikalautų įstatymo projektą atgal antrą kartą.

Įstatymo projektas, Seimo komisijos kiek pakeistas, ir buvo 1933 m. balandžio 24 d. paskelbtas Respublikos Konstitucijos 81 str. tvarka.

Naujo baudžiamojo statuto galiojimo pradžią kelis kartus atidėdavo dėl įvairių priežasčių, taip pat ir tikslu įgalinti teismo

įstaigas nuodugniai susipažinti su statutu ir pripràsti prie jo naujumų.

Pagaliau, Seimas, atskiru 1933 m. birželio 16 d. įstatymu nustatė, kad paskelbtas tų pat metų balandžio 24 d. statutas įgyja galios nuo 1933 metų rugpiūčio 1 dienos.

Nuo tos dienos Latvija ir vadovaujasi tuo naujuoju 1933 m. baudžiamuoju statutu, susidedančiu iš 584 straipsnių.

Naujasis statutas, išeidamas iš 1903 metų statuto pagrindų ir juos išplėsdamas, sujungė savyje ne tik naujus baudžiamosios teisės dėsnius, iškeltus paties nepriklausomos Latvijos gyvenimo, bet ir tuos, kurie iškilo Latvijos teismų darbo praktikoje per visą laiką, pradedant nuo 1918 metų. 1933 m. baudžiamasis statutas perėmė ir geriausius, patyrimo patikrintus, dėsnius naujų pokarinių Vakarų Europos baudžiamųjų statutų bei jų projektų, būtent: Šveicarų —1918 m., Čekoslovakų — 1926 m., Vokiečių projekto — 1927 m., ir ypač Italų — 1930 m.

II.

Nagrinėdami naują baudžiamąjį statutą, mes jau pat pradžioje sutinkame pakeitimus, padarytus bausmių sistemoj, veikusioje anksčiau pagal 1903 m. statutą.

Naujojo statuto 2 str. mes vietoj buvusių 8 bausmių rūšių matome tik penkias: 1) katorgos (priverstini) darbai, 2) grasos kalėjimas, 3) paprastas kalėjimas, 4) areštas ir 5) piniginė bauda.

Tokiu būdu yra išmesti 1903 m. baudžiamojo statuto 2 str. mirties bausmė, ištrėmimas ir tvirtovės kalėjimas, o taip pat ir 21 str.*) numatytasis naminis areštas ligi 7 dienų.

Tų pakeitimų motyvai yra tokie:

Mirties bausmės paprastoj teisenoj Latvijoje faktiškai nebuvo nuo pat pradžios; nebuvo taip pat ir ištrėmimo.

Pirmoji bausmės rūšis buvo laikoma panaikinta b. Rusų laikinosios vyriausybės 1917 m. kovo 12 d. įstatymu, o antroji — analogingu 1917 m. balandžio 26 d. įstatymu.

Abu įstatymai pagal minėtą laikinąjį 1918 m. gruodžio 6 d. įstatymą turėjo galios ir nepriklausomoje Latvijoje.

---

*) Toliau sulyginimo patogumui šalia 1933 m. baudžiamojo statuto straipsnių numeracijos bus skiausteliuose nurodyti ir atitinkami 1903 m. statuto straipsniai.

Dėl tos priežasties Latvijos teismai negali skirti mirties bausmės ir ligšiol.

Jei kildavo reikalas skirti griežtesnes sankcijas, tai tekdavo naudotis ypatingu 1927 m. įstatymu, kuriuo visą eilę didžiųjų nusikaltimų galima buvo tam tikra numatyta tvarka perduoti kariuomenės teismui, o šis spręsdavo tas bylas karo meto įstatymais ir turėjo teisę skirti ir aukščiausią bausmę — mirties bausmę.

Ištrėmimas be ypatingų ginčų nebuvo įdėtas į naująjį statutą grynai praktiškais sumetimais: Latvijoj dėl teritorialinių sąlygų nėra tinkamų vietų ištremtiesiems apgyvendinti.

Tokios rūšies bausmė praktikuojama tik kolonialinėse valstybėse, o taip pat ir tose, kurios turi dideles teritorijas, kaip, pvzd., Rusija.

Daug daugiau ginčų sukėlė tvirtovės kalėjimo bausmės išbraukimo klausimas.

Dar ir dabar, abstraktiškai kalbant, tebegalima būti įvairios nuomonės dėl to žygio tikslingumo kriminalinės politikos atžvilgiu. Tačiau ir šiame klausime nulėmė grynai materialinio, praktiško pobūdžio sumetimai.

Kalėjimų departamentas nepajėgė įsteigti atitinkamas ypatingas kalimąsias vietas su režimu, reikalingu tokiems „custodia honesta". Be to statistika rodė, kad tvirtovės kalėjimo bausmė buvo taikoma tik mažam nuteistųjų skaičiui dėl mažo skaičiaus tų nusikaltimų rūšių, už kuriuos ta bausmė buvo skiriama.

Todėl įsteigimas kalimųjų vietų su tvirtovės režimo sąlygomis, kaip kriminaliniai-politinė prabanga, nepasiteisino ir praktikos atžvilgiu.

Dėl tų sumetimų tvirtovės kalėjimas ir buvo išbrauktas iš naujo statuto bausmių sistemos.

Pagaliau, naminis areštas ligi 7 parų buvo išbrauktas, kaip pergyventų laikų istoriškas palikimas; jame buvo įžiūrėta tų laikų luomų privilegijų liekana, kurią toliau palikti nerado reikalo.

Apžvelgdami toliau naująjį Latvijos statutą, mes matome 12 (14) str., kuris kalba apie naujų normų taikymą padarytiems prieš tai nusikalstamiems darbams.

Šiame straipsny naujas yra jo 2 dalies dėsnis, kuriuo klausimas apie tai, katrą abiejų statutų reikia taikyti dar-

bams, padarytiems dar 1903 m. baudžiamojo statuto galiojimo metu, sprendžiamas pagal „labiau palankaus įstatymo“ principą.

Ši sąvoka be abejonės yra platesnė už bausmės sunkumo rekvizitą, kurį tokiems atsitikimams numato 1903 m. baudžiamojo statuto 14 str.

„Labiau palankaus įstatymo“ sąvoka yra pagrįsta, be tendencijos pasirinkti švelnesnę bausmę, dar ir platumu bei detalizuotumu normos dispozityvinės dalies, žiūrint to, ar naujas ar senas normos tekstas yra labiau palankus kaltinamojo padėčiai.

Naujojo statuto minėto straipsnio dalis įveda visai naują ir senajam statutui svetimą dalinį dėsnį „baudžiamojo įstatymo atgalinio veikimo“ tiems darbams, kurie prieš išleidžiant naują įstatymą buvo visai nebaudžiami.

Taip, pav., įstatymas, išleistas ypatingomis aplinkybėmis (pav., esant sąmyšiui, sukilimui ir t. t.) kovai su tokių laikų reiškiniais, ir baudžiąs darbus, ligi tol buvusius nebaudžiamais, toms aplinkybėms praėjus, nustoja, žinoma, galios. Bet darbai, kurie buvo padaryti ypatingo įstatymo galiojimo metu, vis dėlto nepasidaro visai nebaudžiami, tą įstatymą panaikinus, kaip kad buvo pagal senąją doktriną.

Įstatymų leidėjas rado vis dėlto reikalinga taikyti tokiais atsitikimais bausmę (bylos nagrinėjimo metu formaliai jau panaikintą), pastatęs tik sąlygą, kad skiriamoji bausmė būtų bendru pagrindu sumažinta.

Skyriuje apie bausmių rūšis ir laiką (3 skyriuje), mes 13 (16) str. 2 d. užtinkame bausmės priemonę, seno statuto nenumatytą, būtent: uždėjimą pančių ant rankų arba kojų, katorga nubaustiems nusikaltėliams.

Minėtą papildomąją bausmės priemonę teismas, nubausdamas katorga už ypatingai sunkius nusikaltimus, gali uždėti laikui nuo trijų mėnesių ligi trejų metų.

Tų pančių paruošimo tvarka (rankinių — 650 gr. svorio, kojinių — 2 kg.), taip pat ir jų nešiojimo tvarka yra smulkiai išdėstyta atskiram 13 str. priedėlyje.

Šios išimtiniams atsitikimams naujai įvestos priemonės tikslas yra įgalinti reaguoti į sunkaus nusikalstamumo pasikar-

tojimą, ir ypač tokių nusikaltėlių, kurie jau buvo nubausti aukščiausia bausme — katorga ligi gyvos galvos.

Kadangi dėl bausmių sudėjimo taisyklių tokiems asmenims nebegrėstų bausmės padidinimas, tai norėdamas kovoti su jų naujai padarytais darbais (ypač pačiuose kalėjimuose) įstatymų leidėjas ir rado reikalinga įvesti minėtąją priemonę.

Turint galvoj tos priemonės sunkumą, reikia manyti, kad ji neliks be geros įtakos.

Skyrius apie bausmių laiką skiriasi nuo 1903 m. baudžiamojo statuto atitinkamo skyriaus tik tuo, kad pagal 14 (18) str. grasos kalėjimo laikas yra sutrumpintas, būtent jis skiriamas nuo 1 ligi 4 metų.

Tuo yra labiau suderinta ir išlyginta visų bausmės rūšių laikų laipsnių gradacija, nuo katorgos ligi paprastojo kalėjimo, t. y. nuo 15 metų ligi dviejų savaičių.

Į 20 str. yra įdėti 1917 m. įstatymo nuostatai, pridėjus 1932 m. tekstą apie bausmės likučio atleidimą; šis institutas Latvijoje veikia kartu su lygtinio nuteisimo institutu, Latvijoje įvestu atskiru 1922 m. sausio 12 d. įstatymu.

Smulkesnės normos bausmei atleisti yra išdėstytos atskirame 20 str. priedėlyje.

Latvijos statuto 25 str. yra įvestas Latvijos baudžiamiesiems įstatymams ligi tol nežinomas principas dėl panaikinimo žinių apie pirmesnį nuteisimą, kai nuteistasis per bandomąjį laiką gerai elgėsi.

Tokiais atsitikimais, minėtam laikui išėjus, pats sprendimas laikomas nebuvęs.

Visai nauji dėsniai yra 1933 m. statuto priimti apie teisių nustojimą ryšium su kaltininko nubaudimu katorga arba grasos kalėjimu.

Tuo tarpu, kai 1903 m. baudžiamojo statuto 25, 27, 28 ir 30 str. nuostatais teisių atėmimas iš pilnamečių, nubaustų katorga arba grasos kalėjimu, buvo būtinas, naujasis statutas tą būtinumą reikalauja tik dėl nubaustųjų katorga.

Kai dėl atsitikimų, kada kaltininkas baudžiamas grasos kalėjimu, tai teisių atėmimas pareina nuo teismo nuožiūros: 27 str. 2 d. leidžia teismui, esant reikalui, neatimti teisių iš nubaustųjų grasos kalėjimu, jei teismas įsitikinęs, kad nusikaltimo motyvai nebuvo ypatingai kenksmingi.

Užtat naujasis statutas, priešingai 1903 m. statutui, leidžia teismui (28 str.) atimti teises ir baudžiant paprastuoju kalėjimu, ne mažiau kaip 6 mėn., jei jis bus priėjęs išvadą, kad kaltininkas vadovavosi ypatingai smerktinais motyvais.

Mes matome, kad šiuo labai svarbiu atžvilgiu įstatymų leidėjas suteikė teismui platų galimumą prisitaikyti prie kiekvieno atskiro baudžiamojo atsitikimo specifiškų savumų.

Toliau mes analizuojamojo statuto 31 str. užtinkame eilę preventyvių priemonių kovai su visuomenei pavojingais ir kenksmingais savo nusikalstamumo jos nariais. Tokios 1903 m. statutui nežinomosios priemonės yra 1) preventyviu tikslu suėmimas, 2) darbo namai ir 3) atidavimas į gydymo įstaigą.

Šias visas preventyvias priemones teismas, esant reikalui, paprastai nutaria taikyti tuoj po pagrindinės bausmės atlikimo. Teismas turi tik įsitikinti, kad atliktoji bausmė nepakankamai pataisė nusikaltėlį ir šis būdamas laisvas, bus ir toliau pavojingas visuomenei.

Taip, pav., nubaustiesiems katorga arba grasos kalėjimu teismas dėl visuomenės saugumo ir tikslu laikyti ypatingai pavojingus recidivistus nuolatinėj įstatymo priežiūroj gali pritaikyti preventyvų suėmimą nuo penkerių ligi dešimties metų; tokią priemonę numato ir anglų 1908 metų įstatymas „Prevention of Crime Act".

Tokiu pat būdu teismas gali atiduoti į darbo namus nuo 6 mėn. ligi dviejų metų ir asmenis, atlikusius grasos arba paprastojo kalėjimo bausmę už darbus, padarytus iš dykaduoniavimo arba iš pajunkimo tinginiauti.

Tos priemonės tikslas yra įpratinti tokius asmenis produktyviai dirbti, kad galėtų pasidaryti dorais šalies piliečiais.

Pagaliau, menkus nusikaltėlius, padariusius nusikalstamus darbus, baudžiamus ne sunkiau, kaip paprastuoju kalėjimu, jei tie darbai jų buvo padaryti iš pajunkimo girtuokliauti arba vartoti narkotiškų ir kitų svaiginamųjų dalykų, teismas gali nurodytu būdu atiduoti, po bausmės atlikimo, į atitinkamas gydymo įstaigas ne ilgiau, kaip vieneriems metams.

Šiais atvejais įstatymų leidėjas, matyti, vadovavosi mintimi šalia generalinės prevencijos idėjos (bausmės — įbauginimo ir izoliacijos), vyraujančios tiek naujame statute, tiek

ir senajame, tam tikrais atsitikimais atlyginti arba ištaisyti žalą, nusikaltėlio padarytą visuomenei. Įstatymų leidėjas ligi tam tikro laipsnio atsižiūrėjo ir į šių dienų kriminalistikos mokslo mados srovę, stengdamasis nusikaltėlio atidavimu į atitinkamas gydymo įstaigas ir darbo namus jį pataisyti ir perauklėti, ir tuo būdu padaryti iš jo ateity naudingą visuomenės narį.

Reikia pridurti, kad visais nurodytais atsitikimais teismas, įsitikinęs, jog nubaustas papildomuoju suėmimu asmuo jau yra pasitaisęs, gali nutarti, dar laikui neišėjus, atleisti jį nuo preventyvaus suėmimo arba darbo namų.

Tačiau reikia pažymėti, kad ligi šiol nebuvo progos patikrinti, kiek preventyvus suėmimas arba atidavimas į darbo namus veikia nusikaltėlių psichiką, nes dėl gyvenamojo krizio laiko, biudžetinių sunkumų tų priemonių taikymas buvo atidėtas ligi teisingumo ministerio tuo reikalu išleisiąs atitinkamą įsakymą. Toks įsakymas buvo išleistas tik pat paskutiniu laiku — 1934 m. rugpiūčio 7 d.

Dabar prieiname statuto I skyriaus 4 skirtį, kalbančią apie „darbų pakaltinamumą ir jų nusikalstamumą".

Čia mes jau 39 (40—41) str. randame amžiaus ribų pakėlimą absoliutiškam ir reliatyviškam nusikaltėlio pakaltinamumui, žiūrint jo amžių paties darbo padarymo metu.

Tuo tarpu, kai 1903 m. statuto absoliutiško nepakaltinamumo amžiaus riba buvo nustatyta 10 metų, čia ji yra pakelta ligi 12 metų, o reliatyviško nepakaltinamumo riba — nuo 10—17 metų periodo pakelta ligi 12—18 metų.

Ir šiuo atžvilgiu Latvijos statutas pasekė Vakarų Europos statutų tendencijų pavyzdį.

Toliau, 41 (43) str. randame sugrupuotas išimtis iš bendro baudžiamosios teisės principo „error juris semper nocet": kaltinamajam yra suteiktas platesnis, negu 1903 m. statutu, galimumas, įrodyti, jog jis ne tik nežinojo, bet ir objektyviai žinoti negalėjo apie jo padaryto darbo draustinumą. Tuo keliu, teigiamu atvėju, nusikalstamąjį darbą padariusis asmuo gali visai išvengti įstatymo gresiančios bausmės.

Aišku, kad visais panašiais išimtiniais atsitikimais visas „onus probandi" tenka užinteresuotai šaliai, t. y. pačiam kaltinamajam.

Apžvelgiant toliau 1933 metų statutą, didelį įdomumą kelia konstrukcija 49 (51) str., nagrinėjančio klausimą apie bendrininkavimą nusikalstamajame darbe.

Tam tikras to straipsnio skirtumas nuo senojo statuto 51 str. reiškiasi tuo, kad jis nusikaltimą padariusius asmenis skiria į 1) tiesioginius dalyvius ir 2) bendrininkus, priskirdamas prie jų kurstytojus ir padėjėjus.

Šis suskirstymas turi savo tam tikrą praktišką reikšmę, nes pagal 49 str. 5 d., priešingai pagrindiniai 1903 metų statuto dogmai, ypatingi santykiai ir aplinkybės, kurios sudaro nusikalstamojo darbo žymes, nepašalina atsakomybės to bendrininko, kurio tie santykiai ir aplinkybės neatitinka. Tokiam bendrininkui tegali būti bendru pagrindu sumažinta skiriama bausmė.

Tokiu būdu, pav., kurstytojai — privatūs asmens, — paskatinę valdininką padaryti grynai tarnybinį nusikaltimą, patys, visai nebūdami valdžios tarnautojais, vis dėlto, priešingai senajai tvarkai, neišvengs atsakomybės už savo nusikalstamąją veiklą tame „scelus sui generis". Jie tik, palyginti, su svarbiausiuoju kaltininku, bus lengviau nubausti.

Dabar pereiname 51 str. su jo visai nauju traktavimu klausimo apie baudžiamąją atsakomybę už darbus, padarytus juridinių asmenų.

Baudžiamosios teisės literatūroj nuo seniai eina ginčas apie tai, ar juridiniai asmens gali aplamai atlikti nusikalstamus darbus ir būti už tai atsakomingi pagal įstatymus; naujas statutas tą klausimą išsprendžia ta prasme, kad nustato atsakomybę fizinių asmenų, padariusių ką nors baustiną juridinio asmens vardu.

Todėl fiziniai asmens, kurie 1) buvo juridinių asmenų atstovais, arba 2) vykdė jų pavestus reikalus, arba 3) buvo jų tarnautojais, taip pat ir jų bendrininkai, minėtais atsitikimais baudžiamai atsako vietoj atitinkamų juridinių asmenų bendrais statuto numatytais pagrindais.

Tuo nuostatu yra galutinai išaiškintas tas klausimas, kuris savo laiku buvo sukėlęs tiek daug ginčų.

Paskesniam —6— skyriuje apie „bausmių lengvinimą ir keitimą" dėmesio vertas yra 52 (53) str. 3 p., kuris nagrinėja klausimą apie perėjimą nuo įstatymų įsakmiai numatytų bausmių prie jų paskesnių, žemesnių laipsnių.

Čia jis nuo 1903 metų statuto skiriasi tuo, kad teismui leidžiama pereiti ir nuo arešto prie piniginės baudos.

Tokį teismo teisių praplėtimą reikia, mano nuomone, tik sveikinti, nes jis ir bylose dėl nusižengimų leidžia teismui išvengti skyrimo arešto, kaip priemonės, reiškiančios vis tiek laisvės atėmimą, ir tuo būdu įgalina teismą labiau individualizuoti savo sprendimus.

Tokios pat pastangos praplėsti teismo nuožiūros amplitudą matyti ir naujame 53 (54) str. tekste, kuriuo teismas nevaržomai gali įskaityti laiką, iškalėtą ligi teismo, kaltininkui, pripažintam kaltu *didžiuoju* nusikaltimu.

Ta tendencija ligi tam tikro laipsnio reiškiasi ir 54 straipsnio numatytoj teismo teisėj atiduoti mažamečius nuo 12 ligi 18 metų amžiaus į taisomąsias — auklėjamąsias įstaigas.

Tuo tarpu, kai 1903 metų statutu teismas tegalėjo nutarti tokį nepilnametį atiduoti į nurodytą įstaigą, bet negalėjo nustatyti paties būvimo ten laiko, dabar teismas tokią teisę jau turi. Teismas savo sprendime turi numatyti ir laiką, per kurį nuteistasis turi būti laikomas įstaigoje: nuo vienerių metų ir ligi jam sueis pilni metai (55—57 str.).

Vienkart (56 str. 3 d.) nepilnamečiai, išėjus jų būvimo taisomoj — auklėjamoj įstaigoj laikui, būtinai atiduodami tam tikrų globos draugijų priežiūrai, ligi trejų metų, kad tuo būdu nenusikalstų kartotinai.

Dabar prieiname baigiamąjį bendros dalies skyrių. Čia kalbama svarbiausia apie pasenėjimo rūšis ir laiką.

Ši skyriaus dalis perimta iš 1903 metų statuto be esminių pakeitimų, išskyrus tai, kad tarnybinių nusižengimų bylose pasenėjimas yra prailgintas ligi 2 metų, o bylose, kuriose gresia katorga — ligi 15 metų.

Dabar pasistengsime susipažinti su įdomesnėmis ypatingos dalies ypatybėmis.

(B. d.).

T. Udris.

Liepojos Apyg. Teismo Prokuroras.

Tarptautinės Baudžiamosios ir Penitenciarinės Komisijos darbai.

Š. m. rugpiūčio mėn. 20-27 d. d. Berne įvyko eilinė Tarptautinės Baudžiamosios ir Penitenciarinės Komisijos sesija, kurioje man teko garbės atstovauti Lietuvai. Komisijos nariai buvo iš šių valstybių: Vokietijos, Didž. Britanijos, Prancūzijos, Italijos, Japonijos, Belgijos, Olandijos, Jugoslavijos, Danijos, Norvegijos, Šveicarijos, Rumunijos ir Lietuvos. Kadangi komisijoje iš viso atstovaujamos 35 valstybės, tai šioje sesijoje dalyvavo mažesnė narių pusė. Komisijoje pirmininkavo jos pirmininkas — Vokietijos Reichsgerichto pirmininkas, Dr. Erwin Bumke. Komisijos generalinis sekretorius yra Olandijos atstovas prof. Van der Aa. Komisijos nuolatinis biuras, kuriame iš viso dirba 5 žmonės, yra Berne. Man teko dirbti mokslinio nusikaltėlių tyrimo pakomisėje.

Šioje sesijoje buvo sprendžiami šie klausimai:

1. *Tipingos ekstradicijos sutarties projektas.*

Šis tipingos ekstradicijos sutarties projektas buvo prieš dvejus metus specialios pakomisijos parengtas. Savo laiku šį projektą buvau išvertęs į lietuvių kalbą ir paskelbęs „Teisės" žurnale 22 Nr. Pakomisės pirmininkas, Šveicarijos atstovas prof. Delaquis, referuodamas tą klausimą komisijos plenumui, konstatavo, kad per dvejus metus nebuvo susilaukta kritikos, dėl kurios reikėtų esmingai parengtą projektą keisti. Jis siūlė komisijai projektą patvirtinti ir pasiųsti Tautų Sąjungai, kad pastaroji rekomenduotų jį savo nariams, taip pat valstybėms, kurios nepriklauso prie Tautų Sąjungos. Tam pasipriešino vokiečių delegatai, kurie nurodė, esą, projektas numato savo piliečių išdavimą (extradicija), kas prieštarauja Vokiečių įstatymams ir tautos nusistatymui, todėl Vokietija jokiu būdu negalėtų projekto priimti. Komisijai teko padaryti nutarimą: prašyti komisiją varyti savo darbą toliau, oficialiai atsiklausus įvairių valstybių jų nusistatymo, dėl projekto.

II. *Kalinių laikymo taisyklės.*

Šias taisykles taip pat speciali pakomisė parengė, po to komisijos plenumas priėmė ir dar 1929 metais komisijos organe paskelbė. Lietuviškas šių taisyklių vertimas buvo mano paskelbtas 18-tame „Teisės" numeryje. Šiomis taisyklėmis komisija norėjo nustatyti elementarinius penitenciarinius dėsnius (minimalinius reikalavimus), kurių būtų galima prisilaikyti įvairiose šalyse, suderinant jas su esamomis kalinimo sistemomis. Į šį komisijos darbą tinkamo dėmesio atkreipė ir Tautų Sąjunga. 1930 metais, 11 pilnaties susirinkimo nutarimu, taisyklės buvo išsiuntinėtos visoms valstybėms, tiek Tautų Sąjungos nariams, tiek ir nenariams, kad jos pareikštų savo nusistatymą ir pastabas. Lietuva Tautų Sąjungai atsakė ta prasme, kad taisyklėms pritarianti ir kad taisyklėse nustatyti dėsniai yra beveik visi Lietuvos kalėjimuose įgyvendyti, o kas dar neįgyvendyta, bus pasistengta artimesnėje ateity įgyvendinti. 1931 metais, 12-to Tautų Sąjungos susirinkimo nutarimu, gauti įvairių valstybių atsakymai buvo perduoti Baudž. ir Penitenc. komisijai, kad ji galėtų, ta medžiaga pasinaudodama, atitinkamai taisykles peržiūrėti. Tas darbas užtruko apie $1^1/_2$ metų ir pereitų metų gale Baudž. ir Penitenc. komisijos organe buvo paskelbti pakomisės raportas ir naujai perdirbtų taisyklių tekstas. Komisija priėmė kompromisinį pasiūlymą — pasiųsti taisykles Tautų Sąjungai ir prašyti, kad Tautų Sąjunga atsiklaustų valstybių nuomonės, kaip jas būtų galima įgyvendyti.

III. *Mokslinis kalinių tyrimas.*

Baudž. ir Penitenc. Komisija, kuri šį klausimą tiria, buvo specialiai išdirbusi šiuo reikalu klausimų lapą, kuris buvo pasiųstas visiems komisijos nariams. Pakomisės pirmininkas, belgų atstovas Poll, savo raporte komisijos plenumui pranešė visus gautus atsakymus. Paaiškėjo, kad visos valstybės tyrimams pritaria. Esama tik įvairiausių nuomonių dėl praktiško tyrimų būdų. Tobuliausieji nusikaltėlių tyrimo būdai praktikuojami Austrijoje, Belgijoje ir Italijoje. Po tam tikrų diskusijų buvo nutarta pavesti pakomisei savo nuožiūra pakviesti ekspertus, kad su jų pagalba būtų sudarytas mokslinio kalinių tyrimo praktiškai geriausiai įvykdomas ir tobuliausias būdas, kurį būtų galima rekomenduoti valstybėms.

IV. *Tarp. Baudž. ir Penitenciarinė statistika.*

Šiuo klausimu komisijos plenumas, išklausęs specialios pakomisės raportą, nutarė pavesti pakomisei bendradarbiauti su Tautų Sąjungos žinioje esančiu tarptautiniu statistikos biuru. Pakomisei pavesta sudaryti Baudž. ir Penitenc. statistikos schemą, kurią būtų galima pasiūlyti įvesti visose valstybėse.

V. *Mažamečių teismai.*

Šiuo klausimu, kaip ir IV klausimu, specialiai pakomisei pavesta bendradarbiauti su atitinkama Tautų Sąjungos komisija.

VI. *Paleistųjų svetimšalių kalinių grąžinimas į gimtąją valstybę.*

Komisijos nariai šiuo klausimu turėjo komisijai atsakyti į tam tikras anketas. Svarbiausia ginčytasi šiais klausimais: 1) ar leistina išsiųsti svetimos valstybės piliečius, kurie yra padarę nežymius nusikaltimus ir kurie yra nustoję bet kokių ryšių su savo gimtąja valstybe, ir 2) kaip turi būti vykdoma pati išsiuntimo procedūra: ar su įvairių patronatų ar kitų organizacijų pagalba, ar be jų. Buvo nutarta pakomisei pavesti išdirbti tipingas išsiuntimo taisykles, kurias būtų galima rekomenduoti valstybėms priimti, arba sudaryti specialią tarptautinę konvenciją.

VII. *Komisijos veiklos suaktyvinimas.*

Šis klausimas sukėlė labai daug karštų ginčų. Vokietijos, Danijos ir kitų valstybių atstovai reikalavo, kad vietoj vienos oficialios prancūzų kalbos būtų leista vartoti ir kitas kalbas, pirmoj eilėj — vokiečių ir anglų. Faktiškai tai ir buvo padaryta, nes sesijos posėdžio metu vokiečiai kalbėjo vokiškai, anglai — angliškai, o italų prof. Novelli — net ir itališkai. Buvo išreikštas pageidavimas, kuris ir buvo priimtas, kad kiekvienas komisijos narys gali komisijoje kelti klausimus, kurie jo valstybėje yra labiausiai aktualūs arba kelia kurių nors abejojimų, kad tuo būdu būtų palengvintas šių klausimų išsprendimas. Parengti planui komisijos veiklai suaktyvinti buvo išrinkta speciali pakomisė.

VIII. *XI-tasis Baudžiamasis ir Penitenc. Kongresas Berlyne.*

1930 metais Prahoje įvykusiam X-tam kongrese buvo nutarta kitą kongresą šaukti 1935 metais rugpiūčio mėnesio gale Berlyne. Komisija nustatė šiam būsimajam kongresui smulkią programą, kurią čia skelbiu. Pasak vokiečių atstovo pranešimo, jie laukia kongrese per 800 žmonių. Kongreso posėdžiai vyks pataisytuose Reichstago rūmuose. Numatyta padaryti ekskursijų į Hamburgą ir Műncheną. Numatytas oficialių valstybių atstovų priėmimas pas Reichskanclerį. Kongrese kalbės užsienių reikalų ir propagandos ministeriai ir t. t.

Be čia paminėtų klausimų, komisijos sesijoje buvo svarstomi dar ir kiti smulkesni klausimai, kaip komisijos sąmata, komisijos leidinių organizavimas ir finansavimas ir t. t.

Tarptautiniame Baudžiamajame ir Penitenciariniame Kongrese, įvykstančiame 1935 m. Berlyne, svarstomų klausimų

programa

(Versta iš prancūzų kalbos).

Bendroji pastaba.

Įtraukti į programą klausimai bus svarstomi sekcijose, o paskum, išžiūrėjus įvairių šalių kompetentingų asmenų nuomones ir išvadas, kurias jie pareikš tam tikruose pranešimuose, ir bendruosiuose Kongreso posėdžiuose.

Pirmoji sekcija (Įstatymų leidimas).

I. Klausimas. Kokia turi būti baudžiamojo teisėjo kompetencija bausmių vykdyme?

Paaiškinimas. Dėl baudžiamojo teisėjo padėties ir uždavinių pastaraisiais dešimtmečiais įvyko nuomonių evoliucija. Pirmiau vyravo mintis, kad teisėjas turįs tik išnagrinėti ir išspręsti jam pavestą bylą, dabar pradeda įsigalėti nuomonė, kad teisėjas, bylą išsprendęs, negalįs nesirūpinti bausmės, juo labiau saugumo priemonių, vykdymu. Iš vienos pusės, teisėjui norima suteikti tam tikrą kontrolę į administracijai pavestą sprendimo vykdymą, kad pastarajam būtų patikrintos

būtinos teisėtumo garantijos; iš antros pusės manoma, kad teisėjas, gerai pažindamas bausmės vykdymo problemas ir principus, įkvėps tinkamą baudžiamojo teisingumo taikymą. Naujieji Italijos baudžiamieji įstatymai jau suteikia teisėjui tam tikrą bausmės vykdymo priežiūrą.

Reikia ištirti, kuriose ribose ir kokiu būdu tokia priežiūra leistina ir vartotina, kad nekiltų nesusipratimų su penitenciarinėmis ev. administratyvinėmis įstaigomis ir kad nesusidarytų rimtų kliūčių greitai ir tiksliai paties vykdymo eigai.

II. Klausimas. Kokios priemonės rekomenduotinos vadinamosioms „didžiulėms byloms“ (procès monstres) sutrumpinti?

Paaiškinimas. Neviena proga buvo konstatuota, kad paprastieji baudžiamą procedūrą tvarką nuostatai, ypač liečią įrodymų teikimą, kuriais kaltinamasis turi teisę reikalauti priimti visus įrodymus, kuriuos jis tik panorės duoti, kuo suteikiama analoginė teisė ir prokuratūrai, tinkami tik normalaus dydžio byloms, bet didelio masto procesuose jie nepaprastai ir neracionaliai išplečia proceso medžiagą.

Todėl kyla klausimas, ar tokiais atvejais negalima būtų leisti pačiam teismui tvarkyti įrodymų pristatymą vien savo nuožiūra ar laikantis tam tikro kriterijaus, o gal kitų kurių priemonių būtų galima imtis didžiulėms byloms sutrumpinti ir paskubinti.

III. Klausimas. Kokia įtaka turi būti pripažinta bausmių vykdymo įstatymų pakeitimui bausmėms, kurios jau galutinai prieš šį pakeitimą paskirtos, arba jau ir pradėtos vykdyti?

Paaiškinimas. Klausimas padalintas į dvi dalis, kurios abidvi liečia atagalinio pakeistų baudžiamųjų įstatymų veikimo problemą, bet kadangi hipotezės įvairios, tai į kiekvieną reikia atsakyti atskirai.

Pirmoje pastraipoje iškeliamas klausimas, koks turi būti įstatymo pakeitimo, palankaus nuteistajam, veikimas įsiteisėjusiam sprendimui. Iki šiol, bendrai imant, baudžiamuosiuose įstatymuose visai nėra tokio veikimo galimumo, bent apie tai nieko nekalbama. Tik pastaruoju laiku toks galimumas numatytas naujame Lenkijos baudžiamajame kodekse. Iš tos situacijos kyla klausimų, kurie verti susidomėjimo.

Antroje pastraipoje specialiai kalbama apie įstatymų pakeitimą, liečiantį bausmių vykdymą, ir apie padarinius, ku-

riuos tokiam pakeitimui būtų galima ir tikslinga suteikti į anksčiau paskirtas, bet dar nepradėtas ar net jau ir pradėtas vykdyti bausmes.

Antroji sekcija (Administracija).

I. Klausimas. Ar, bausmes vykdant, vartojami metodai, turį tikslo nusikaltėlius auklėti ir pataisyti, (kaip antai: intensyvi humanizacija, plačios lengvatos, nuolatinis prievartos mažinimas laipsniškame bausmių vykdyme) gali duoti numatytus padarinius ir, bendrai, ar tokios tendencijos naudingos?

Paaiškinimas. Beveik visų kraštų penitenciarinės sistemos susilaukia žymių pakeitimų. Pasikeitė ne tiek pats laisvės atėmimo bausmių vykdymo būdas, kiek jų pobūdis, vis labiau ir labiau reiškiasi tendencija kalinamąjį nusikaltėlį pataisyti ir vėl grąžinti visuomenei. Toliausia šiuo keliu yra nuėjusios valstybės, kuriose nuodugniai išdirbta ir įgyvendyta progresyvinė sistema, bet, kad ir kiek mažesniu mastu analoginis išsirutuliojimas yra įvykęs ir daugelyje kitų valstybių. Tie nauji metodai turi savo šalininkų ir priešininkų. Pastarieji prikiša jiems ypač tai, kad dėl jų taikymo turi sumažėti bausmės bauginamasis veikimas. Taigi, gautą patyrimą reiktų ištirti ir šių metodų taikymą ir naudingumą apsvarstyti.

II. Klausimas. Kokia yra krizės metu pramonės ir žemės ūkio nedarbo įtaka kalinio darbui ir kuriais būdais galima iš to einančių žalingų padarinių išvengti ar juos bent sumažinti?

Ar, nustatant kalinio „standard of life“, reikia turėti galvoje bendrą gyventojų „standard of life?“.

Paaiškinimas: Šis klausimas yra itin aktualus ir neatidėliotinas. Visur siaučianti ekonominė krizė ir su ja surišta nedarbas žymiai didina sunkumus, su kuriais penitenciarinio darbo organizacija net gerovės laikais susiduria. Aplinkybės verčia manyti, kad ši krizė dar bus ilgai jaučiama, todėl atrodo reikalinga surinkti duomenis, su kokiomis kliūtimis šioje srityje susiduria įvairūs kraštai ir kokiomis priemonėmis bando jas pašalinti.

Antroje pastraipoje iškeltas specialus principo ir praktikos klausimas, surištas su tuo pačiu, krizės sukurtu, dalykų stoviu.

III. Klausimas. Kuo turi skirtis laisvės atėmimo bausmės vykdymas nuo apsaugojamųjų priemonių, reikalaujančių laisvės atėmimo, vykdymo?

Ar ir apsaugojamųjų priemonių atžvilgiu taikytina progresyvinė sistema?

Paaiškinimas: Nauji įstatymai, jau veikiantieji ar dar tik ruošiami, nustato tokią penitenciarinę sistemą, kuri be bausmių dar apima ir apsaugomąsias priemones. Teorijoje paprastai tuodu dalyku tuo skiria, kad bausmė teikianti nusikaltėliui kūnišką kentėjimą, apsaugomosios priemonės turinčios vien socialinio readaptacijos tikslą.

Šį dalyką giliau tyrinėjant, pasirodo, kad sunku rasti griežtą ir aiškų teoretinį skirtumą. Dar sunkiau nustatyti tuos skirtumus praktikoje, t. y. kaip reikia šias dvi laisvės atėmimo formas tinkamai skirti vykdymo metu. Problema lygiai iškyla, kai sulaikymo reikalaujanti apsaugomoji priemonė skiriama laisvės atėmimo bausmei pakeisti ar tik papildyti.

Antroje pastraipoje kreipiamas dėmesys į klausimą, ar patogu ir apsaugamosioms priemonėms taikyti progresyvinę sistemą. Terminas „progresyvinė sistema“ čia suprantama plačiąja prasme, t. y. apima visą progresyvinio principo taikymą — įvairias lengvatas ir privilegijas.

Savaime suprantama, kad čia turime galvoje fiziškai ir dvasiškai normalūs nuteistieji.

Trečioji sekcija (Nusikaltimų įspėjimas, prevencija).

I. Klausimas: Kuriais atvejais ir kuriomis taisyklėmis moderniškoje baudžiamoje sistemoje taikytina sterilizacija — kastracijos, vasektomijos ar salpingektomijos pavidalu?

Paaiškinimas: Pastaraisiais laikais labai išplito nuomonė, kad norint sėkmingai kovoti su nusikalstamumu, būtinai, esą, reikia į kriminalinės politikos priemonių skaičių įtraukti, viena ar kita forma ir sterilizacija. Taip, ji rekomenduojama, kaipo saugumo priemonė dorovei nusikaltusių asmenų recedyvui išvengti, kaipo laikymo paprastoje ar specialoje peniten-

ciarinėje įstaigoje pakaitalas, kaipo eugenikos priemonė — neleisti nenormalios konstitucijos nusikaltėliui turėti vaikų.

Ar sterilizacija leistina ir tikslinga? Reikalingas nusikaltėlio sutikimas, ar operacija gali būti padaryta neatsižvelgiant į jo valią? Ar reikia daryti skirtumą tarp radikalaus ir mažiau radikalaus taikymo metodo? — Štai šitais ir dar kitais atžvilgiais reiktų klausimą ištirti. Reikia pastebėti, kad daug kraštų, senesniais ar naujesniais įstatymais, šią priemonę yra įgyvenę, taigi jau galėjo įgauti patyrimo, o daugelio kitų kraštų naujuose įstatymų projektuose ši priemonė numatyta.

II. Klausimas: Ar pageidaujama įtraukti į baudžiamuosius įstatymų nuostatus, kurie suteiktų teisėjui galią uždrausti verstis savo profesija asmenims, nuteistiesiems už nusikaltimus, surištus su ta profesija? Kokie būtų to draudimo būdai?

Kuriuo būdu galima būtų laiduoti tokio uždraudimo sėkmingumą?

Paaiškinimas: Daugelyje kraštų administracijos ar administratyvinės justicijos keliu galima uždrausti tam tikriems asmenims verstis savo profesija. Šios priemonės tikslas — apsaugoti visuomenę, ją taikyti dažniausiai pavedama verslo policijai.

Kai kurie kraštai tokią galią ketina suteikti baudžiamiesiems teismams, kurie galėtų teismo sprendimu uždrausti nubaustajam verstis savo profesija ar amatu, jeigu darbas, už kurį jis nubaustas, rodo, kad visuomenei būtų pavojinga jį savo profesijoje palikti.

Būtų pageidautina surinkti smulkesnius duomenis, kokia yra šiuo klausimu įstatymų leidimo padėtis įvairiuose kraštuose, ir patirti, kokie gauti rezultatai šias priemones taikant. Taip pat būtų labai svarbu ištirti, kaip galima būtų sėkmingai kovoti su bandymais tokio uždraudimo savo profesijoje ar amatu verstis išvengti.

III. Klausimas: Ar pageidaujama steigti prieglaudas („homes“) iš kalėjimo atleistiesiems? Jei taip, tai kokia turėtų būti tokių prieglaudų organizacija, kurios atleistųjų kategorijos galėtų būti į jas priimamos ir koks jose būtų leidžiamas dirbti darbas? Kokia yra šiuo klausimu padėtis įvairiose šalyse?

Paaiškinimas: Vis daugiau ir daugiau pripažįstame, kokią didelę svarbą recedyvui įspėti turi atleistųjų kalinių tinkama socialinė readoptacija. Todėl žymiai plečiasi, kai kur labai metodiškai, patronažo veikla, kurios tikslas juos grąžinti į normalų gyvenimą. Vienur kitur labai vertinamas, kaipo pagelbinė priemonė, savotiškos prieglaudos, kuriose išėjęs iš kalėjimo žmogus gali tam tikrą laiką išbūti, lyg atlikti tarpinį stažą prieš grįždamas į normalų gyvenimą, ir kur jis galėtų laikinai prisiglausti vėliau, jei jam nepavyktų išsikovoti padorų gyvenimą visuomenėje. Kai kuriuose kraštuose tokios prieglaudos jau veikia. Svarbu surinkti duomenis iš gauto prityrimo šalyse, kur tokių prieglaudų yra, ir šį klausimą išsvarstyti visą.

Ketvirtoji sekcija (Mažamečiai).

I. Klausimas: Ar reikia suteikti mažamečių teismams galią nustatinėti priemones, taikytinas ne tiktai moraliai pakrikusiems jaunuoliams, bet ir vaikams ir jaunuoliams, kuriems dar tik gresia moralinio pakrikimo pavojus?

Ar tie teismai taip pat turi spręsti apie tėvų valdžios atėmimą iš netinkamų gimdytojų?

Paaiškinimas: Mažamečių teismų galia, bendrai, yra griežtai nustatyta ir gana ribota. Šioms palyginti naujoms institucijoms visur pavedamos moraliai pakrikusios ir nusikaltusios jaunuomenės bylos. Tačiau ar nebūtų naudinga, mažamečių globos ir jaunuomenės nusikaltimų įspėjimo atžvilgiu, kad tiems teismams, šalia moraliai pakrikusiųjų būtų pavesta ir kita vaikų ir jaunuolių kategorija, būtent, tie, kurie yra moralinio pakrikimo pavojuje.

Tuo pat metu iškyla klausimas ar nebūtų naudingiau, jei tai pačiai jurisdikcijai būtų pavesta mažamečių globojimą liečią dalykai, pavyzdžiui, kad mažamečių teismams būtų suteikta galia spręsti apie tėvų valdžios netinkamumą.

II. Klausimas: Kuriuo būdu galima būtų mažamečių kardomojo sulaikymo (détention préventive) organizacijoje procedūros reikalavimus suderinti su mažamečių moraline globa, turint omenyje paties sulaikymo neigiamos įtakos pavojų?

Paaiškinimas: Čia paliesta labai opi kaltinamųjų mažamečių sulaikymo problema. Tikrai, baudžiamosios procedūros metu mažametis pasilieka betarpiškoje atitinkamų teismo organų priklausomybėje ir, jam apsaugoti nuo visokios svetimos įtakos, jis turi būti laikomas kalėjime, kadangi nėra jokios kitos įstaigos ar vietos, kur jį galima būtų laikyti. Todėl iškyla klausimas, ar negalima būtų sukurti tokią kardomąją sulaikymo sistemą, kuri visai atitiktų būtinus procedūros reikalavimus ir aplinkybių sąlygas, bet vienkart neturėtų žalingų padarinių, kurių galima laukti iš laikymo kalinimo namuose suaugusiems.

III. Klausimas: Kuris yra geriausias būdas moralinei ir materialinei pagalbai teikti vaikams ir jaunuoliams, teismo nutarimu atiduotiems į mokyklas, ar kitas įstaigas, kai jie iš jų išeina, ir kieno ir kaip ši pagalba turi būti teikiama?

Paaiškinimas· Visi pripažįsta didelę reikšmę patronažui vaikų ir jaunuolių, kurie dėl savo elgesio buvo atiduoti perauklėti į šiam tikslui skiriamas, valstybės ar privačias įstaigas. Kai kas net mano, kad be tokio patronažo ar „aftercare“ laikymas vaikų auklėjamoje įstaigoje nepasiektų savo tikslo. Šio patronažo srityje didelę pažangą pasiekta įvairiose šalyse po to, kai šis dalykas buvo paliestas viename ankstesniame kongrese.

Todėl dabar būtų pageidaujama šio patronažo organizacijos klausimą vispusiškai apsvarstyti.

K. Žalkauskas,
Tarptautinės Baudžiamosios ir
Penitenciarinės Komisijos narys.

Trečiųjų teismo kompetencijos aprėžimo reikalas.

Jei kiekvienas individas gali laisvai disponuoti savo turtą ir naudotis tomis teisėmis, kurias jam teikia nuosavybės turėjimas, o individualinių teisių srity jam palikta visiška elgimosi laisvė, kiek, žinoma, tat neprieštarauja viešosios tvarkos bei dorovingumo taisyklėms, tad jam turi būti leista pačiam pasidaryti ir teismas, paprastas, greitas, laisvas nuo įvairių procesualinių formalumų, teismas, paremtas ne įstatymo ir griežtosios formos raide, bet pasitikėjimo ir materialinės teisybės idėja; jam turi būti leista baigti kilusį ginčą *sine strepitu forensi*. Tokiais samprotavimais 1864. XI. 20 liko įsteigta trečiųjų teismo institucija (Civ. Proc. Įst. III d. 1367—1400. str.), vietoj prieš tai veikusios įstatyminės trečiųjų teismo institucijos (žiūr. X t. 2 d. 1143—1144 str. 1857 m. leid.). Jos tikslas, kaip matyti iš 1862 m. paaiškinimo prie tr. teismo įstatymo projekto, yra įvairiomis lengvatomis ir paskatinimais didinti laisvų (taikos) susitarimų skaičių, duoti žmonėms progos baigti dažnai kylančius gyvenime nesusipratimus laisvu susitarimu, greitai, be išlaidų, be valdžios organų intervencijos ir be teismo, kuris kartais esti nepatogus arba dėl kai kurių priežasčių net ir neprieinamas. Tuo, buvo tikėtasi, turėjo sumažėti bylų skaičius bendruose teismuose, iš ko valstybei būtų didelė nauda. Bet paskelbtasis įstatymas šio įstatymo leidėjų lūkesčių nepatenkino. Bylų skaičius bendruose teismuose ne tik nesumažėjo, bet dar net padidėjo, nes teko spręsti visus nesusipratimus ir painiavas, kilusias iš tr. teismo piktam naudojimo; laisvų susitarimų skaičius nors ir padidėjo, bet tatai valstybei naudos nedavė. Šis teismas gal ir buvo patogus privilegijuotam rusų bajorijos luomui, kuriam „negarbinga" ir nepatogu buvo bylinėtis bendruose teismuose, arba tam luomui, kuris dėl aprėžtų teisių negalėjo savo reikalų tvarkyti bendrais pagrindais, kuriam valstybės teismas buvo sunkiau prieinamas; liaudies tarpe tr. teismas visai nebuvo populiarus. Jo savotiškos formos

neatitiko masių psichologijos. Laisvas susitarimas giněui baigti, abipusis tarpininkų (teisėjų) pasirinkimas ir nusilenkimas jų neapeliuotiniam sprendimui tegalimas tarpe aukštesnio intelekto žmonių, sugebančiųjų siaurus ginčus išskirti į atskirą kategoriją ir juos likviduoti skyrium, neliečiant visų kitų gyvenimo ir draugiškumo interesų. Tuo tarpu liaudyje kiekvienas ginčas, kol jis įgauna aiškiai konkrečias formas, pirmiau paliečia visas kitas, šalia ginčo esančias gyvenimo sritis. Kyla vaidai, nesantaikos, peštynės, iš kurių dažnai gimsta dar baudžiamosios bylos, žmogus žmogui, pasak Hobes'o, tampa tikru vilku, o tik po to jau einama ieškoti teisybės. Suprantama, tokie žmonės negali laisvai susitarti; jiems tėra vienas kelias — valstybės teismas. Antra vertus, tam, kuris dėl menkniekio nesidrovi tęsti ginčą per visas teismų instancijas, tr. teismas, kurio sprendimas negali būti skundžiamas, mažas tėra autoritetas.

Jau patys rusai greitai gavo pastebėti, kad tr. teismas buvo sudaromas ne tada, kai kildavo tikras ginčas, o tais atvejais, kada buvo norima pasiekti įstatymų uždraustą tikslą, pvzd., kada buvo norima perleisti turtą kitam asmeniui, skolų mokėjimui išvengti, perleisti nekiln. turto nuosavybės teises neturint formalaus dokumento toms teisėms įrodyti, išvengti pripažinimo mokesčių, įsigyti turtą neturint tam teisių ir t. t. Kad tokiems reiškiniams būtų užkirstas kelias, Teisingumo Ministeris 1887 metais prašė Valstybės Tarybą išimti iš tr. teismo kompetencijos visus ginčus dėl nuosavybės teisių nekilnojamajam turtui. Tačiau V. Taryba nerado galima tatai padaryti, motyvuodama tuo, kad laisvas trečiųjų teismo sprendimas bylų dėl nekilnojamojo turto Rusijoj veikiąs jau seniai ir šiuo atžvilgiu trečiųjų teismo kompetencija niekada nėra buvusi aprėžta. Tat buvo susieta su ypatingu Rusijos žemės valdymu. Nematuota ir rėžiais suskaldyta atskiro asmens žemė dažnai buvo objektu įvairių ginčų ir nesusipratimų, kuriuos aplinkybės vertė greitai baigti, o tat atlikti tegalima buvo trečiųjų teismo pagalba, nes valstybės teismas tokiais atvejais per daug tolimas, užsitęsiantis ir brangus. Antra vertus, kreiptis į valstybės teismą nuosavybės teisės klausimais neturint formalių dokumentų toms teisėms įrodyti, būtų bergždžias darbas. Todėl rusai ir nerado galima aprėžti trečiųjų teismo kompetenciją, išimant iš jos ginčus dėl nuosavybės tei-

sių nekilnojamam turtui. Vis dėlto Finansų Ministerio nurodymas nepaliko be pasekmių. V. Tarybos pasiūlymu, caro primtu 1887. XII. 21, tr. teismo įstatyme pasirodė dvi novelės, būtent, Civ. Proc. Įst. 1368 str. 5 punktas, draudžiąs tr. teismui spręsti bylas dėl nekilnojamojo turto, kai bylos dalyvių tarpe yra asmenų, kuriems įstatymų yra aprėžtos teisės nekiln. turtui įgyti ar valdyti, ir 1394[1] str., įpareigojąs teismą, kuriam pateiktas trečiųjų teismo sprendimas dėl pripažinimo nekiln. turto nuosavybės teisių arba to turto valdymo teisių, pasiųsti sprendimo nuorašą Iždo Rūmams (dabar Mok. D-tui)* pripažinimo mokesčiams apskaičiuoti bei išieškoti tais atvejais, kai matyti, jog sprendimu perleidžiamos nuosavybės teisės nekiln. turtui, vengiant pripažinimo mokesčių mokėjimo. Pirmuoju nuostatu užkirstas kelias įsigyti nekiln. turtą tiems asmenims, kurie dėl luomo padėties neturėjo tam teisių (X t. 1402 str.). Tat buvo ypač taikoma lenkų kilmės asmenims, kuriems 1865. XII. 10 įst. uždrausta Vakarų krašte įsigyti nekil. turtus apskrityse iš nelenkų kilmės asmenų, ir kurie, nepaisydami to uždraudimo (atšauktas 1905. V. 1 įst.), stengėsi vis dėlto įvairiais būdais, taigi ir trečiųjų teismo pagalba, turtą įsigyti. Palietė tat ir žydus, kuriems iš viso buvo draudžiama įsigyti nekiln. turtus, esančius už ribų nuolatos apgyventų žydų sričių, išskyrus atsitikimus, numatytus luomų įstatymo 780 str. ir pastaboje (zak. o sostojaniji IX t.). Antruoju nuostatu apsaugoti fisko interesai ir iš dalies atimtas galimumas įsigyti turtą be jokių mokesčių, kaip tat buvo prieš paskelbiant kalbamąsias noveles. Daugiau žymesnių trečiųjų teismo institucijos pakeitimų nepadaryta.

II.

Lietuvos Konstitucija (§ 3), palikdama veikti Lietuvoje rusų įstatymus, kurie nepriešingi konstitucijos dėsniams, paliko galioje ir trečiųjų teismo instituciją. Jokių pakeitimų joje nepadaryta ligi šiol. Pirmaisiais Nepriklausomybės metais šitas įstatymas, tarytum, buvo visai pamirštas. Niekas juo nesidomėjo, niekas jo nekomentavo ir praktikos reikalui ne-

*) Iždo Rūmus pas mus atstoja Mok. Dep-tas. Tačiau kai kurias Iždo Rūmų funkcijas dabar atlieka Mok. Inspektoriai. Šiuo atveju sprendimas išsiunčiamas Mok. Inspektoriui.

naudojo. Iš esmės tr. teismas nepopuliarus ir dabar. Liaudis jo visai nesupranta; jo formos atrodo keistos, nepraktiškos, sunkios. Bet vis dėlto nūdien juo pradedama labiau domėtis. Mat, pastebėta neabejotina nauda, kurią galima pasiekti per šitokį teismą. Be to, kartais ir periodinė spauda paragina juridinius santykius reguliuoti pigaus, greito ir patogaus trečiųjų teismo pagalba. Jei prieškariniai žmonės, daugiau dorovingesni ir, pasakysiu, teisingesni, nesidrovėjo, tr. teismui padedant, atlikinėti įst. draudžiamus veiksmus, dėl kurių net valdžiai teko susirūpinti, tai pokariniai, su labiau atrofuotu dorovės ir teisingumo pajautimu, įvairių „advokatų" ir šiaip žemos doros žmonių raginami, tatai daro daug drąsiau. Jei ir pasitaiko tikrasis ginčas trečiųjų teisme, tai tik inteligentų arba žydų tarpe ir tai dėl kurio nors mažos vertės ar nereikšmingo dalyko. Visi kiti ginčai yra fiktyvūs, nesami, specialiai sufabrikuoti iš anksto sugalvotam tikslui pasiekti. Tatai matyti jau vien iš to, kad ginčo objektu dažniausia esti nekilnojamasis turtas ir su tuo turtu susijusios teisės, vadinasi, pats opiausias ir dideliausios reikšmės gyvenime dalykas, kurį kitokiomis sąlygomis šalys vargu bau įtikėtų teisėjų nuožiūrai, iš anksto nežinodamos, kuria linkme pakryps jų (teisėjų) vidaus įsitikinimas, jų sąžinė, nesuvaržyta jokiomis taisyklėmis, ypač dar, kai vienos šalies teisė, atsižvelgiant į veikiančias normas, yra visai aiški. Bet kai šalys siekia užsibrėžtą tikslą ir suprojektuoja tariamus ginčus jau iš anksto nusistatyta linkme, jos niekuo nerizikuoja, nes gerai žino, kaip šiuo atveju pasielgs jų išrinktieji teisėjai, kuriems paprastai dar pasakomas siekiamasis tikslas arba už atliktą darbą tam tikrais atvejais ir atlyginama. Pastebėta, kad teisėjai dažnai perka tą turtą, kurį neseniai jie pripažino pardavėjui, arba veikia kaip šalių įgaliotiniai, rūpinasi jų dokumentų sutvarkymu ir pan. Notariato praktikoje tokių atsitikimų pasitaiko nemažai.

Tuo būdu, trečiųjų teismo pagalba a) pasidalinama bendrai valdomas turtas, nepatvirtinus dar įpėdinystės teisių, arba neturint dokumentų nuosavybei įrodyti ir nesumokėjus palaikų mokesčio, kada jis yra mokėtinas (Palaik. mok. įst. 3 §, V. Ž. 219 Nr.); b) įgijama nuosavybės teisė įsisenėjimo terminui nesuėjus; c) vaikams pripažįstamas tėvo turtas, šiam dar gyvam esant; d) perleidžiama nuosav. teisės aplenkiant

notarinį kelią, skoloms išvengti; e) daroma kitos rūšies turto santoriai specialiai mokesčiams išvengti, kreditoriams pakenkti ir t. t. Tai vis veiksmai, kurių negalima atlikti teisėta tvarka arba, kuriuos veikiantieji įstatymai tiesiog draudžia. Štai vienas neseniai įvykęs faktas, kuris yra gana charakteringas ir geriausiai iliustruojąs ligi kokių nesąmonių prieinama tr. teismo pagalba: gana didelio ūkio savininkas įteikia teismui prašymą pripažinti jam nuosavybės teises įsisenėjusiu valdymu. Patyręs tai jo sūnus, kurio santykiai su tėvu buvo negeri, bijodamas, kad tėvas, gavęs dokumentus, neperleistų svetimiems ūkio, simuliuoja su savo žmona ginčą ir šiam išspręsti sudaro trečiųjų teismą. Teisme žmona pareiškia, kad ji yra įnešusi į vyro ūkį pinigų. Kadangi jos santykiai su vyru blogi, ji reikalauja priteisti jai atitinkamą žemės sklypą. Vyras neneigia žmonos įnešimo, bet žemės duoti nesutinka; pasižada pinigus grąžinti, o ūkį prašo pripažinti jo vieno neliečiama nuosavybe. Teismas taip ir padaro: žemę pripažįsta vyrui ir įpareigoja jį išmokėti žmonai nustatytu laiku įneštą sumą. Kad tr. teismo sprendimas nepatektų į tą apylinkės teismą, kuriame buvo tėvo byla, ir neiškiltų aikštėn visas dalykas, bylininkai tr. teismą sudaro kito apyl. teismo apylinkėje, nes tr. teismo sprendimas pateikiamas tam teismui, kurio apylinkėje jis padarytas (Civ. Pr. Įst. 1394 str.). Teismo išduotą vykd. raštą Vyr. Notaras įregistruoja aktų knygose ir išsiunčia jo savininkui. Tik valsčiaus savivaldybė, kuriai buvo pasiųstas dokumentas savininkui įteikti, pastebėjo, kad čia kažkas negera ir netrukus visas reikalas atsidūrė prokuratūroje.

Dėl panašių veiksmų pirmiausia turi didelių nuostolių valstybės iždas, nes jis negauna jokių įstatymų numatytų mokesčių; toliau, nukenčia kreditoriai, kuriems tenka kelti bylas, pasiremiant „Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo įstatymu“ (V. Ž. Nr. 367), tiems fiktyviems turto nusavinimo santoriams sugriauti. Bet ir šių bylų kėlimas ne visada pasiekia tikslą, ypač jei turtas esti perleistas į trečias rankas. Nukenčia ir visi tie asmens, kuriuos padarytieji veiksmai vienu ar kitu būdu paliečia; daroma netvarka rejestruose ir kituose viešuose aktuose; užkraunama daug nereikiamo ir painaus darbo toms valdžios įstaigoms, kurioms tenka tr. teismų neaiškius ir suktus sprendimus vykdyti. Kad būtų aiškiau

matyti, kiek žalos bei netikslumų padaroma tr. teismo sprendimais, aš čia bent trumpai išžiūrėsiu bendrai valdomo nekiln. turto pasidalinimo taisyklės, nes turto dalinimas yra dažnas tr. teismo sprendimų objektas.

Bendras turto valdymas yra nepatogus; todėl įstatymai (X t. I d. 550 str.) nieko ir neverčia likti bendro turto dalininku. Turtas padalinamas geruoju, notarine tvarka, arba teismo keliu, kai esti nesutarimai. Bet čia reikia skirti turtus, įgytus pašalinių asmenų laisvu susitarimu, ir turtus, įpėdinių įgytus paveldėjimo keliu (X t. I d. 1222 str.). Paveldėto turto pasidalinimo taisyklės išdėstytos Civ. Proc. Įst. 1409—1422 str. ir X t. I d. 1315—1340 str.; laisvai įgyto turto pasidalinimui specialių taisyklių nėra. Tuo būdu, jei geruoju pasidalinti turtą nepavyksta, tai tenka kreiptis teisman *ginčo tvarka, pareiškiant ieškinį* (908/25) ir sumokant teismo mokesčius. Kiekvienas laisvai įgyto nekiln. turto bendrasavininkų turi gauti atitinkamą konkrečią turto dalį. Jiems netaikomi X t. I d. 1324 str. nuostatai, kuriais vienas iš įpėdinių turi teisę pasilikti turtą sau, išmokėdamas kitiems įpėdiniams ekvivalentą pinigais, nes teisės nekilnojamajam turtui tegalima perleisti notarine tvirtine tvarka, sumokant pripažinimo ir proporc. žyminį mokesčius. Tuo tarpu trečiųjų teismo pagalba turtas pasidalinamas kaip ir kieno tik norima. Dar geresni dalykai esti, įpėdiniams turtą pasidalinant. Teismas, dalindamas paveldėtą turtą, turi išpildyti visa tai, ką įstatymai uždeda notarams (1890/121), būtent, jis turi: 1) žiūrėti, kad padalinime dalyvautų visi įpėdiniai ir, jei jų įpėdinystės teisės dar nėra patvirtintos, sumokėtų palaikų mokestį, kai jis yra mokėtinas; 2) žiūrėti, kad būtų pateikti dalinamojo turto nuosavybės dokumentai; 3) susižinoti a) su Vyr. Notaru ir išaiškinti, kokiais draudimais bei suvaržymais apsunkintas dalinamasis turtas ir b) su kredito įstaigomis, kurioms yra turtas įkeistas (X t. I d. 1329 str., Not. įst. 167, 168 ir 168¹ str., Laik. Not. ir Teis. tais. 73 §). Be to, X t. I d. 1317 str. nuostatais reikia išieškoti 6% turto vertės iš tų įpėdinių, dėl kurių kaltės neįvyko geruoju pasidalinimas (šis nuostatas dabar nevykdomas, nesant pas mus jo numatytų įstaigų, kurių naudai mokestis buvo imamas. Reikėtų jį pakeisti ta prasme, kad mokesčiai eitų į valstybės lėšas; būtų gana didelės pajamos). Suprantama, šitokia tvarka įvykdytas turto padalinimas ati-

tinka visus ist. reikalavimus, ir teismo nutarimas šiuo reikalu yra visiškas nuosavybės teisių įrodymo dokumentas (85/32). Jei dabar sugretinsime turto padalinimą, įvykdytą tariamo ginčo forma trečiųjų teismo, kuriam įstatymai ir visos procesualinės taisyklės nėra privalomos, tai ir be išvedžiojimų visa bus aišku. O panašios rūšies bylų skaičius vis didėja.

Kyla klausimas, ar iš viso kompetentingas tr. teismas panašias bylas spręsti ir jei kompetentingas, tai kokią reikšmę jo sprendimai turi?

III.

Civ. Proc. 1 str. nustato, jog kiekvienas civilinės teisės ginčas pareina spręsti teismo įstaigoms, o 1368 straipsniu, visi teismų spręstini ginčai gali būti sprendžiami ir trečiųjų teismų, išskyrus to pat straipsnio nurodytas bylas. Tuo būdu, be pažymėtų aprėžimų, trečiųjų teismas turi teisę spręsti visus ginčus be jokio skirtumo, vadinasi, ir ginčus dėl nekilnojamojo turto. Neginčo bylų (apsauginių) tr. teismas negali spręsti; jos priklauso tiktai valstybės teismams. Todėl tr. teismas, pav., negali pripažinti nuosavybės teisės įsisenėjusiu valdymu arba įpėdinystės pagrindu (Senato bendr. sus. spr. 1911/7), o šalys su panašiais prašymais negali į trečiųjų teismą ir kreiptis. Tat galima yra tik tais atvejais, kada tikrai kyla ginčas (1900/35). Tačiau inscenizuoti ginčą visada lengva, tuo tarpu nustatyti kur yra tikras ginčas ir kur yra simuliacija gana sunku, ir, tuo labiau, kad dviejų ar daugiau asmenų priešingi interesai jau suponuoja ginčą. O kai ši visa procedūra įvelkama į sprendimo formą, kur vienos šalies pretenzija patenkinama, ir antros atmetama, — dėl ginčo buvimo abejojimų jau negali kilti. Spręsdamas bylas tr. teismas turi laisvas rankas. Jokios procesualinės taisyklės, jokios formos ar materialiniai įstatymai jam neprivalomi. Vienintelis ir absoliutus įstatymas jam tėra sąžinė, vidaus įsitikinimas (1387 str.). Įstatymai nedraudžia trečiųjų teismui sprendžiant ginčą vaduotis taisyklėmis, nustatytomis bendriesiems teismams, bet tokios prievolės jam neuždeda. Vadinasi, tr. teismas, težiūrėdamas materialinės teisybės, gali padaryti sprendimą, net griežtai priešingą įstatymo raidei, jei tik toks yra jo įsitikinimas; jis gali, pav., pripažinti nuosavybės teisę nekilnojamam turtui, remdamasis ne notariniais tvirtiniais aktais (Not.

įst. 66 str.), o paprastais naminiais dokumentais, neturinčiais juridinės vertės; jis gali priteisti nekiln. turtą svetimam asmeniui, kaip ekvivalentą už duotą paskolą, žodžiu, gali savo nuožiūra daryti įvairius turto perleidimus, neatsakydamas už tai (atsako tik už nusikalstamuosius darbus bendra tvarka). Tat patvirtina 1394[1] str. išreikšta taisyklė, kuria reikia paimti pripažinimo mokesčius tais atvejais, kai Tr. Teismo sprendimu nekiln. turto nuosavybės arba valdymo teisės pereina iš vieno asmens kitam, ir Senato bendr. sus. 1911/7 išaiškinimas, kuriuo pripažinimo mokestis imamas tiek tada, kai tr. teismo sprendimu nekiln. turtas pareina iš vieno asmens kitam, tiek tada, kai tuo sprendimu ieškovui pirmą kartą pripažįstamas tvirtinis (kriepostnoje) valdymas. Atrodo, kad tr. teismui specialiai leista tariamu ginču prisidengiant atlikti grynai notarines funkcijas (perleisti turtus) arba apsaugos bylų sprendimo funkcijas, tepriklausančias išimtinai bendrųjų teismų kompetencijai (turto pripažinimas). Tat yra kiek nelogiška. Bet ne tat čia svarbu. Faktas, kad įstatymas treč. teismui paveda spręsti visus ginčus, kokie yra pareikšti.

Teismas, kuriam pateikiamas tr. teismo sprendimas (1394 str.), nėra aukštesnė instancija, turinti teisę žiūrėti pateiktąjį sprendimą iš esmės, spręsti jo teisėtumą ir reikšmę. Jis teturi žiūrėti sprendimo formalę pusę, būtent, ar jis tikrai liečia asmenis, sudariusius trečiųjų užrašą (1369 str.), ar nėra padaryta veiksmų, išeinančių iš užrašo ribų ir ar ginčo objektas pareina tr. teismui spręsti (1397 str.). Tat yra visai suprantama: jeigu teismas žiūrėtų sprendimą iš esmės, tad privalėtų vaduotis ir įstatymais, nes aukštesnė instancija težiūri, ar darant sprendimą neprasilenkta su įst. reikalavimais, o tada iš tr. teismo sprendimo nieko nepaliktų. Jei iš trečiųjų teismo teisėjo nereikalaujama jokių kvalifikacijų, jei jis gali būti neišsigalintis skolininkas, bemokslis ar net ir neraštingas (iš 1370 str., nustatančio, kad trečiųjų užrašas turi būti pasirašytas šalių ir visų teisėjų (tarpininkų), dar negalima kategoriškai tvirtinti, jog jie visi turi būti raštingi), tai visai logiška, kad iš jo nereikalaujama ir įstatymų žinojimo. Todėl 1378 str., atpalaidodamas treč. teismo teisėją nuo laikymosi visų procesualinių formalumų ginčą sprendžiant, ir paliko jam laisvę elgtis taip, kaip jam diktuoja jo protas, kaip jam atrodo geriau ar teisingiau. Trečiųjų teismo sprendimą įsaty-

mų leidėjai pripažino neskundžiamą, galutinį (1393 str.). Jis visais atžvilgiais identifikuojamas su valstybės teismo sprendimais; jis vykdomas vykdomaisiais raštais (1395 str.), t. y. tvarka, nustatyta bendrųjų teismų sprendimams (926—932 str.), ir yra visiems privalomas.

Iš to, kas pasakyta, matyti, jog teismas, kuriam pateiktas trečiųjų teismo sprendimas, jei tik šis atitinka trečiųjų teismo užrašo sąlygas, negali to sprendimo nepripažinti ar neleisti vykdyti, nors ir pastebėtų, kad bylininkai aiškiai siekia įstatymų uždraustą tikslą, daro iždui nuostolius, arba vykdo netvarką.

IV.

Trečiųjų teismo sprendimams vykdyti duoti vykdomieji raštai, kai tie sprendimai liečia nekiln. turto nuosavybės teises, pateikiami Vyresniajam Notarui pažymėti aktų pripažinimo rejestre. Po to jie tampa oficialiais nuosavybės teisių įrodymo dokumentais ir traktuojami lygiai su notariniais tos pat rūšies tvirtiniais aktais. Nuo sprendimų įregistravimo momento jau galima laisvai disponuoti įgytąjį turtą, galima daryti įvairiausius santorius, įvairiausias turto operacijas.

Jei nekiln. turtui įgyti įstatymai reikalauja griežtų iš anksto nustatytų formų, jei turto įgijimo aktai sudaromi *stricti juris* taisyklėmis, tad kyla klausimas, ar trečiųjų teismo sprendimai, padaryti pasiremiant vien laisvu įsitikinimu, gali būti identifikuojami su formaliais turto aktais ir žymimi aktų rejestruose. Ar nereikalingi jie Vyr. Notaro filtro, jo kontrolės, kritikos ir pagaliau sankcijos? Į tai tenka pasakyti štai kas: Nors Vyr. Notaras, turėdamas savo dispozicijoj aktų rejestrus ir kitus turto dokumentus, daug geriau negu kiti organai, kuriems tenka realizuoti trečiųjų teismo sprendimus, įžiūri tikrąją šalių intenciją, t. y. draudžiamo tikslo siekimą, ir mato aiškius prasilenkimus su veikiančiomis, ypač iždo srities normomis, vis dėlto jis neturi teisės nepripažinti jam pateikto įregistruoti teismo sprendimo. Įsiteisėję teismo sprendimai, vistiek kuria tvarka jie bebūtų sudaryti, turi įstatymo galią ir yra privalomi ne tik šalims ir teismui, bet ir visiems valstybės organams, įstaigoms bei asmenims (C. Pr. Įst. 893 str.). Joks viešosios valdžios organas negali imtis spręsti teismo išspręstą ginčą (238 str.); net pačios šalys neturi teisės

antrą kartą tuo pačiu reikalu kreiptis į teismų žinybas *(bis de eadem re ne sit actio)*, išskyrus atsitikimus, įsakmiai įstatyme pažymėtus (894 str.). Niekas neturi teisės ir kritikuoti teismo sprendimus, saviškai juos vertinti, pripažinti ar nepripažinti jų, nes tokių funkcijų įstatymai niekam nėra pavedę. Šitokia teisė tepridera aukštesniosioms teismo instancijoms Teismų Santv. įst. 83 str. nustatyta priežiūros tvarka, bet ir tai tik tais atvejais, kada tat neprieštarauja teismų įstatymams. Vyr. Notaras, nors ir yra teismo įstaiga, vis dėlto grynai teismo funkcijų neatlieka ir neturi, o juo labiau jis nėra aukštesnė teismo instancija, kuri galėtų kontroliuoti teismo veiksmus (Vyr. Trib. 1927. IX. 2 sprend.). Tuo būdu, ir Vyr. Notaras negali nepripažinti trečiųjų teismo sprendimų, padarytų nustatyta tvarka ir sankcionuotų valstybės teismo, nors jis tokią teisę turi atžvilgiu aktų, notarų surašytų ir reikalingų jo patvirtinimo (Not. įst. 167, 173 str.). Jis teturi įsitikinti, ar jam pateiktas sprendimas yra autentiškas, nesuklastotas ir ar jis įeina į registruotinų dokumentų sąrašą. Šiaip, jokia Vyr. Not. sankcija nereikalinga ir įstatymai jam tokios teisės nesuteikia. Dabar kyla klausimas, ar treč. teismo sprendimai iš viso yra registruotini, ar jie yra pakankami dokumentai nuosavybės teisėms įrodyti?

Nuosavybės teisės nekilnojamam turtui įgijamos tik keturiais X t. I d. 699 str. pastaboje nurodytais būdais, prie kurių nepriskiriami nei bendrųjų teismų sprendimai, nei trečiųjų teismo sprendimai, o tos teisės įtvirtinamos tvirtiniais arba notariniais aktais ir įvedant į turto valdymą (X t. I d. 707 str.). Iš to eina, kad taeismo sprendimai apskritai nėra būdas ar priemonė nuosavybės teisėms nekiln. turtui įgyti; tuo pačiu ir vykdomieji raštai tokių teisių negali suteikti. Nuos. teisės paprastai įgijamos, išskyrus konsensualines sutartis, ne kokiais materialiniais veiksmais, o pačiu faktu. Taip, pav. įsisenėjusio valdymo faktas, suėjus X t. I d. 557 str. nustatytam terminui, suteikia nuosavybės teisę, kurią teismui nereikia pripažinti, o tik konstatuoti (1882/50, 1884/73, 1887/35), arba asmens mirties faktas, nesant testamento, automatiškai padaro mirusiojo įpėdinius paliktojo turto savininkais. Bet šios teisės tėra *proprietas nuda*, plikos teisės. Be atitinkamų aktų jų negalima niekam įrodyti, jų negalima disponuoti. Šioms teisėms realizuoti, reikia jas patvirtinti, reikia gauti apčiuopiamas aktas,

visiems privalomas, viešas. O tat ir atliekama teismo pagalba. Kai nėra ginčo, operuojama apsaugos tvarka, o esant nesutarimams — ginčo tvarka. Tuo būdu, pats teismo sprendimas nuosavybės teisių nesuteikia, o tik jas įrodo, kitaip tariant — nuosavybės teises patvirtina, nes prievartos priemonėmis perduoda turtą, kas jau atitinka X t. I d. 707 str. reikalavimus. Vadinasi, iš esmės teismo sprendimas dėl teisių nekiln. turtui visada suponuoja teises, įgytas įstatymų nustatyta tvarka.

Not. Įst. 181 str., kuriame kalbama apie dokumentų pažymėjimą, nenumato vykdomųjų raštų, bet tat dar nerodo, kad šie nėra registruotini. Iš kitų str. prasmės aišku, kad registruotini yra visi tie aktai, kuriais įgijama ar aprėžiama nekilnojamojo turto nuosavybės teisės. Suprantama, kad šiai kategorijai turi būti priskirti ir tie aktai, kuriais nuosav. teisės tik įrodomos. Be to, Laik. Not. Tais. 73 § įsakmiai nurodyta, kad vykd. raštai dėl teismo sprendimų, kuriais perleidžiama nekiln. turto nuosav. teisės, pateikiami Vyr. Notarui įregistruoti. Tat aišku ir iš Civ. Proc. Įst. 1209 str., kuriuo teismo antstoliams leidžiama, be atskiro teismo nutarimo, įvesti į nekiln. turto valdymą asmenis, kuriems teismo pripažintos nuosav. teisės nekiln. turtui. Jeigu įvadų aktas yra įstatymų (X t. I d. 707 str.) numatytas, kaip nuosav. teisių patvirtinimo dokumentas, tad vykdomasis raštas, pasak Isačenko, privalo būti įregistruotas prieš įvedimą, nors tokia pažiūra nelabai derinama su Civ. Proc. Įst. 1433^2 str., suteikiančiu teismo antstoliui teisę sustabdyti įvedimo veiksmus, jei į turtą pareiškia pretenzijų trečiasis asmuo, užtiktas tą turtą bevaldant. Žodžiu, Vyr. Notaras vykdomuosius raštus turi registruoti, nedarydamas skirtumo tarp bendrųjų teismų ir trečiųjų teismo sprendimų. Jis net negali kelti klausimą dėl mokesčių ėmimo už tariamus turto perleidimus, nes pripažinimo mokestis (Civ. Pr. Įst. 1394^1 str.) arba palaikų mokestis (Valst. palaikų mok. įst. 12^1 §, V. Ž. Nr. 219) yra Teismo ir Mokesčių Departamento dispozicijoj, o Žym. mok. įst. 51 str. 1 p. numatytas proporc. žyminis mokestis, kaip išaiškino Vyr. Tribunolas (1933. V. 11 bendr. sus.), už vykdomuosius raštus visai neimamas, nes tat nėra šalių santoris, laisva valia sudarytas. Įregistravimo faktas dar nesuteikia vykd. raštams naujos formos ir neįterpia jų į santorių kategoriją. Jie teturi būti apmokėti Žym. mok. įst. 13 str. 5 p. numatytu paprastu žyminiu mokesčiu.

Iš to, kas pasakyta, matyti, kad veikiant įstatymų taisyklėmis, nėra galimumo užkirsti kelią įvairioms neteisėtoms operacijoms, atliekamoms trečiųjų teismo pagalba. O taip palikti šį klausimą ir toliau negalima. Jei netvarka, einanti iš atrofuotos žmonių psichikos, pačių normų yra toleruojama, tad tos normos yra netikusios. Netikusios jos dėl savo vidaus konstrukcijos arba dėl pakitėjusių buities sąlygų, laiko veikimo, žmonių būdo savumų. Trečiųjų teismo institucija turi gerų ypatybių, jei ji nenaudojama piktam. Todėl gal nėra reikalo ją visai naikinti, bet reformuoti ją būtinai reikia. Grynai privatinio pobūdžio nesantaikų bei ginčų tarpusavis likvidavimas be teismo organų pagalbos palengvina teismo darbą ir suteikia nemaža naudos valstybei; todėl šalims ir yra kompensacija — atleidimas nuo teismo mokesčių. Tačiau ginčai dėl nekiln. turto nuosavybės ar valdymo teisių yra visai kito pobūdžio. Šių teisių pagrinde glūdi bemaž visi materialinės teisės nuostatai; jų įgijimas, naudojimas ir disponavimas, svarbiausi žmonių tarpusavio santykių atributai, nesibaigia tam tikru faktu, nustatančiu tą ar kitą šių teisių būklę, bet braunasi į kitas gyvenimo sritis, politines bei ekonomines, ir, turėdami savo prigimty viešumo pradą, turi atitikti gyvenimo dėsnius ir tas formas, kurias įstatymai nustatė, atsižvelgdami į žmonių gerbūvio reikalus. Dėl to šios teisės tegali būti reguliuojamos įstatymų nustatyta tvarka, paremta daugiau formaline teisybe, o ne trečiųjų teismo teisėjų sąžine, jų apréžtu sprendžiamojo reikalo žinojimu ir kartais net visišku nenusimanymu. Kadangi sprendimai liečia ne tik ginčo dalyvius, bet ir kitus trečiuosius asmenis bei įstaigas, kurioms tenka susidurti tuos sprendimus vykdant, tad jie ir turi atitikti visas iš anksto nustatytas formas bei taisykles. Neretai pasitaiko tokių trečiųjų teismo sprendimų, iš kurių negalima net suvokti, kas norėta pasakyti, negalima iššifruoti tikrąją intenciją, o į turinį pažvelgus, kartais net koktu darosi. Ir tokie sprendimai tvarko žmonių nekiln. turto reikalus!

Kad visiems netikslumams, netvarkai ir neteisėtiems veiksmams būtų užkirstas kelias, reikia iš trečiųjų teismo kompetencijos išimti ginčus dėl nekilnojamojo turto nuosavybės bei valdymo teisės. Tuo reikalu tereikia atitinkamai papildyti Civ. Proc. Įst. 1368 str. Tai yra labai reikalinga, pribrendusi ir visais atžvilgiais naudinga reforma.

Lietuvoje nėra tų sąlygų, dėl kurių rusai nerado galimu trečiųjų teismo kompetenciją aprėžti. Teismų turime pakankamai, susisiekimas geras ir greitas, išlaidos mažos. Didelė dalis apgyventos žemės yra išmatuota ir žemės tvarkomųjų įstaigų aprūpinta dokumentais. Įsisenėjusiam valdymui įrodyti išleistas specialus įstatymas (V. Ž. Nr. 332), labai pritaikytas mūsų krašto sąlygoms. Ligi 1937 m. sausio 1 d. (V. Ž. Nr. 433) už teisių konstatavimą net nereikia mokėti pripažinimo mokesčių, o proporc. žyminis mokestis už teismo sprendimus ar nutarimus iš viso neimamas. Tuo būdu, yra pakankamai priemonių sutvarkyti turto reikalus teisėta tvarka, o ginčams dėl turto spręsti yra valstybės teismas. Todėl palikti trečiųjų teismą, kaip jis dabar yra, ir toliau veikti nėra jokio reikalo ir būtų visai netikslu.

St. Pračkaila.

Tautų Sąjungos pakto reformos klausimai S. S. S. R. pasiūlymo šviesoje.

S. S. S. R. įstojus į Tautų Sąjungą, jos užsienių reikalų komisaras p. Litvinovas savo kalboj, tarp kitko, išdėstė Sovietų Rusijos pažiūrą į Tautų Sąjungos pakto reformos klausimą.

Jisai nurodė pataisas šiais svarbiais reikalais:

1) Tautų Sąjungos pakto su Kelloggo ir Briando paktu suderinimo reikalu (T. S. pakto 12 ir 15 str.).

2) Mandatų reikalu (22 str.).

3) Rasių lygybės reikalu (23 str.).

Būtų pravartu išnagrinėti ir supažinti ir mūsų teisininkus su minėtais klausimais.

I. Tautų Sąjungos pakto su Kelloggo-Briando paktu suderinimo klausimas.

Taikos saugojimas yra svarbiausias Tautų Sąjungos uždavinys ir tikslas. Beveik pusė Tautų Sąjungos pakto nuostatų (14 iš 26 straipsnių) specialiai reguliuoja šį klausimą. Statuto įvade pabrėžiama: „Aukštosios Susitariančios šalys, turėdamos galvoje, kad tautų bendradarbiavimui išplėsti ir taikai bei saugumui laiduoti reikia duoti tam tikrų pasižadėjimų nesiimti karo, palaikyti viešai tarptautinius santykius, pagrįstus teisingumu ir garbe, uoliai laikytis tarptautinės teisės nuostatų, pripažintų nuo šio laiko tikruoju vyriausybių vairu, įgyvendinti teisingumą ir uoliai gerbti visus einančius iš sutarčių pasižadėjimus organizuotųjų tautų tarpusavio santykiuose priima šį paktą, kuriuo įsteigiama Tautų Sąjunga“. Tas bendro deklaracinio pobūdžio pasižadėjimas tolesniuose statuto straipsniuose konkrečiai išvystomas.

Pirmiausia nustatoma, kaip yra padaręs didysis filosofas ir T. S-gos ideologas Kantas, kad taikos saugojimas yra surištas su nusiginklavimo klausimu. Prie šios opios problemos pri-

einama labai atsargiai ir Tautų Sąjungos pakte jisai paliečiamas tik bendrais principais (8 str.).

Sąjungos nariai, visų pirma, pripažįsta, kad taikai apsaugoti reikia sumažinti valstybių apsiginklavimą iki minimumo, suderinamo su valstybių apsauga ir su tarptautinių bendrų akcijos uždedamų pasižadėjimų vykdymu.

Tuo būdu turi būti dar nustatytas tam tikras apsiginklavimo minimumas, suderinamas su tam tikromis sąlygomis. Tai jau vienas aprėžimas šiuo atžvilgiu.

Bet toliau yra ir kitų aprėžimų. Sprendžiant nusiginklavimo klausimą, reikia dar atsižvelgti į įvairių valstybių geografinę padėtį ir tam tikras kiekvienos valstybės aplinkybes. Sąjungos nariai apsiima teikti pakaitomis ir pilniausiai ir tikriausiai visas žinias apie savo apsiginklavimą, apie karinę savo jūrų ir oro programą ir apie karo reikalams panaudojamos savo krašto pramonės sąlygas; bet visi šie neabejotinai svarbūs taikai apsaugoti dėsniai dar laukia įgyvendomi.

Toliau Tautų Sąjungos pakte jau nagrinėjamos konkrečios priemonės taikai saugoti. Sąjungos nariai pasižada saugoti ir ginti nuo kiekvieno išorinio užpuolimo visų Sąjungos narių teritorialinę neliečiamybę ir esamąją politinę nepriklausomybę. Kam puolus arba tokio puolimo pavojui kilus, Taryba nurodo priemones, kuriomis būtų garantuotas šio pasižadėjimo vykdymas (pakto 10 str.). Tuo būdu Sąjungos nariai duoda dvejopą pasižadėjimą. Pirmas liečia kiekvieno Sąjungos nario teritorialinę neliečiamybę, antrasis politinės nepriklausomybės saugumą.

Be šios Sąjungos narių tarpusavio garantijos, numatoma dar Tautų Sąjungos Tarybos, svarbiausio T. S-gos organo, intervencija. Sąjungos nariai gali priešingai savo pasižadėjimams pasielgti arba įvairiai žiūrėti į tą arba kitą klausimą, kilusi ryšium su to pasižadėjimo ištesėjimu, pav., ar čia būta išorinio puolimo, ar ne, vadinasi, ar čia kalbama apie apsigynimą ar užpuolimą. Ligšioline T. S-gos praktika, kiekviena valstybė, Tautų S-gos narys, turėjo teisę pati spręsti šį klausimą. Tiesa, paskutiniu laiku buvo pasiūlyta įnešti kai kurių pataisų šiuo reikalu, būtent, kilus abejojimams, pavesti klausimą spręsti T. S. Tarybai ir tuo atveju laikyti jos nuomonę

privalomą visiems T. S. nariams. Tačiau ligi šiol šis pasiūlymas yra likęs projektu*).

Tiesa, S. S. S. R. 1932-VII-5 d. Londone su visa eile valstybių sudarė konvenciją užpuolimui apibrėžti. Tai pašalina T. S-gos pakto spragas, tačiau konvencijos nustatyta agresijos definicija privaloma tik jos signatarams.

Trumpai tariant, šisai tarpusavio pasižadėjimas, dėl skirtingų pažiūrų vykdant tą prievolę, dar negali užkirsti kelio karui. Šiuo atveju jau T. S. Taryba turi įsikišti ir imtis tam tikrų priemonių taikai palaikyti.

Papildant 10 str. ir 11 str. statute nustatoma, kad kiekvienas karas ar grasymas karu, ar jis tiesiogiai ar netiesiogiai liestų vieną Tautų Sąjungos narį, yra visos Sąjungos reikalas, ir kad ji turi imtis tinkamų priemonių sėkmingai tautų taikai apsaugoti.

Kilus karui, Tautų Sąjungos generalinis sekretorius, bet kuriam Tarybos nariui pareikalavus, tuojau sušaukia Tarybos susirinkimą. Tuo būdu vienuoliktu str. praplečiamas 10 str., nes juo T. S-gos Tarybai uždedama tam tikra pareiga įsikišti ne tik Sąjungos narį užpuolus ir pavojui teritorinei neliečiamybei ar esamajai politinei nepriklausomybei gresiant, bet, aplamai, karui ar karo pavojui kilus.

Taip pat didelės reikšmės yra 11 str. nustatyta kiekvieno Sąjungos nario draugiško pobūdžio teisė atkreipti T. S-gos pilnaties ir Tarybos dėmesį į kiekvieną aplinkybę, kuri liečia tarptautinius santykius ir gresia suardyti taiką ar gerą tautų tarpusavio sugyvenimą, nuo kurio pareina taika. Žinoma, Tautų Sąjungos organai į tuos atskirų Tautų Sąjungos narių įspėjimus ar patarimus gali ir jokio dėmesio neatkreipti, bet, vis dėlto, tam tikrais atvejais ir atskirų Sąjungos narių iniciatyva gali patarnauti taikos saugojimo reikalui.

Kai dėl konkrečių priemonių taikai išlaikyti, Tautų Sąjungos paktu (12 str. 1 p.) Sąjungos nariams uždėta tam tikra prievolė, būtent: kilus jų tarpe kivirčiui, kuris gali privesti prie santykių nutraukimo, jie paveda bylą arba arbitražu išspręsti arba Tarybai ištirti ir pasižada nieku būdu nesiimti karo, nesuėjus trims mėnesiams nuo arbitro nusprendimo arba Tarybos pranešimo. Kadangi pranešimus parengti

*) Žiūr. Wehberg, Die Voelkerbundsatzung. Berlin, 1926, psl. 90-91.

galima tik po tam tikro laiko (Tarybos pranešimui numatoma 6 mėn. laikas), tai praktikoj išeina, kad Tautų Sąjungos nariai kiekvienu atveju maždaug vieneriems metams suvaržomi karo veiksmus pradėti.

Dėl arbitro įgyvendymo būdų, taip pat dėl priemonių arbitražo sprendimui vykdyti ir Nuolatinio Tribunolo tarptautinės teisės klausimams spręsti Tautų Sąjungos pakte numatyta specialių nuostatų. Tarybos įsikišimas į Sąjungos narių ginčą gali pasireikšti įvairiai. Taikos reikalai gerokai priklausys nuo to, ar Tarybos pranešimas priimamas vienu balsu ar balsų dauguma. Pirmu atveju Sąjungos nariai pasižada nesiimti karo prieš jokią šalį, kuri prisitaiko prie pranešimo išvadų. Bet jeigu pranešimas priimamas ne visų balsais, tai susiginčijusios šalys gali elgtis taip, kaip joms rodysis reikalinga teisei ir teisingumui apsaugoti. Tai reiškia, kad tokiu atveju karas leidžiamas, tačiau neanksčiau kaip 3 mėnesiams po Tarybos pranešimo priėmimo praėjus.

Kanto ir Saint-Pierro idėjai dėl amžinosios taikos tuo nuostatu suduotas didelis smūgis, nes Tautų Sąjunga, vis dėlto, kai kuriais atvejais pasilieka bejėgė. Argi Tautų Sąjungos autoritetu leidžiamas karas nėra T. Sąjungos idėjos išniekinimas? Šituose T. S. pakto 15 str. nuostatuose kaip tik yra silpnoji Wilsono sukurtos Tautų Sąjungos pusė.

Šiuos Tautų Sąjungos statuto netobulumus neverta mėginti pašalinti. Mac Donaldas, anglų ministeris pirmininkas, tada buvęs užsienių reikalų ministeriu, ir Herriot, prancūzų tuometinis užsienių reikalų ministeris norėjo papildyti T. S-gos statutą. Pagal Ženevos protokolą Sąjungos nariai jokiu atveju neturėtų imtis karo veiksmų, net Tarybos pranešimo nepriėmus vienu balsu. Tuo nuostatu, tiek puolamasis, tiek ginamasis karas turi būti išspręstas arbitražo. Arbitražo sprendimas turėtų būti privalomas. Tačiau Ženevos potokolas nebuvo priimtas, bet jo idėja dar ligšiol gyva ir prie jos įgyvendymo einama kitais keliais. Vienas iš tų kelių yra Kellogo paktas, kuriuo visoks karas, kaipo tautinės politikos priemonė, smerkiamas. Nepaisant visų šių iškilmingų pažadų, iki galutinio to klausimo išsprendimo dar toli, nes trūksta tam tikrų sankcijų, tai yra, ekzekucijos priemonių prieš nusidėjusią šalį. O Tautų Sąjungos pakte numatyta sankcijų ne kiekvienu karo atveju.

Vadinasi, pagal pakto 16 str. T. S-gos ekzekucijos priemonės taikomos, tik kai sulaužomi pakto nuostatai, tačiau pagal 15 str. 8 p. tam tikru taveju karas leidžiamas. Tuo būdu tokio karo atveju sankcijos prieš karo vedančią valstybę nenumatomas.

Taigi, Sovietų Rusijos užsienių reikalų komisaro Litvinovo iškeltas Tautų Sąjungos ir Kelloggo paktų suderinimo klausimas, nors yra nenaujas, bet yra, be abejo, labai svarbus ir aktualus. Kaip žinoma, prie 1928-VIII-27 d. Paryžiuje pasirašyto vadinamojo Briando-Kelloggo pakto*) prisidėjusios valstybės:

1) iškilmingai savo tautų vardu pareiškia, kad smerkia karo panaudojimą tarptautiniams ginčams reguliuoti ir atsisako nuo jo, kaip nuo tautinės politikos priemonės, savo savitarpio santykiuose,

2) pripažįsta, kad reguliuoti arba spręsti visiems galintiems iškilti jų tarpe ginčams ar konfliktams, nežiūrint jų pobūdžio ir priežasties, turi būti naudojamos tiktai taikingos priemonės.

Tiesa, interpretuojant Kelloggo paktą, gali kilti visokių neaiškumų, būtent, ar atsisako valstybės nuo kiekvieno karo ar tiktai nuo puolamojo? Kaip suprantamas apsiginamasis karas? Kas darytina, jei kuri nors valstybė peržengia kitos valstybės teises ir interesus ir atsisako nuo pasiūlytos jai taikingos priemonės konfliktui išspręsti? Tačiau iš pridėtų prie Kelloggo pakto įvairių valstybių padarytų pastabų matyti, kad tos valstybės mano, jog čia kalbama apie atsisakymą *nuo puolamojo karo,* kaip politinės priemonės. Tuo tarpu Tautų Sąjungos paktas, kaip matyti iš viršuj išdėstytų nuostatų ir jų analizės, duoda teisę kiekvienai valstybei (išlaukus numatytą trijų mėnesių terminą) išspręsti politinį ginčą karu, t. y. leidžia net puolamąjį karą. Šiems prieštaravimams tarp abiejų paktų pašalinti 1929 m. Tautų Sąjungos Taryba, vykdydama tų pat metų Pilnaties nutarimą, paskyrė 11 asmenų komitetą (italo teisininko Scialojos pirmininkaujamą), kuriam pavedė

---

*) Tasai paktas kilo abiejų minėtų valstybės vyrų iniciatyva, tačiau jis daugiausia minimas J. A. Valstybių užsienių reikalų ministerio Kellogo vardu. Lietuviškas šio pakto tekstas yra „V. Ž.“ Nr. 296.

suderinti T. S. Paktą su Kelloggo paktu. Komiteto siūlomi pakeitimai bendrais bruožais yra šitokie:

12 straipsnyj, siūloma įdėti žodžius, kad Sąjungos nariai sutinka nieku būdu nesitverti karo konfliktams reguliuoti.

15 straipsny, siūloma įdėti pasižadėjimą, besąlygiškai klausyti Tarybos vienbalsių nutarimų, vis tiek, ką jie liestų. Jei Taryba nenusprendžia vienbalsiškai dėl ginčo, tai bent išnagrinėja procedūras ir siūlo šalims tinkamesniąją. Tokiu būdu Taryba gali kreiptis patarimo į Nuolatinį Tarptautinį Teismą Hagoje. Tam nereikalingas vienbalsis Tarybos nusprendimas.

Tie pasiūlyti pakeitimai tebelieka projektu. Litvinovo paraginimas šį reikalą kuo greičiausiai sutvarkyti turi didelės svarbos, nes jo iniciatyva Londone 1933-VII-3 buvo pasirašyta konvencija užpuolimui apibrėžti, prie kurios prisidėjo visa eilė Rytų Europos valstybių*). Priėmus Litvinovo definiciją dėl puolamojo karo, bus žymiai lengviau T. S-gos ir Kelloggo paktus suderinti, nes tada atkris visi aukščiau nurodyti neaiškumai ir prieštaravimai. Iš visų Pabaltijos Valstybių Lietuva pirmoji, dar 1926 m., sudarė nepuolimo sutartį su S. S. S. R. ir pasirašė Konvenciją užpuolimui apibrėžti **).

II. Tautų Sąjungos pakto nuostatai kolonijų ir mandatų reikalu.

Be svarbiausio tikslo, taikos saugojimo, Tautų Sąjungai rūpi tautų bendradarbiavimas ir solidarumas. Įvairios valstybės ir tautos, prisidėjusios prie T. S-gos, turi bendradarbiauti kultūros ir ekonomikos srityse.

Bendradarbiavimo tikslui įgyvendyti T. S-gos pakto 22 str. štai kas numatyta:

1. Toms kolonijoms ir teritorijoms, kurios dėl karo išėjo iš pirmiau jas valdžiusių valstybių suverenumo, ir kuriose gyvena tautos, dar nesugebančios savarankiškai valdytis, ypačiai sunkiomis šių dienų pasaulio sąlygomis, turi būti taikomas dės-

---

*) Apie tai mano straipsnį „Mūsų Žinyne" Nr. 109/XXVI t. pusl. 359.

**) Lietuvos ir S. S. S. R. konvencijos užpuolimui apibrėžti tekstas paskelbtas „V. Ž." Nr. 241.

nis, kad tų tautų gerovė ir plėtojimasis yra šventas civilizacijos uždavinys ir kad į šį paktą turi būti įtraukta tam uždaviniui įvykdyti garantija.

2. Geriausias būdas šiam dėsniui praktiškai įgyvendyti — pavesti tas tautas globoti pažangiosioms tautoms, kurios savo išteklių, savo prityrimo ir geografinės padėties dėka geriausiai gali ir sutinka šios atsakomybės imtis; šią globą jos vykdys kaip mandatų reiškėjai Sąjungos vardu.

3. Mandato reiškėjo pobūdis turi atitikti tautos pažangumo laipsnį, geografinę krašto padėtį, jos ekonomines sąlygas ir kitas panašias aplinkybes.

4. Kai kurios visuomenės, priklausiusios kadaise turkų imperijai, yra pasiekusios tokį pažangumo laipsnį, jog jos laikinai gali būti pripažintos nepriklausomomis tautomis su sąlyga, kad mandato reiškėjas savo patarimais ir pagalba padės joms valdytis tol, kol jos sugebės pačios valdytis. Renkant mandato reiškėją, visų pirma, reikia atsižvelgti į tų visuomenių norus.

5. Kitų tautų, ypač vidurinės Afrikos, pažangumo laipsnis reikalauja, kad mandatų reiškėjai tas teritorijas valdytų tokiomis sąlygomis, kurios, uždraudus tokias negeroves, kaip vergų, ginklų ir alkoholio prekybą, laiduotų sąžinės ir tikybos laisvę, nedarydami kitokių suvaržymų, išskyrus tuos, kurie liečia viešosios tvarkos, doros ir gerų papročių palaikymą ir uždraudimą įtaisyti karo bei jūrų laivyno sustiprinimus, taip pat mokyti vietos gyventojus karo dalykų, jei tatai daroma ne policijos arba krašto gynimo reikalui, ir kad jie laiduotų kitiems Sąjungos nariams vienodas sąlygas prekybos ir pramonės srity.

6. Galiausiai, yra teritojų, kaip kad Vasaros Vakarų Afrika ir kai kurios Ramiojo Vandenyno pietų salos, kurios, dėl savo mažo ploto, gyventojų retumo, tolumo nuo civilizacijos centrų, savo geografinio gretimumo su mandatų reiškėjų teritorija ir dėl kitų aplinkybių geriausiai gali būti valdomos pastarojo įstatymais, kaip integralinė jo teritorijos dalis, su sąlyga, kad būtų žiūrima aukščiau sužymėtų vietos gyventojų reikalų.

7. Visais atvejais mandato reiškėjai turi kasmet atsiųsti Tautų Sąjungos Tarybai pranešimą apie jiems pavestas teritorijas.

8. Jeigu mandato reiškėjo valdžios, kontrolės ir valdymo laipsnis anksčiau konvencija tarp Sąjungos narių nenustatė, tai turi aiškiai nustatyti Taryba .

9. Bus sudaryta nuolatinė Komisija, kuri priiminės ir nagrinės metinius mandatų reiškėjų raportus ir teiks Tarybai visais mandatų valdymą liečiančiais klausimais savo nuomonę.

Taigi, kaip matome iš tų T. S. pakto 22 str. nuostatų, nustatytos trys mandatų kategorijos, kurios buvo vėliau pavadintos A, B ir C. Klausimas aktualus, žinoma, dėl A kategorijos mandatų. Mat, kitų dviejų kategorijų mandatų teritorijos dar nėra pasiekusios tokio laipsnio, kad galėtų prabilti prieš mandatų reiškėjus. A kategorijos valstybės yra Irakas, Sirija ir Palestina.

Tačiau, įgyvendant minėtojo pakto straipsnio nuostatus pasirodė, kad nemaža su jais prasižengiama.
Paimsime keletą pavyzdžių. Palestinos mandate, duotame Anglijai, visai nenumatyta krašto gyventojų iniciatyva ir pabrėžiama, kad krašto valdymas priklauso Anglijai, kaip mandato reiškėjui, taip kad čia turime faktiškai pusiau A grupės, pusiau B grupės mandatą, nors juridiškai mandatas yra A grupės. Užsienių santykiai taip pat priklauso Anglijai, o kariuomenė Palestinoje laikoma tik angliška ir ji yra aukštojo komisaro žinioje. 1922 metais išleista Palestinos konstitucija sugriauna visą eilę mandato nuostatų ir įneša daug naujenybių, kurios irgi tam tikru atžvilgiu griauna mandatą. O būsimoji nepriklausomybė, kurios vykdymas yra mandataro uždavinys, T. S. nuostatais, Palestinos mandate visiškai neminima. Kalbant apie mandatus reikia nurodyti dar į šį pavyzdį. Transjordaniją Anglija atskyrė nuo Palestinos ir netaikydama jai mandato nuostatų, palieka ypatingoj padėtyje. Tai daroma pasiremiant 25 str. mandato, kuris leidžia tai daryti, bet Anglija tuo nepasitenkino ir pareiškė Tautų Sąjungai, kad netaikys ateityje tai sričiai bendrai mandato ir jo įžangos nuostatų. Pagaliau, ta sritis buvo atskirta nuo Palestinos dirbtiniu būdu, kadangi tai buvo reikalinga mandataro, Anglijos, interesams. Tokių pavyzdžių, kaip mandatarai nevykdo mandatų nuostatų ir blogai disponuoja savo teisėmis, yra daugiau. Atskiri tarptautinės teisės žinovai ir šiaip valstybės vyrai yra į tai pasaulio dėmesį jau ne kartą atkreipę, bet Tautų Sąjunga, kaipo tokia, dar nieko nepadarė. Tačiau ir čia teoretiški pakto nuostatai šiuo reikalu, pasirodė, taisytini.

Ir į šią Tautų Sąjungos pakto spragą ir netobulumą atkreipė dėmesį Sovietų Rusijos užsienių reikalų komisaras Litvino-

vas. Tačiau jis konkrečiai neišdėstė, kokie yra tie netobulumai ir kas taisytina visame pakto 22 straipsnyje. Jis pasitenkino tai nurodęs bendrais bruožais ir reikalavo aplamai 22 str. peržiūrėti. Tačiau iš Sovietų spaudos aiškėja, ko konkrečiai norėta. Norėta štai ko:

Kolonijos turi būti sutvarkytos teisėtumo ir teisingumo dėsniais. Šiuo klausimu pamatu turėtų būti paimtas vokiečių tarptautinės teisės draugijos projektas. Šis projektas yra šitoks:

1. Kolonijos turi būti valdomos teisingumo dėsniu. Turi būti atsižvelgiama į vietos gyventojų reikalavimus.

2. Kolonizatoriams turėtų būti uždėta pareiga ginti čiabuvius ir kelti juos dvasiškai ir ekonomiškai. Kolonizatoriai turi ypatingai rūpintis visiškai išnaikint vergų prekybą, gyventojų sveikata, turi rūpintis jų auklėjimu, gerove, nuosavybės teisių į žemę apsaugojimu ir darbo apsauga. Jie turi imtis priemonių prieš alkoholio ir narkotikų prekybą. Taip pat turi reguliuoti naudojimąsi ginklais ir amunicija.

3. Čiabuviams turi būti laiduota tikybos laisvė. Misionierių veikimas turi būti aprėžtas.

4. Kolonijos laikoma ginkluota pajėga turi būti tik tokia, kurios reikia viduje tvarkai palaikyti.

5. Visoms valstybėms turi būti leista laisvai prekiauti kolonijoj ir plaukti kolonijos upėmis ir mariomis ir taip pat apsistoti uostuose su savo tautinėmis vėliavomis. Monopolius galima įvesti tik Tautų Sąjungai leidus.

6. Asmens ir turto saugojimo atžvilgiais negali būti daromi jokie skirtumai tarp kolonizuojančios valstybės piliečių ir kitų valstybių piliečių ir čiabuvių.

7. Šiems nuostatams vykdyti ir jų vykdymui prižiūrėti turi būti įsteigta pasaulinė kolonialinė įstaiga.

8. Kolonijoj turi būti Tautų Sąjungos atstovų (konsulų) prižiūrėti, kad visi nuostatai būtų vykdomi. Kolonizatoriai turi juos remti savo pareigose. Nuostatus peržengus, tie atstovai turi apie tai pranešti pasaulinei kolonialinei sąjungai.

Palyginus šio projekto dėsnius su Tautų Sąjungos pakto 22 str. nuostatais, matome, kad Tantų Sąjunga kolonijų sutvarkymo klausimu paėmė pamatu mandatų sistemą.

Pagaliau, šiuo projektu griežčiau pabrėžtos kolonizatorių pareigos kolonizuojamų teritorijų čiabuvių atžvilgiu. Mat, 22 str. apie tai kalbama gana miglotai. Be to, ir tiek nebuvo padaryta ir nuostatai dėl pareigų čiabuviams buvo nesykį sulaužyti.

SSSR, stodama į Tautų Sąjungą ir laikė savo pareiga nurodyti į reikalingas reformas, tarp kitko, ir dėl kolonijų sutvarkymo.

III. Tautų Sąjungos pakto humanitarinio pobūdžio nuostatai.

T. S-gos pakto 23 str. uždėta Sąjungos nariams visa eilė humanitarinio pobūdžio prievolių. Sąjungos nariai apsiima, tarp kitko, stengtis:

a) laiduoti ir palaikyti vyrams, moterims ir vaikams teisingas ir žmoniškas darbo sąlygas savo teritorijose ir visuose kraštuose, kuriuos liečia jų prekybos ir pramonės santykiai, ir tuo tikslu stengtis įkurti ir išlaiktyi reikalingas tarptautines organizacijas;

b) laiduoti teisingą elgimąsi su jiems pavestų valdyti kraštų gyventojais čiabuviais;

c) pavesti Sąjungai visuotinę moterų ir vaikų prekybą, taip pat prekiavimą opiumu liečiančių susitarimų kontrolę ir kitais kenksmingais vaistais*);

Tam reikalui, kaip žinoma, įsteigtas Tarptautinis Darbo Biuras, kuris varo sitematingą darbą šioj srityj, parengdamas speciales tarptautines konvencijas šiuo reikalu.

Kovai su moterų ir vaikų prekyba Tautų S-ga buvo sušaukusi konferenciją 1921 m. Tos konferencijos tikslas buvo papildyti prieškarinę sutartį šiuo reikalu ir išplėsti ją taip pat ir „vaikų prekybai“. Be to, buvo nutatra smarkiai bausti ir rengimąsi šia prekyba verstis. Moterų prekybai buvo sudaryta speciali komisija, kuri 1925 metais buvo išplėsta ir vaikams apsaugoti nuo išnaudojimo, ir buvo pavadinta komisija vaikų ir jaunimo apsaugai. (Ir kitos, pusiau privačios organizacijos siekia užgniaužti moterų ir vaikų prekybą).

Penkta Tautų Sąjungos sesija Ženevoje išleido šitokio turinio deklaraciją dėl vaikų apsaugos: „Visų tautų žmonės pri-

---

*) Čia cituojami 3 iš visų 6 nuostatų, išreikštų 23 str.

siima šias prievoles vaikų saugojimo reikalu: Vaikui reikia duoti galimumą lavintis materiališkai ir dvasiškai. Badaują vaikai turi būti maitinami, sergantieji gydomi ir t. t. Vargo metu vaikams pagalba turi būti pirmoj eilėj. Vaikai turi būti apsaugojami nuo išnaudojimo. Vaikai turi būti auklėjami ir rengiami visas savo jėgas žmonių gerovei paaukoti*)".

Taip pat ir opiumo ir kitų narkotikų prekybos srity Tautų S-ga yra nemažai pasidarbavusi. Tautų Sąjunga stengėsi pravesti prieškarinės Hagos konvencijos šiuo reikalu ratifikavimą, nes eilė valstybių prieš karą nesuspėjo ratifikuoti. 1925 m. Tautų S-gos pastangomis sušauktos dvi naujos konferencijos šiuo reikalu, kurios papildė Hagos konvenciją. Nuo 1921 metų prie Tautų S-gos yra speciali komisija šiam dalykui.

Pagaliau 23 str. p. b. uždėta T. S. nariams pareiga laiduoti teisingą elgimąsi su jiems valdyti pavestų teritorijų gyventojais. Čia turimi galvoj ne vien čiabuviai, kolonijose ir mandatų valstybėse, kaip tai numatyta 22 str. Tas nuostatas yra ir platesnio pobūdžio. Jis liečia vergų prekybos panaikinimą ir sąžinės ir tikybos laisvės laidavimą *visuose Tautų S-gos narių valdomuose kraštuose.* Tačiau, ligi šiol praktikoj T. S. organai, vykdydami šį nuostatą, kreipdavo savo dėmesį tik į vergų prekybą. Pradedant nuo 1924 m. prie Tautų S-gos yra 8 žmonių komisija kovai su vergų prekyba. Vėliau buvo parengtas vergų prekybai uždrausti ir užgniaužti sutarties projektas bendrais bruožais. Šios sutarties projektą šeštas plenumas perdavė ištirti.**).

Tautų Sąjunga, vykdydama humunitarinius nuostatus, yra net išėjusi iš pakto 23 str. jai nustatytų uždavinių ribų. Buvo atkreiptas dėmesys ir į kitus reikalus. Taip buvo pastatyta uždaviniu sugrąžinti į tėvynes 400.000 karo belaisvių, prižiūrėti vaikus, kurie dėl karo atsidūrė svetur, padėti rusų emigrantams, padėti bėgliam Graikijoje, Bulgarijoje ir Mažojoj Azijoj, sukurti tarptautinę apdraudą nuo katastrofų, sudaryti tarptautinę miestų sąjungą, kovoti su nedora literatūra. Šia proga tenka paminėti ir intelektualinio bendradarbiavimo komisiją, kuri buvo įsteigta 1922 metais. Ši komisija remia mokslą,

---

*) Wehberg, ten pat psl. 111—113.
**) Wehberg, ten pat psl. 110—111.

gerina tarptautinius santykius, skleidžia žmonių meilę ir pan. Yra sudarytos tarptautinės profesorių ir studentų organizacijos. Taip pat sudaryta organizacijų dėl tarptautinio bendradarbiavimo daugely mokslo šakų, kaip archeologijos, biologijos ir k. srityse. Nuo 1925 metų Tautų S-gai priklauso Paryžiaus institutas tarptautiniam bendradarbiavimui. Nuo 1925 metų prie Tautų Sąjungos veikia komisija tarptautinei teisei kodifikuoti. Šios komisijos, tiesa, nedaug nuveikta.*).

Dabar pasirodė, kad visa tai dar maža. Įsigalėjusi Vokietijoj rasių teorija, kuri iš esmės prieštarauja visiems minėtiems sumanymams, nes jie kaip tik paremti žmoniškumo ir visų gyventojų lygaus traktavimo dėsniu, privertė užsiimti šiuo klausimu ir reikalauti, kad Tautų Sąjungos humanitariniuose dėsniuose būtu primygtinai išreikšta rasių lygybė. Ta prasme ir išreikštas Sovietų Rusijos pageidavimas atitinkamai papildyti pakto 23 str.

S. S. S. R. atstovas nurodė, kad tas klausimas dabar itin aktualus, nes kai kurių valstybių veiksmai jas šiuo atžvilgiu sugrąžina atgal į Viduramžių laikus. Todėl visiškai suprantama S. S. S. R. iniciatyva šiuo reikalu, nes tautų ir rasės lygybė yra jos konstitucijos kertinis akmuo.

Ne tiktai tautinėms mažumoms, bet, aplamai, ir mažoms valstybėms lieka tik pasveikinti S. S. S. R. iniciatyvą šiuo reikalu ir palinkėti, kad nepasiliktų vien tik projektu, nes atsisakymas nuo įvairių tautų ir rasių lygaus traktavimo ir neapykantos skleidimas joms gali suardyti ne tik taikiąją tautų, bet ir valstybių sugyvenimą.

Tautų Sąjunga, vykdydama savo vyriausiąjį uždavinį, t. y. taikos saugojimą, negali neatkreipti dėmesio ir į šį reikalą. Mat, taikos saugojimas nemažai priklauso ir nuo tautų bendradarbiavimo, kaip tai teisingai pabrėžta pakto įvade, o tautų bendradarbiavimas neįmanomas be lygaus jų traktavimo, be tautybės, tikybos ar rasės skirtumo.

Dr. G. Rutenbergas.

---

*) Wehberg, pusl. 116—117.

Įžeidimo klausimu.

Jau 1588 m. Lietuvos statute dėl įžeidimo už akių pasakyta (lenkų redakcijoj) šitaip: „a o zaoczną przymówkę nikt się brać niema, gdyż to przy tym zostawić ma, kto zaocznie mówi o człowieku poczciwym, bo dobremu człowiekowi nie godzi się źle mówić o poczciwym“ (III, III, 27). Šitasai senovės kodekso nuostatas, kuriuo įžeidimas už akių pripažįstamas nenusikalstamu, perkeltas į 1885 m. Ulož. o nak. ir Ustav. o nak. ir, pagaliau, į 1903 m. B. St., tiesa, sumodernintas ta prasme, kad šmeižtas, t. y. žmogų žeminančių dalykų garsinimas, kad ir už akių, tampa baudžiamas. Tokiu būdu mūsų kodeksuose nuoskauda, t. y. žeminąs asmenį ar jo šeimos, kad ir mirusį, narį liečiąs atsiliepimas ar pasielgimas, jei jis padaromas už akių, nėra baudžiamas. Tiesa, pirmuose dviejuose kodeksuose — ulož. o nak. ir ustav o nak. nepažymėta expressis verbis, kokiu būdu nuoskauda turi būti padaryta, bet teorijoj ir praktikoj buvo laikomasi , kad nuoskauda už akių nebaudžiama. Nekitaip nusistatė ir 1903 m. B. St. kūrėjai, tačiau aiškumo dėliai atitinkamą straipsnį (530 str.) suredagavo šitaip: „Tas, kuris nusikalto tyčia a s m e n i š k a i (mano pabraukta) nuskaudęs... baudžiamas“. Pasakyta „asmeniškai“, bet ne asmenį, kaip tai išversta K. Jablonskio ir kartojama S. Bieliackino ir M. Kavolio vertime, nes asmeniškai, pasak. B. Stat. autoriaus, „v lico“, reiškia tiesioginį santykį, būdą, kuriuo įžeidžiama, o „asmenį“ — nusikalst. darbo objektą. Vargiai priimtinas S. Bieliackino ir M. Kavolio vertime žodis „nuskriaudęs“, — nuskriausti galima ir neįžeidžiant žmogaus garbės. Visokiems nesusipratimams išvengti redakcinė komisija paaiškinamajame rašte (III, t. 2) išsitarė: „Sekant įsiviešpatavusį mūsų įstamdavystėj ir teismo praktikoj dėsnį, nuoskauda už akių nelaikoma baudžiama“. 530 str. minimas pasielgimas ir atsiliepimas vartojami plačia prasme, priskaitant tarp kitko, įžeidimus žodžiu, piešiniu ir t. t., simboliškai niekinančius veiksmus, asmens smurtą, skausmą neiššaukiantį ir t. t. Tad be reikalo į 1933 m. Latvių Bauodž. St. 508 str., kartojant mū-

sų 530 str., įterpti žodžiai „veiksmu“, „žodžiu“, „atvaizdu“ ir „raštu“, juoba, kad senoji redakcija nekeldavo neaiškumų. Dabar, kad ir esant tokiai plačiai redakcijai, vis tiek negalima apsieiti be komentarų, pav., juk reikia aiškinti sąvoką „veiksmu“, kad jį būtų galima atskirti nuo lengvųjų kūno sužalojimų ir asmens smurto. Latvių B. St, kurio pagrindu esąs 1903 m. B. St., įžeidimas, kaipo nusikalst. darbas, remiamas tais pačiais principais, bet esama naujoviškumų, kuriuos verta šia proga paminėti. Kai 1903 m. B. St. mirusio įžeidimas numatytas nuoskaudos forma, nes paminėtas 530 str., Latvių Statuto autoriai skaitosi su tuo, kad toksai įžeidimas gali būti padarytas ir šmeižtu, todėl mirusio įžeidimą išskyrė į 510 str., jungiantį abi įžeidimo rūšis. Sąlygos, išdėstytos 536 str., prie kurių įžeidikas gali būti paliktas nebaudžiamas, L. Statute (514 str.) nustatomos kitos — nebaudžiama, jei įžeidimas sukeltas tiesioginiu asmens smurtu ar nukentėjusio įžeidimu (tų pat sąlygų esama ir skyriuje apie kūno sužalojimus ir asmens smurtą — 450 str.) ir sekė tuoj po pastarųjų. Dėl paskutinės sąlygos daroma daugiausiai priekaištų ir ne be pamato — iš tikrųjų tarpas gali ir neturėti svarbos, kai provokuojamas įžeidimas padaromas spaudoj ar kalboj, kai nėra įžeisto, apie ką jis gali ir netuoj sužinoti, bet sužinojęs nemažiau jaudintis. Ir pirmąją sąlygą reikėtų priskaityti pasyvui, nes, palyginus su 1903 m. Statutu, kur reikalaujama svarstyti įžeidimus ar asmens smurtus pagal jų sunkumą, L. Statute tam neteikiama svarbos ir tuo būdu suteikiama teismui didesnė nuožiūra. Už tat pažangesniu reikia laikyti nuostatą, numatantį neteisingų dalykų, giaujančių pasitikėjimą prafesionaliniais sugebėjimais (L. St. 518 str., mūsų 540 str.) garsinimą, nes greta su I dalies, kuria reikalaujama, kad tie dalykai būtų kaltininkui žinomai neteisingi (šmeižto sistema), esama ir trečios, numatančios tokį garsinimą per neatsargumą. To dėka galima daugiau sudrausti įžeidikus, nes paprastai skundėjui sunku įrodyti tą žinomumą.

Į klausimą, kokios charakteringos žymės skiria nuoskaudą ir šmeižtą, tenka atsakyti, įsigilinus į 1903 m. B. St. komentarus, kad šmeižtui B. St. 531 str. prasme reikia dviejų sąlygų: 1) kad įžeidimu būtų skelbiami žmogų žeminą dalykai, aplinkybės, kaipo tam tikri faktai, nors ir nenurodoma į kon-

krečias apystovas, — laiko, vietos ir t. t. ir 2) kad tai būtų pagarsinta, t. y. girdint tretiesiems asmenims, kitais žodžiais, kai plėšiamas žmogaus vardas. Žinoma, toks pagarsinimas imamas ta prasme, kad įžeidimas tartas aplinkybėmis, kurios palengvina jam išsiplėsti, atseit, gali būti padarytas, kaip numatyta 533 str. ir paskleistais ar viešai rodomuose spaudiniuose, ar vaizduose. Dėl I sąlygos paaiškinimuose sakoma (E, tezė 5) — žmogaus išvadinimas vagim, sukčium ir t. t., nenurodant faktų, kuriais pasiremiant padaryta tokia šmeižianti išvada, sudaro ne šmeižtą, bet nuoskaudą". Kitais žodžiais išvadinimas vagim, kyšininku ir t. t. sudaro nuoskaudą, bet pasakymas, kad toks ir toks žmogus vagia, ima kyšius jau esąs šmeižtas (ar reikia apsaugoti įžeistąjį ir nuo tokios užakinės nuoskaudos, pakalbėsime vėliau). Matome, kad tai turi būti praeities ar dabarties faktai, pasakymas, kad tokiu ir tokiu atveju žmogus pavogs, paims kyšį ir t. t., bus nuoskauda (E. tezė 2—3). II sąlyga, pagarsinimas, jau atskiria šmeižtą nuo nuoskaudos, nes, kol nėra pagarsinimo, nesama šmeižto 531 str. prasme. Iš tikrųjų pasakymas žmogui asmeniškai, kad jis yra niekšas, kyšininkas ir t. t., ar kad jis niekšiškai elgiasi, ima kyšius ir t. t. ar konkrečiai taip pasielgė, vis tai sudaro 530 str. numatytą nuoskaudą. Už tat nėra nuoseklumo B. St. redakcinės komisijos paaiškinimuose, kai išvardinant žodinės nuoskaudos atvejus, sakoma, kad „esama nuoskaudos, kai kas įžeidžiama forma padaro asmens garbę žeminantį priekaištą, pav., kas sako m o t e r i š k e i (lyg tai vyriškio negali įžeisti?!), kad paleistuviškai gyvena, ar kam nors, kad verčiasi vagystėmis, tokį ir tokį asmenį esąs apvogęs ir t. t. (E, tezė 9, p. 4), ir greta aiškinama (ten pat p. 2), kad „piktžodžiavimo ypatinga žymė, kad juo žeminama įžeistojo, kaipo žmogaus ir piliečio asmenybė, n e n u r o d a n t t a m t i k r o s ž e m i n a n č i o s a p l i n k y b ė s, t a i p s a k a n t g r y n u ž o d ž i u (mano pabraukta), pav., žodžiai kvailys, nedorėlis, niekšas, paleistuvė ir t. t. Reziumuojame — nuskaudos sąvokai baudžiama prasme nesvarbu, ar įžeidimas padarytas atsiliepimu, žeminančios aplinkybės prikaišiojimu, simboliškai įžeidžiančiu gestu, raštu ir t. t., nuoskaudos pagarsinimas esas atsitiktinė aplinkybė, galinti vien turėti įtakos bausmės padidinimui, tuo tarpu šmeižto atveju esminė (D tezė 1). Nuoskauda virsta šmeižtu, B. St. 531 str. prasme, kai paliečiama žeminanti aplinkybė ir ji gar-

sinama aukščiau minėta prasme. Tai mums atrodo, kad B. St. 530 str. ir 531 str. redakcija nėra tobulai suredaguota.

Išsiaiškinę dėl nuoskaudos ir šmeižto sąvokų B. Stat. šviesoj, pasižiūrėkime, ar mūsų aukščiausiojo teismo — Vyr. Tribunolo — minėtų sąvokų interpretavimas suderintas su redakcijos komisijos išvadomis. Iš Vyr. Trib. sprendimų eilės (1927/139, 1928/694 ir kt.) bene ryškiausias paskutinis. Jame nemažiau aiškiai už redakcinę komisiją sakoma — „išvadinimas policijos nuovados viršininko M. kitiems girdint vagim ir kyšių ėmėju yra garsinimas dalykų, žeminančių M., o garsinimas už akių tokių dalykų sudaro B. St. 531 str. visumą". Kadangi, kaip minėjome, pagarsinimas dar nesudaro išimtinės žymės nuoskaudą nuo šmeižto skiriančios, nes tam reikia dar, kad būtų pagarsintos tam tikros aplinkybės, faktai, tai išeina, kad Vyr. Tribunolas neskiria nuoskaudos nuo šmeižto.

Suprantama, Vyr. Tribunolas įnešа labai geistiną korektyvą, kad žmogaus garbė būtų apsaugota ir nuo nuoskaudos už akių, nes tokia nuoskauda gali padaryti nemažiau moralinės ir kartais medžiaginės žalos už šmeižtą, tad palikti ją nebaudžiamą ir pavesti žmogaus garbę įžeidiko malonei, visiškai nesuderinama su nuodėmine teisėžiūra ir teisingumo jausmu. Taigi, ir mes pilnai pasisakome už archaiškų principų iš B. Statuto pašalinimą, bet tai gali būti padaryta vien įstatymo pakeitimo keliu, kurio mes ir lauktumėm, lygiai linkėtumėm, kad jei ne visas B. Statutas, tai bent įžeidimo skyrius būtų kritiškai peržiūrėtas ir padaryta, tarp kitko, kaip ir Latvių statute, papildymų prie B. St. 540 str. Galų gale už 530 ir 531 str. redakcijos pakeitimą sako ir tai, kad lyg ir nėra skirtumo tarp žodžių, reiškiančių apibendrinančio pobūdžio sąvoką (pav. vagis, kyšininkas) ir tam tikrą aplinkybę, (pav., jis ima kyšius), nes tas, kuris vagia, ima kyšius ir t. t. ir yra vagis, kyšininkas, atseit, esama žodžių tautologijos, nors, antra vertus, kartais iš tikrųjų nuoskauda gali būti skaudesnė už šmeižtą. Pav., išvadinimas kyšininku gali sudaryti nuomonę, kad žmogus sistematingai ima kyšius, tuo tarpu pasakymas, kad paėmė kyšį (aplinkybė), nurodoma tik į vieną faktą, vadinas, mažiau žeminamas žmogus.

Pravartu susipažinti įžeidimo klausimu ir su SSSR Baudž. Kodeksu (1933 m.). Pagrindiniai straipsniai, kuriais apibūdinama įžeidimo sąvoka, yra bendr. dalies VI sk. — apie nusikal-

timus prieš asmens gyvybę, sveikatą, laisvę ir garbę. Jie labai lakoniški — 159 str. įžeidimas (oskorblenije), padarytas kam žodžiu ar raštu baudžiamas pinig. bauda iki 300 rb. ar visuomenišku papeikimu; įžeidimas veiksmu — prievartos darbas iki 2 mėnesių ir pinig. bauda iki 300 rb.; 160 str.—įžeidimas išplatintuose ar viešai išstatytuose spaudiniuose ar atvaizduose — priev. darbai iki 6 mėn. ar pinig. bauda iki 300 rb.; 161 str. — šmeižtas (kleveta), t. y. garsinimas žinomai melagingų, žeminančių ką dalykų (izmišlenij) — pr. darbu iki 6 mėn. ar pinig. bauda iki 500 rb., šmeižtas spausdintame ar kitu būdu paskelbtame kūriny (proizvedenij) — pr. darbu iki 1 metų ar pinig. bauda iki 100 rb. Išleisti komentarai (Karnickio, Roginskio ir Strogovičiaus, 1932 m.) labai trumpi. Iš jų matome, kad Vyr. Teismo 21/IV-1924 aiškinimu, įžeidimas už akių žodžiu baudžiamas pagal 159 str., kad šmeižto sąstatui reikia: 1) žinių melagingumo žinomumo, 2) pagarsinimo ir 3) jų įžeidžiančio turinio. Taigi, norint įžeidimą išanalizuoti, tenka imtis teorijos. Pasiremkime prof. Žižilenkos veikalu „Nusikalst. darbai prieš asmenį, 1927 m. Pasak. Žižilenkos, įžeidimo sąvokų klasifikacija tokia pati; kalbėdamas apie žeminančias aplinkybes, jis pabrėžia, kad be aiškiai konkretaus atsitikmo pagarsinimo toks šmeižtas gali būti padarytas, piešiant bendrą neigiamą charakteristiką, pav., sakyti, jis verčiasi vagyste, paleistuvyste ir t. t., net daugiau, tokia charakteristika gali būti padaryta, panaudojus tam tinkamą išsireiškimą, nenurodant konkrečių aplinkybių, pav., išvadinimas kyšininku (šitaip išvedžioja, kaip minėjome ir Vyr. Tribunolas). Nors čia pat skliausteliuose Žižilenka prideda, kad esama ir priešingų nuomonių, pav., Grodzinskis mano, jog šmeižto sąstatui reikia konkrečios žeminančios aplinkybės, o Polianskio nuomone, žodžiai „vagys“, „sukčius“, „kyšininkas“, visi, priklausomai nuo aplinkybių visumos, kuriomis jie buvo tarti, gali sudaryti ar nesudaryti neleistiną apibendrinimą. Minėtų — 159—161 str. redakcija rodo, kad SSSR B. Kodeksas atsisakė nuo mišrios (difamacijos ir šmeižto) sistemos (kuria pagrįstas mūsų statutas), bet pasirinko vien šmeižto sistemą, t. y. baudžia už žeminančių dalykų garsinimą, jei tokie dalykai buvo žinomai melagingi. Už tat pagal šį statutą ne tik nebaudžiama už garsinimą aplinkybių, liečiančių žmogaus asmens ar šeimos gyvenimą (kas yra priešingai, difamacijos

sistemai esant), bet ir piktas prasimanymas, liežuviai, t. y. gandų pagarsinimas, jų nepatikrinus.

SSSR Kodekse atsisakyta nuo archaiškų kodeksų liekanos, pavedant įžeistojo naudai piniginę baudą (nešlovė), kas, pav., yra dar užsilikę mūsų X tom. (667—669 str.). Mūsų praktikoj beveik nepasitaiko civilinių bylų dėl ieško už nešlovę, tad labiau reikėtų ir mums išmesti iš X tomo tą nuostatą. Mirusio garbės įžeidimo klausimu SSSR B. Kodekse nuostatų nesama, tad prieiname išvadą, kad toks įžeidimas nebaudžiamas. Pasak Žižilenkos, šeimos garbės vienalytumas neina iš revoliucinės teisės sukurtos šeimos sąvokos, be to, mirusiojo atminimo įžeidimas negali būti priskirtas garbės įžeidimui, nes garbė tesanti gyvo žmogaus prerogatyva, nors Nemirovskis pasisako, kad galima įžeisti mirusiojo artimą giminaitį.

St. Vazbys.

Penkerių metų praktika Baudž. Proc. Įst. II dal. I skyr. pakeitus.

1929 m. lapkričio 12 d. „Vyriausybės Žinių" 312 Nr. buvo paskelbtas Baudžiamojo Proceso Įstatymo antros dalies pirmo skyriaus pakeitimas.

Šis pakeitimas palietė, daugiausia, parengiamąją proceso stadiją, nustatydamas žvalgymo, kvotos ir tardymo funkcijas, tų funkcijų organus ir, kas svarbiausia, sulygino kvotos veiksmus su tardymo veiksmais.

Normalus kvotoms daryti organas yra policijos agentai, nežemesni už nuovados viršininkų padėjėjus, o iš žemesniųjų tik tie, kuriems tatai leidžia apskrities viršininkas, apygardos teismo prokurorui sutikus.

Žemesnieji policijos agentai, valsčių viršaičiai ir seniūnai gali daryti tik atskirus kvotos veiksmus ir tai tik tada, kai dar į nusikaltimo vietą nėra atvykęs vyresnysis policijos agentas, o nusikaltimo pėdsakai gali išnykti.

Kvotos daromos tomis pačiomis taisyklėmis, kaip ir rengiamasis tardymas su nedidelėmis išimtimis, kurių svarbiausia reikia laikyti draudimą policijai įtariamąjį asmenį traukti kaltinamuoju.

Šiomis taisyklėmis padaryta kvota atstoja rengiamojo tardymo veiksmus, kartoti kvotos veiksmus tardytojas neprivalo, nebent tardymo eigoje tai pasirodytų būtinai reikalinga, arba jei tai padaryti pasiūlytų prokuroras.

Jau rengiant šį proceso pakeitimą ir jį paskelbus, spaudoje, visuomenėje, o ypatingai teisininkų tarpe kilo gan didelis susirūpinimas, ar pakels mūsų jaunutė policija tokią sunkią jai užkraunamą naštą. Buvo nurodoma, kad atlikdami tardymo veiksmus išmokslinti, prityrę teisininkai padarydavo klaidų, tai ko laukti iš mažai išlavintų bendrai, o teismo darbe visiškai nepritytusių policijos agentų, nemokančių įstatymų, nežinančių elementarinių tardymo dėsnių, be to, kartais vartojančių priemones, nesutampamas su tiesos darbu.

Šiandien, turėdami penkerių metų pakeisto Baudžiamojo Proceso Įstatymo veikimo praktiką, galime drąsiai pasakyti, kad skeptikų baimė buvo be mažiausio pagrindo.

Tiesa, pradžioje buvo, gal, kiek ir sunkoka policijai tvarkytis naujame darbe, neprasižengti su gana griežtais proceso reikalavimais, atliekant tą ar kitą kvotos veiksmą, juoba, kad nebuvo lietuvių kalba Baudžiamojo Proceso Įstatymo, o rusiškai nevisi mokėjo. Tačiau, netrukus po to, kai pradėjo veikti pakeitimas, policijai į pagalbą atėjo Vyriausiojo Tribunolo prokuroro išleista instrukcija, o vėliau kiek pasirodė ir p. Bylos išverstas į lietuvių kalbą Baudžiamojo Proceso Įstatymas. Daug padėjo ir policijos įsteigti kursai, kuriuose policijos agentai buvo iš pagrindų supažindinami su baudžiamosios materialinės ir procesualinės teisės dėsniais ir, pagaliau, prokuratūros instruktavimas.

Įstatymų leidėjai, sekdami einamojo gyvenimo paklausas, pastebėjo, kad privalomas, jau kartą kvotoje klaustų, liudytojų klausinėjimas antrą kartą, visuomenei nesuprantamas, — kam, esą, tos pačios valstybės įvairūs organai, lyg nepasitikėdami viens kitu, kartoja tą patį darbą, vargina žmones ir trukdo bylos eigą.

Šia prasme laukiami įstatymo leidėjų rezultatai neapvylė: policijos yra ne tik miestuose, bet ir kiekviename valsčiuj, ir ji, kaip tik gauna pranešimą apie įvykusį nusikalstamą darbą, tuojau gali atvykti, apžiūrėti nusikaltimo vietą, paimti įrodomuosius daiktus ir čia pat vietoje išklausinėti liudytojus, o ką reiškia procese liudytojų parodymų užfiksavimas tuoj po įvykio, kada liudytojas puikiai atsimena visas smulkmenas, kada dar jį neveikia sugestija arba pašalinės įtakos, aišku kiekvienam.

Čia pat vietoje, dirbdama, policija turi progos išaiškinti ir padariusį nusikaltimą asmenį ir užkardyti jam galimybę pasislėpti.

Taigi, policija, dirbdama šio įstatymo įgaliojimais, nesudėtingose bylose atlieka beveik visus kvotos veiksmus, ir tardytojui netenka šaukti vėl už kelių dešimtų kilometrų liudytojus, vietą apžiūrinėti, o palieka tik surašyti kaltinamąjį nutarimą ir ištardyti kaltinamąjį.

Nauda iš to didelė valstybės iždui, nes netenka mokėti liudytojams, kad ir nedidelius kelpinigius, liudytojams, nes jie

neatitraukiami nuo darbo kartais gana ilgoms kelionėms, visuomenei, nes visai kitą efektą padaro greitas sprendimas ir, pagaliau, pačiam kaltinamajam, tiek nuteistajam, tiek išteisintam, nes nuteistasis greičiau sužino savo likimą, o išteisintam, dėl stokos įrodymų, kartais laikomam sargyboje, netenka ilgai laukti teismo.

Tenka dar pasakyti apie įvykdymą šiuo pakeitimu deklaruotos Valstybės Konstitucijos 12 str. asmens neliečiamybės. Kaip turi būti apsaugota ta neliečiamybė, pasakyta Baudž. Proc. Įst. pak. 257^1 str., būtent, kad suimtas įtariamas asmuo per 24 valandas turi būti pristatytas tardytojui, kuris per 24 valandas suimtajam patiekia kaltinimą arba jį paleidžia. Tiesa, retkarčiais pasitaiko, kad policija negali laiku įvykdyti šio griežto įstatymo reikalavimo, tačiau tai pasitaiko tik dėl rimtų priežasčių, ką numato ir pats įstatymas, ir tai kiekvieną kartą policija apie tai praneša prokuratūrai. Kitaip būdavo, kol nebuvo šio įstatymo, nes tuomet policija, pasiremdama Įst. apie namus suimt. 18 str., teisėtai ar neteisėtai, to čia neliesim, laikydavo savo žinioje suimtuosius kartais ligi dviejų savaičių.

Priėjus klausimą, kaip policija atlieka pavestą jai įstatymu kvotų darymo darbą, visu rimtumu galima atsakyti — gerai, tiek formaliniu, tiek esminiu atžvilgiu. Jei kartais pasitaiko smulkių klaidų, ypatingai nekenkiančių nei teisėtumui, nei teisingumui, tai jos su kaupu išperkamos aukščiau paminėtais privalumais ir pagreitinta bylų eiga. Kaipo pavyzdį galima nurodyti tai, kad dažnai bylos su kaltinimo aktu patenka į teismą keliolika dienų praėjus nuo nusikaltimo.

Ypatingai tenka konstatuoti gerą ir greitą kriminalinės policijos (kituose kraštuose ją vadina teismo policija) kvotų darymo darbą. Čia jau yra nemažas prityrusių valdinikų kadras, papildomas daugiausia teisininkais, o be to kriminalinė policija aprūpinta naujais išradimais nusikaltimų tyrimo srityje, jos identifikacijos skyrius atlieka įvairias ekspertyzas naujausiomis techniškomis priemonėmis, ko, deja, dar lig šiol neturi teismo organai.

Pasilieka aptarti dar vieną šio pakeitimo dalį — prokurorų įgaliojimą nutraukti rengiamąjį tardymą, kuriuo įtariamas asmuo nėra dar patrauktas kaltinamuoju.

Senosios tvarkos pakeitimo tikslas buvo dvejopas:

1) atpalaiduoti teismą nuo kaltinamųjų funkcijų, kurios nesuderinamos su jo tiesiogine funkcija — teisti, o ne kaltinti ir 2) pagreitinti šios rūšies bylų eigą, nuimant pareigą žiūrėti šias bylas dviejose lygiagretėse instancijose — prokuratūroje ir teisme ir atiduodant jas spręsti vienam kaltinimo organui — prokurorui.

Pirmas šių tikslų, tiesa, pasiektas tik dalinai, nes prokuroro nutarimai nutraukti tardymą skundžiami Apeliaciniams Rūmams ir jiems, vadinasi, teismui, tenka kai kada, nors ir netiesiogiai atlikti kaltinimo organo funkcijas, kada, grąžinant bylą tardymui papildyti, siūloma apsvarstyti klausimą dėl patraukimo įtariamojo asmens kaltinamuoju.

Antras tikslas pilnai pasiektas, be mažiausios skriaudos teisėtumui ir teisingumui: a) bylų eiga pagreitinama tuo, kad jos žiūrimos tik prokuratūroje, jų nereikia žiūrėti teismui ir tuo būdu teisėjams atlieka daugiau laiko eiti savo tiesiogines pareigas — teisti; b) teisėtumas ir teisingumas pakankamai apsaugoti pačiu prokuratūros instituto paskyrimu žiūrėti, kad nė vienas nusikaltimas neliktų neišaiškintas ir nė vienas kaltininkas, jei jo kaltė įrodyta, neliktų nebaustas; ir c) nukentėjusių asmenų reikalas apsaugotas daugiau negu veikiant senajai tvarkai, nes apie kiekvieną nutrauktą tardymą nukentėjusiam pranešama, nurodant apskundimo laiką ir tvarką, o seniau toks galimumas buvo sunkiau prieinamas, nes teismas į posėdį nukentėjusių neturėjo šaukti, o apie išspręstas bylas buvo iškabinami tik teismo raštinėje skelbimai ir apie juos nukentėję galėjo sužinoti tik atsitiktinai.

Tačiau įstatymas, įgaliojęs prokurorus nutraukti tardymus atsitikimais, nurodytais B. Pr. Įst. 16 str., arba kai tiriamajam darbe nėra nusikalstamo darbo žymių, nėra pakankamų įrodymų, taip pat nesusekus kaltininko, mano supratimu, vienu atžvilgiu be reikalo apsunkino tardytojus, įpareigodamas agentus, darančius kvotas, pristatinėti jas tardytojui, jei kvotoje tiriamas nusikalstamas darbas baudžiamas sunkiau kaip paprastuoju kalėjimu (B. Pr. Įst. pak. 255 str. I d.).

Iš šio įstatymo reikalavimo eina, kad kvotos dėl nusikalstamųjų darbų, baudžiamų sunkiau, kaip paprastuoju kalėjimu, vis vien, kad ir kaltininkas nesusektas, arba įtariamo asmens kaltei įrodyti visiškai nėra jokių duomenų, privalo būti siunčiamas tardytojui.

Ką gi daro, gavęs tokią kvotą, tardytojas? Tardytojas kvotą registruoja, pagamina bylos viršelį ir surašęs kelių eilučių nutarimą, kad kaltininkas nesusektas arba kad nėra kaltės įrodymų, siunčia bylą prokurorui tardymui nutraukti.

Jei įstatymu šiuo nuostatu turėta galvoj įvesti tardytojo kvotos veiksmų kontrolę, tai ši kontrolė pasiekiama ir kitu keliu, būtent, prokuratūros pasiūlymais, kurie tardytojui privalomi, kai tuo tarpu pats įstatymas kvotų veiksmų tikrinimą palieka tik tardytojo nuožiūrai (B. Proc. Įst. pak. 269 str.).

Ir čia praktika parodė, kad tardytojai beveik netikrina kvotos veiksmų tais atsitikimais, kada iš kvotos matyti, kad kaltininkas neišaiškintas arba kad kaltei įrodyti visi galimumai kvotos veiksmais jau išsemti, pasitenkina, kaip jau aukščiau pasakyta, pristatę bylas prokurorui tardymui nutraukti.

Taigi, šiuo būdu tardytojui uždedamas nereikalingas darbas, neatnešąs jokios naudos nei kvotos dalyviams nei nusikaltimo išaiškinimui.

Nebūtų jokios skriaudos nei teisėtumui nei teisingumui, jei kvotos dėl nusikalstamųjų darbų, baudžiamų sunkiau kaip paprastuoju kalėjimu, būtų siunčiamos, aplenkiant tardytoją, tiesiog prokurorui, tais atsitikimais, kada kaltininkas nesusektas, arba kaltei įrodyti kvotos veiksmais nesurinkta pakankamai duomenų.

Įsitikinęs iš kvotos veiksmų, kad viskas kvotoje padaryta kaltininkui išaiškinti arba kad visi galimumai išsemti įtariamojo kaltei įrodyti, prokuroras tokią kvotą nutraukia, o jei randa, kad kvota dar nepilnai atlikta, kvotą grąžina ją dariusiam policijos agentui papildyti, arba nevaržomas kvotą pavesti papildyti ir kitam policijos agentui, kurį randa šiam darbui tinkamesnį (pav., vietoj viešosios policijos agento, kvotą papildyti siunčia kriminalinei policijai), ko negali daryti tardytojas, nes įstatymas tai draudžia, arba, pagaliau, kvotą siunčia tardytojui tardymui padaryti.

J. Brazinskas.

Paskutiniai įvykiai Estijoj valstybiškai teisiniu atžvilgiu.

Kaip žinoma, š. m. kovo 12 d. Ministeris Pirmininkas, eidamas Respublikos Prezidento pareigas, paskelbė visoj valstybėj ausaugos padėtį šešiems mėnesiams, o tam laikui praėjus, padėtis buvo pratęsta dar metams, t. y. ligi 1935 m. rugsėjo 12 d.

Šios labai griežtos priemonės Respublikos Prezidentas turėjo griebtis valstybei ir valstybės tvarkai apsaugoti, nes vadinamoji laisvės kovotojų sąjunga savo neatsakinga demagogija grėsė netik valstybės vidaus tvarkai, bet ir pačios valstybės buvimui apskritai. Ta sąjunga, norėdama įkurti diktatūrą vokiečių nacių pavydalu, savo vadų asmeny netik sugebėjo demoralizuoti mases, bet, siekdama savo tamsių tikslų, dezorganizavo ir kariuomenę, policiją bei valstybės tarnautojus.

Tais pat sumetimais paskelbtieji Seimo ir Respublikos Prezidento rinkimai buvo atidėti ligi bus nuimta apsaugos padėtis.

Šiame trumpame straipsny pasistengsiu išdėstyti tuos juridinius pagrindus, kuriais remiantis galima buvo imtis tų priemonių:

1. Pagal Konstitucijos 60 str. 7 p. apsaugos tvarkos paskelbimas visoj valstybėj visiškai pareina nuo Respublikos Prezidento; tas straipsnis pažymi: „Respublikos prezidentas... skelbia apsaugos padėtį tiek atskirose valstybės dalyse tiek ir visoj valstybėj, ir teikia tat Seimui patvirtinti“.

Atitinkamas Respubliko Prezidento nutarimas ir buvo š. m. kovo 16 d. Seimo patvirtintas. O Prezidento nutarimas prailginti laiką vieneriems metams taip pat pateiktas Seimui, bet šiojo tuo tarpu neapsvarstytas.

Pagal Konstituciją, kaip ir pagal § 1 Apsaugos Tvarkos Įstatymo, Seimo priimto 1930 metais (Est. „Vyr. Žin.“ 61—1930), Prezidento nutarimas apie apsaugos tvarkos paskel-

bimą įgyja galios nutarimo paskelbimo momentu ir nuo Seimo pareina tą nutarimą patvirtinti ar atmesti.

2. Pagal Konstitucijos 26 str. „laisvių ir pagrindinių piliečių teisių suvaržymai įstatymų ribose įgyja galios, paskelbus tam tikram laikui apsaugos tvarką".

Pagal konstitucijos 1 ir 27 str. aukščiausis organas, vykdąs valstybės valdžią, yra tauta asmeny savo piliečių, turinčių teisę balsuoti. Iš to eina, kad dalyvatui valstybės valdžios vykdyme — yra be abejojimo viena pagrindinių Estijos piliečių teisių.

Pagal Konstitucijos 26 str. apsaugos padėties metu gali būti įstatymų ribose suvaržytos visos be išimties piliečių pagrindinės teisės, vadinasi, atitinkamų įstatymų ribose, — ir teisė aktyviai dalyvauti valstybės valdyme per rinkimus.

Pagal Konstitucijos 60 ir 12 str. Respublikos Prezidentas turi teisę įstatymo projektus skelbti dekretais, turinčiais įstatymo galios, ir dekretas veikia ligi Seimas arba pats Prezidentas jį panaikins. Reikia pažymėti, kad pagal Konstituciją dekretai *nėra reikalingi Seimo patvirtinimo,* bet jie veikia, kaip įstatymai, ligi Seimas juos panaikins.

Šia savo teise pasiremdamas Prezidentas ir išleido dekretą apie rinkimų atidėjimą. Įstatymo projektas buvo pateiktas Seimui ir nors jo sesija veikė ligi balandžio 26 d. jis to dekreto nėra apsvarstęs.

Kad tas dekretas atitinka Konstituciją (visi įstatymai turi atitikti Konstituciją, Konst. 3 ir 86 str.), pripažino ir Valstybės Teismas.

Iš viso to eina, kad nors pagal priimto per tautos balsavimą įstatymo apie Konstitucijos pakeitimus 3 str. (II dalis Įstatymo apie Konstitucijos pakeitimą) Respublikos Prezidento bei Seimo rinkimai ir turėjo įvykti ne vėliau kaip š. m. birželio 3 d., bet remiantis Konstitucija juos galima išimties atsitikimais atidėti. Valstybiškai teisiniu atžvilgiu čia nėra nė mažiausio prasilenkimo su Konstitucijos nuostatais.

Kyla klausimas, ar Estija dabar yra be parlamento? Kaip gali būti išaiškinta tokia padėtis, kada valstybėje nėra aukščiausio organo, numatyto Konstitucijos?

Pagal Konstitucijos 39 str. Estijos Seimas yra permanentinis organas. Estijoj negali būti nė vieno momento, kad ne-

būtų Seimo. Senojo Seimo narių galia tęsiasi ligi bus paskelbti naujų rinkimų rezultatai. Vadinasi, senasis Seimas ir jo nariai tebeturi visas Konstitucijoje numatytas teises, nors tosios teisės pagal Konstitucijos 42 str. yra žymiai aprėžtos. Pagal tą straipsnį, išėjus normaliam galiojimo laikui (4 metai normaliu laiku, dabar pagal Konstitucijos pakeitimo įstatymą nuo š. m. gegužės 3 d.), Seimas gali būti sušauktas tik nepaprastoms sesijoms, ir tik Respublikos Prezidentui reikalaujant, jo pateiktiems klausimams apsvarstyti. Tokioj capitis deminutio padėty ir yra dabar Seimas.

Kaip žinoma, Seimas ir buvo sušauktas nepaprastai sesijai, bet sesija buvo greit paleista dėl priežasčių, kurias pažymėjo einąs Respublikos Prezidento pareigas Ministeris Pirmininkas, būtent dėl to, kad Seimas nesugebėjo užmiršti partijų rietenų ir kad dabartiniais sunkiais vidaus politikos laikais tos rietenos galėtų labai daug kenkti vyriausybės darbui, kada stengiamasi nuraminti tautą ir suvienyti visus bendram darbui valstybės naudai.

Jokių ypatingų dėl to komplikacijų nenumatoma, nes pats Seimas jau 1925 m. Sąmatos Įstatymu įgaliojo vyriausybę pratęsti praėjusių metų sąmatą kitiems metams ta sąlyga, kad vyriausybė gali išleisti kas mėnuo $^1/_{12}$ dalį sumų, numatytų praėjusių metų sąmatoj. O sąmata yra svarbiausioji parlamento teisė.

Gi esant reikalui Prezidentas visuomet gali Seimą sušaukti.

S. Klesment.

Įstatymų Kodifikacija Estijoj.

Vyriausybė nutarė įpareigoti Teisingumo Ministeriją, kad ji per 1935 metus kodifikuotų visus įstatymus. Tam laikui išėjus, turi būti panaikinti visi Rusų įstatymai. Tas darbas atliekamas be ypatingų sunkumų, nes Estijoj mažai tepaliko Rusų įstatymų. Iš didesnių sričių, kur tuo tarpu tebegalioja rusų įstatymai, baudžiamasis ciklas jau yra Prezidento dekretu paskelbtas ir įgyja galios nuo 1935 m. vasario 1 d. Civilinio ciklo darbai taip pat baigiami. Administraciniam cikle ir dabar jau paliko galiojančiais tik labai maža dalis rusų įstatymų, jie jau ankščiau buvo pakeisti Estų įstatymais.

S. K.

Nuotrupos.

I.

Gintaro gamybos (kasimo) reikalu Klaipėdos krašte.

Gintaro gaminimo ir naudojimo reikalas yra labai svarbus ir turi visiems mums rūpėti. Teisinė jo pusė, kiek man 1931 — 1932 metų laikotarpyje teko su ja susipažinti, ir kaip ji tada atrodė, buvo šitokia.

Gintaro rinkimą ir visą šio reikalo praktišką tvarkymą Direktorija yra paėmusi sau ir vykdo tai viena nuo 1920 m. Iš D-jos paliepimų sąrašo matyti, kad gintarą Direktorija laiko tai valstybės, tai Klaipėdos krašto („fisko“) nuosavybe ir vadovaujasi čia buv. Vokietijos 1867 m. vasario 22 d. įstatymu. Šiuo reikalu nei centro valdžios nei vietos organų neišleistas nė vienas įstatymas, o vadovaujamasi tik Direktorijos „paskelbimais“ („Valdžios Žinios“ 1920 m. — Nr. Nr. 8, 13, 1921 — Nr. 57, 1922 — Nr. Nr. 115, 135, 1923 — Nr. Nr. 15, 27, 77, 130, 1924 — Nr. 14, 1925 — Nr. 72, 1926 — Nr. 78, 1927 — Nr. 10, 1928 — Nr. 13, 1930 — Nr. 132, 1932 — Nr. 149). Tais skelbimais Direktorija draudžia bet kam gintarą savintis ir iš Krašto išvežti; reikalauja, kad gintaro žvejyba būtų atliekama, netrukdant laivininkystės, žvejojimo ir vandens kelių statybos; nustato gintaro „pirkėjus“, t. y. atskirus asmenis įvairiuose Kuršių marių ir jūros pakraščių punktuose, kurie įgalioti už nustatytą „taisyklinę kainą“ pirkti rastą gintarą (ta kaina dažnai atskirais paliepimais keičiama). Iš 1930. XI. 29 „Įsakymas apie gintaro kasimą, rinkimą ir sėmimą“ matyti, kad egzistuoja nežinia kieno ir kuria tvarka įsteigta „Klaipėdos gintaro įstaiga“, kuri duoda tam tikriems, ten nurodytiems, asmenims leidimus gintaro ieškoti (be tokių leidimų draudžiama tai daryti), suteikia jiems vadinamuosius „liudijimo ženklelius“ („Ausweismarken“) ir šiai įstaigai, šalia viešosios policijos organų, pavesta gintaro ieškojimo priežiūra. 1925. VI. 16 Klaipėdos Krašto valdžia („Fiskus des Memelgebiets“) ir „Gintaro“ bendrovė sudarė sutartį, pagal

kurią gintaro rinkimo teisė Kuršių marėse nuo 1925 m. liepos 1 d. buvo perleista išimtinai šiai bendrovei; žvejoti gintarą ten galima tik su jos leidimu; jūroje ir jos pakraščiuose gintaro rinkimas ta sutartimi nepaliestas.

„Gintaras“ — „bendrovė su aprėžta atsakomybe Klaipėdoje“, sudariusi su direktorija 1925 m. nurodytą sutartį (nei apie šios sutarties turinį, nei bendrovės įstatus, nei kada ir kur jie buvo paskelbti, jokioje įstaigoje žinių surasti nepasisekė), 1931 m. sausio 26 d. kreipėsi į Finansų Ministerį, prašydama iš valstybės iždo 900.000 lt. paskolos gintaro eksploatacijos darbams, nurodydama, kad darant gintaro kasimo bandymus 1928—1929 metais, jos rasta apie 2000 klg. gintaro; be to, bendrovė nurodo, kad į jos rankas yra patekę buv. Vokietijos firmos „Stantien und Becker“ slapti gintaro kasimo raštai (gauti iš vieno buv. vokiečių valdžios gintaro įmonės kontrolieriaus), kurie duoda galimumo darbus labai plačiai varyti. Tačiau 1931 m. gegužės mėn. bendrovė, tikslesnių informacijų oficialiai prašoma, atsakė jau gana miglotai, kad: „Svarbiausias žinias mes gavome iš pirmutinių koncesionierių ir buvusių Vokietijos vyriausybės valdininkų“. Klaipėdos Uosto Valdyba, į kurią šiuo reikalu taip pat buvo oficialiai kreiptasi, pranešė, kad jokių žinių valdyboje apie tai nėra ir net nematyti, kad gintaro tyrinėjimą ir kasimą liečiančių bylų kada nors būtų joje buvę. —

Mūsų „Vyriausybės Žiniose“ gintaras minimas tik ryšium su muito rinkliavos nustatymu už išvežamas iš Lietuvos prekės (Vyr. Žin. 131 ir 240 nr. nr.). Finansų Ministerio nustatyta (Vyr. Žin. 246 nr.) rinkliava už išvežamą iš Lietuvos gintarą vėliau (Vyr. Žin. 259 nr.) buvo panaikinta. — 1930 metais, Finansų Ministerio iniciatyva, šis reikalas vėl buvo iškeltas. Tada teko pasisakyti dėl to ir Klaipėdos Krašto Pramonės ir Prekybos Rūmams, kurie nurodė, kad Klaipėdoje gintaro apdirbimu verčiasi dvi firmos: „L. M. Karpus“ ir „Tauer u. Friedmann“ (abi pagamina per metus po 500—600 klg. dirbinių, daugiausia eksportui; o įvežama kasmet maždaug po 3000 klg. neapdirbto gintaro). Klaipėdos Uosto Direkcija į klausimą, ar yra kokios perspektyvos gintaro kasimo pramonei išvystyti ir ką reikėtų tuo reikalu konkrečiai dabar daryti, nieko aiškaus, kiek teko sužinoti, neatsakė.

Nors Lietuvos valdžia ir nėra iki šiol išleidusi jokio gintaro eksploatacijos įstatymo, tačiau netenka abejoti, kad visas esamas žemėje Lietuvos ribose gintaras priklauso vien tik valstybei ir be jos niekeno patvarkymu negali būti bet kam perleidžiamas. Todėl atrodo, kad Direktorijos suteikimas „Gintaro" bendrovei 30 metų gintaro eksploatacijos koncesijos, kaipo neteisėtas, neturi jokios juridinės galios ir Lietuvos vyriausybei nėra privalomas. Direktorija, kaipo krašto vykdomasis organas (Statuto 17 str.), savo iniciatyva, niekieno neįgaliota, tokios koncesinės sutarties neturėjo teisės sudaryti.

Vokietijos įstatymuose randame:

1) „Gesetz, betr. die Bestrafung der unbefugten Aneignung von Bernstein und die Abänderung der Bestimmungen im Zusatz, 228 des ostpreussischen Provinzialrechtes, vom 22. Februar 1867" (GS. S. 272); str. 4 pasakyta, kad (ir Lietuvoje) gintaras yra valstybės nuosavybė ir už jo pasisavinimą 1 str. nustatyta bausmė iki 6 mėn. kalėjimo.

2) „Gesetz wegen Ankaufs der Bersteinwerke der Firma „Stantien u. Becker" zu Königsberg i. Pr. vom 1 Mai 1899" (GS. S. 105), kur pasakyta, kad valstybė išperka iš firmos visur (ir Klaipėdos Krašte) teisę ieškoti ir apdirbti gintarą ir prekiauti gintaro dirbiniais.

3) „Fischereiordnung fűr das Kurische Haff vom 7. Maerz 1845" § 59 pasakyta, kad rastas gintaras per tris dienas turi būti atiduotas, kaipo valstybės nuosavybė, nurodytam valdžios agentui.

Konvencijai dėl Klaipėdos teritorijos pradėjus veikti, šie buv. Vokietijos įstatymai nustojo galios, bent kiek jie yra priešingi Konvencijos ir jos priedų nuostatams:

1) iš Konvencijos 2 str. ir jos priedėlio—Statuto—1 str. matyti, kad valsybinis suverėnumas priklauso Lietuvai, o Klaipėdos Kraštas sudaro jame tik autonominį, Statuto nurodytose ribose, vienetą;

2) Konvencijos 2 str. nustatyta, kad priklausiusieji Vokietijai valstybiniai turtai, pagal Versalio sutarties 256 str. 2 pastr., perduodami Lietuvos Respublikai;

3) Statuto 5 str. sąraše nieko nepasakyta apie vietos organų valstybės žemės turtų administracijos teisę;

4) pagal Statuto 7 str., šis reikalas, atrodo, priklauso Lietuvos Centro valdžiai.

III. Veikiąs Didž. Lietuvoj Civ. Kodeksas (X. t. I d.) nustato (387, 406, 424 str. str.), kad žemės gelmėse esą turtai yra žemės priklausinys ir, kaipo tokis, priklauso suverenui — valstybei, žemės savininkui; o šie nuostatai taikomi visai Lietuvos valstybei.

II.

Gyvuliams globoti įstatymas.

1922 metais įsisteigė pas mus „Gyvuliams globoti draugija"; jos centro valdyba yra Kaune, iš kur draugija per savo skyrius veikia visame mūsų valstybės plote; skyrių dabar jau yra daug kur ir provincijoje. Draugijos, kuri rūpinasi mūsų nebyliais draugais, gyvulėliais, reikalingumo įrodinėti netenka. Visame pasaulyje šiandien yra šitokio kilnaus tikslo draugijų, organizacijų, kurios švenčia kasmet vienu laiku (spalių 4 d.) gyvulių globos šventę.

1934 m. kovo mėn. 29 d. buvo paskelbtas „Gyvuliams globoti įstatymas" (V. Ž. 441) ir po 6 mėn. pasirodė ir šiam įstatymui vykdyti Vidaus Reikalų Ministerio išleistos taisyklės (V. Ž. 457).

Baudž. Stat. 287 str. baudžia už naminių gyvulių kankinimą be reikalo areštu ligi 7 dienų arba pinigų bauda ligi 125 lt. Iš šio straipsnio motyvų eina, kad čia turėta omenyje tik nuolatiniai naminiai, o ne kiti (kad žmogaus ir prijaukinti) gyvuliai, o apie paukščius nieko nepasakyta. Dabar išleistas mūsų įstatymas yra daug platesnis: jis liečia ir prijaukintus ir net laukinius gyvulius, žvėris ir paukščius. Kadangi ypatingai plėšrių žvėrių mūsų krašte beveik nėra, tai šitoks platus naujo įstatymo mastas ir dar aiškus nurodymas, kad jo vykdymą prižiūri policija, turėtų patenkinti ir pačius didžiausius visų mūsų gyvulių užtarėjus.

I. 1934. III. 29 „Gyvuliams globoti įstatymas" nustato „už v i s ų gyvulių ir paukščių kankinimą" administraciniu būdu dedamas baudas — areštą ligi vieno mėnesio arba ligi 300 litų pinigais (apskrities viršininko ir galutiniais Vidaus Reikalų Ministerio nutarimais). — Kartu Apylinkės Teismas

už n a m i n i ų gyvulių kankinimą, Baudž. Stat. 287 str., deda iki 7 parų arešto arba iki 125 lt. piniginę baudą.

II. 1929 m. išleistame „Gyvuliams ir paukščiams vežti taisyklių“ (V. Ž. 293) 1 — 8 §§ irgi rūpinamasi jų globa. 1930 m. „Skerdyklų ir mėsos priežiūros įst.“ (V. Ž. 337) už gyvulių kankinimą baudžia administraciniu keliu areštu ligi 3 mėn. arba pinigne bauda ligi 1000 litų.

III. Žodžiu, 1) u žvieną ir tą patį nusikaltimą — naminių gyvulių kankinimą — baudžiama nevienodai teismo sprendimų ir administracijos organų nutarimu; 2) gali, todėl, atsitikti, kad vienas nusikaltimas bus du kartus baudžiamas, nes byla keliama ne vien tik policijos protokolu, bet ir kiekvieno gyvulių globos draugijos narių ir šiaip piliečio pranešimu ir kitaip; 3) administratyviai leidžiama dėti žymiai didesnes baudas nei teismui.

Šiuos įvairius įstatymų nuostatus reikia suderinti ir nusikaltėlių baudimo tvarką suvienodinti.

III.

Nusižudėlių testamentai.

Civ. Kod. (X t. 1 d.) 1017 str. nustato, kad nusižudėlio testamentas yra netikras, nes, bendra taisyklė, „testamentai turi būti daromi turint sveiką protą ir tvirtą atmintį“ (1016 str.). „Ulož. o nakaz.“ (14 72 str.) baudė nusižudėlį, sąmoningai atėmusį sau gyvybę, tuo, kad jo testamentas paliekamas neįvykdytas ir dar (jei jis krikščionių tikybos) jį neleidžiama laidoti krikščionių bažnyčios apeigomis.

Vykdant šį nuostatą, buvo jaučiama, kad bausmė tenka, ne tam, kam ji skirta ir taikoma (nusižudėliui), bet jo paliktųjų giminaičiams), artimiesiems, įpėdiniams. Įstatymo tikslas — mažinti nusižudėlių skaičių, nuo savižudybės atbaidyti — nebuvo pasiektas; nusistatęs atimti sau gyvybę, pats savęs neapkenčiąs žmogus, jau ir savo artimųjų nebemyli, ir jam tada atrodo vis tiek, kas jų po jo nusižudymo laukia.

Civ. įst. anuliuoja nusižudėlių testamentą, kaipo nenormaliame žmogaus proto stovyje surašytą, nes toksai parėdymas negali būti tikras jo valios pareiškimas; o baudž. įst. — bausdami už sąmoningai (sveiku protu) padarytą ir todėl baustiną

nusikalstamą darbą. Šiais įstatymais ir vienų ir kitų jų reikalavimų laikantis, galioja tik toks nusižudėlio testamentas, kuriuo surašymo metu žmogus buvo sveikas (normalus), bet nusižudė jau nebenormalus būdamas. Įpėdiniai ir kiti suinteresuoti asmenys, susirūpinę tokio testamento įvykdymu, turėjo teismui tai įrodyti. Rusų teisininkai laikė šiuos įstatymo nuostatus neaiškiais (Rusų Senato 4/92, 92/76, 65/77, 271/80 kas. sprend.).

Nurodytieji Civ. Kod. 1016 — 1017 str. str. tebegalioja ir šiandien Lietuvoje. 1903 m. baudž. statut. nebežiūri į nusižudymą kaip į baustiną nusikalstamą darbą. O vis dėlto ir dabar nusižudėlio giminaičiams ir artimiesiems tenka ilgas įrodinėjimo darbas įtikinti teismui, kad testamentą rašė sveikas ir normalus žmogus; nurodytojo civ. įstatymo prasmė yra ta pati: netikras nusižudėlio testamentas, prieš pat nusižudymą padarytas, jei iš visų aplinkybių matyti testatoriaus proto liga, dėl kurios ir nusižudė. Aišku, kad gana dažnai tokių įrodymų teismui galima pristatyti ir testamentą neleidžiama vykdyti. Kurios krikščionių tikybos nusižudėlis bebūtų, normaliomis, visiems natūralia mirtimi mirusiems, nustatytomis apeigomis, jo nepalaidos. Tam priešinasi bažnyčia, kuri nesutinka savo apeigomis laidoti nusižudėlį, ir tai, be abejo, yra ir visados bus visų pasilikusiųjų jaučiama, kaipo didelė bausmė. Taigi, ir Baudž. Stat. pakeitimas, su naujomis, vadinamosiomis „pažangiomis" pažiūromis, irgi nieko mums čia negalėjo pakeisti.

Dabartiniai Europos baudž. kodeksai už nusižudymą nebaudžia. Ginčytini ir nevienodai aptariami teisininkų dar tik bausmės klausimai teorijoje ir praktikoje už suteikimą pagalbos ir paskatinimą (įkalbinėjimą) nusižudyti. Vokietijoje dar XIII štm. pasaulinė valdžia nusižudymo nebaudė. Tais laikais nusižudėlio paliktą turtą konfiskuodavo valstybės naudai ir jį patį negarbingai palaidodavo („Stilles Begraebnis"). Oficialiuose baudž. kodeksuose baudžiamieji nuostatai, tačiau, išnyko įvairiuose Vokietijos kraštuose daug vėliau, matyti, ne be didž. prancūzų revoliucijos sukeltų idėjų įtakos.

Prancūzijoje matyti maždaug tas pats vaizdas. Tik 1790 metais, kalbama, kad Dr. Guillotin'o (giljotinos — nužudymo mašinos išradėjo) pasiūlymu, buvo nutarta nusižudėlių nebaust.

Dabar visi Europos kodeksai jokios bausmės už nusižudymą neskiria. Sov. Rusijoje baudžiama tik už nepilnamečių ar nesąmoningų asmenų įkalbinėjimą nusižudyti.

Goethe savo veikale „Dichtung und Wahrheit" yra pasisakęs ta prasme, kad kiekvienas nusižudymas jau savaime yra toks ryškus ir gilaus likusiųjų susidomėjimo reikalingas įvykis, kad ties juo būtinai reikia rimta nuotaika sustoti. Mes žinome, kad kiekviename kape palaidota maža „pasaulinė istorija". Prie nusižudėlio kapo turime dar pamąstyti ir apie tai, ką šis žmogus turėjo prieš mirtį pergyventi ir kiek stiprios valios reikėjo, sąmoningai galingos visuose mumyse esamos gyvybės instinktui nuveikti. Sunkioje gyvenimo kovoje žmogui nekartą gali atsitikti, kad reikia rankas nuleisti ir paskui pakelti prieš save. A. F. Koni savo 1923 m. parašytame veikale: „Samoubijstvo v zakonie i žizni" duoda šiuo klausimu daug įdomios medžiagos tiek teisininkui, tiek psichiatrui ir visuomenininkui ir konstatuoja, kad nusižudymai greit plinta žmonijoje, virsta kaip ir masiniu reiškiniu, ypač dabartiniais pereinamais laikais. „Pasaulis — sako Koni — yra patekęs į sambrūzdžio stovį, pergyvena tragiškas sąlygas, belaukdamas ateities santvarkos".

IV.

Įstatymų suvienodinimo reikalu.

Palangos apylinkėse turime dabar nedidelius mūsų valstybės teritorijos žemės plotus, kurie, rusų valdžiai esant, priklausė buv. Kuršo gubernijai. Pabaltės krašte veikė civilinis kodeksas („Svod Miestn. Uzak. gub. Ostz.", 3 d. — Gražd. Uzak. gub. Pribaltijskich", 1864 m. leid.). Tai senas ir turįs daug savotiškumų materialinis civilinis įstatymas, bet formaliai mes juo iki šiol turime ten vadovautis. Notariato reikalais čia praplėsta bendroji mūsų Kauno krašto „kriepost" — sitemos notariato santvarka, nors Pabaltės gubernijoms nustatyta yra ir rusų laikais veikė speciali ipotekos žemės knygų vedimo santvarka, nustatyta 1889 met. (Not. Įst. 271—377 str. str.). Formaliai tokių žemės aktų, mūsų Vyr. Notaro bendrąja tvarka patvirtintų, galia, be abejo, ginčytina. X-jo tomo praplėtimo Kretingos apskrityje „įpročio" negirdėti. O šių dviejų kodeksų nuostatų skirtumas ypač aktualus ir teisi-

niuose santykiuose matyti kad ir, pav., įsisenėjusio žemės valdymo klausimu. Seniai jau, XIX šimt. pradžioje, ir rusai šioje srityje kodeksų suvienodinimu buvo susirūpinę, eita prie bendrojo civ. kodekso (X. t. 1 d.) įgyvendymo ir Pabaltėje.

Žemės nuosavybės teisėmis „įsisenėjimas" mūsų valstybėje ir šiaip nėra vienodas dešinioje ir kairioje Nemuno pusėje. Tai labai svarbi mūsų žemės ūkio krašto gyventojų teisės sritis, ir šis didelis (30 ir 10 metų) nevienodumas čia labai gyvai jaučiamas. Bet jei dar ir vieno valsčiaus ribose tenka taikyti skirtingas nuo visoj valstybėje esamos nevienodos tvarkos taisykles, tai tas atrodo jau visai nenormaliu ir nepakenčiamu reiškiniu. X-tame tome yra vienas bendras 10 metų įsisenėjimo laikas tiek nekilnojamiems, tiek kilnojamiems turtams ir taip pat visiems ieškiniams kelti. Teigiamasis ir neigiamasis senėjimas ten nustatytas 533, 557, 565, 692 ir 694 straipsniais. Kalbamajame gi Pabaltės civiliniame statute (819—866 §§) tas laikas imamas labai skirtingai, žiūrint vietos, kilnojamojo ar nekilnojamojo turto ir kit., pav.: iš 854—856 §§ matyti, kad vienos buv. gubernijos ribose žemei yra 6, 10 ir 12 metų įsisenėjimo laikotarpiai (vienoje apylinkėje — 6 mt., kitoje — 10 mt., o atsižvelgiant į savininko gyvenamąją vietą, ten pat — 12 mt.); daiktams skiriama — tai vieneri, tai treji metai. Smulki ir gana kazuistinė atskirų teisės ir faktų klausimų reglamentacija dažnai užtemdo pagrindinius įstatymo dėsnius ir gali duoti progos ginčams kilti. Tai matyti ypač iš 857—861 §§ — apie savininko galimumą savo teises pareikšti ir tuo senėjimo eigą nutraukti, ir įrodymų pateikimo tvarka (862 — 866 §§). Servitutai, įkaitai, privalomas ipotekavimas, daiktai, terminų išskaičiavimai ir daug kit. (1261, 1383, 1422, 739, 740, 750, 3271, 3272, 3620 — 3628 §§) — visa tai mūsų teisininkui, specialiai Pabaltės teisės nestudijavusiam ir praktikos joje neturėjusiam, sudaro beveik visai neprieinamą sferą. Mūsų teisėjui gali rastis nenugalimų sunkumų, nes tenka dar atsižvelgti į buvusias ir dabartines teritorijos buv. Kuršo gub. apskričių ir valsčių ribas, sužinoti, koks įsisenėjimo laikas, kuriam konkrečiam atsitikimui reikalingas.

Jaunam mūsų teisininkui, besiruošiant dirbti teisėjo ar advokato darbą, reikia dabar specialiai kreipti dėmesį į Suvalkijos ir Pabaltės įstatymų šiuo klausimu savybes. Ir Suvalkijoje juk dabar veikiantieji Civ. Kodeksai (Napoleono, 1825 me-

tų, Prekybos) turi nemaža specialinių ir įvairių senėjimo terminų, pradedant pusės ir baigiant 30 metų laikotarpiais (užteks greituoju nurodyti į: Nap. Kod. 2262, 2265, 2271, 2272, 2273, 2276, 2277, 2279, 966, 880, 1792, 2270 ir 809; 1825 met. Civ. Stat. 466 ir Prekyb. Kod. 64, 108 ir 189 §§).

Atrodo, kad norint visus šiuos terminus mūsų valstybėje (neliečiant Klaipėdos krašto) kada nors suvienodinti, pradėti reikėtų iš tekusios mums buv. Kuršo gubernijos dalelės. Civ. teisių nustojimo ir įgijimo tvarka, kur lemiamas faktorius yra vien tik laikas su savo tveriamąja ir naikinamąja galybe, kiekvienas įstatymų leidėjas nustato ir keičia, atsižvelgdamas į daugybę valstybės gyvenimo aplinkybių.

Ar dabartinių mūsų, iš kitų paveldėtojų, įstatymų senėjimo terminai šiandien tinka, reikia rimtai pagalvoti.

V.

Advokato dalyvavimas baudž. bylų rengiamoj tardymo eigoj.

Prof. S. Bieliackino knygoje: „Baudžiamųjų bylų gynimas“ (Kaunas, 1930 m., pusl. 72—77) ir seno garsaus advokato O. Gruzenbergo straipsnyje: „Teisininko dienynas“ („Zakon i Sud“, 1931 m., Nr. Nr. 17, 18/19) randame minčių advokatų įžengiamajame tardyme dalyvavimo klausimu. Baudž. bylose, kol eina teismo tardytojo darbas, kaltinamajam ir nukentėjusiajam neleidžiama gintis ir kaltinti per laisvai pasikviestus įgaliotinius — advokatus, bendra rungtinio proceso tvarka. Baudž. Proc. Įst. 304 str. leidžia nukentėjusiam dėl nusikalstamo darbo gana aktyviai dalyvauti rengiamojo tardymo eigoje, kaip ir padedant tardytojui rinkti kaltinimo medžiagą. Rusų Senatui 1892 m. Nr. 59 sprendimu šį straipsnį interpretuojant, buvo net pasakyta, kad čia nukentėjusiam, būsimajam civiliniam ieškovui baudž. byloje, leidžiama veikti ir per įgaliotinį. Bet tai tik privatiško, o ne viešo kaltinimo bylose.

Prof. Bieliackinas savo knygoje pažymi: „Šių dienų procesui yra priešinga mintis, kad bet kurioje stadijoje kaltinamasis virstų tardymo objektu, o visas tardymas — grynu „sekimu“. — O ką duoda tam mūsų dabartinis Baudž. Proc. Įstatymas kaltinamajam? — 496 str. tardytojo suimtajam įtariamajam nusikalstamąjį darbą padariusiam asme-

niui teikia „visų reikalingų priemonių, kad galėtų skundą paduoti". Kaltintojo ir kaltinamojo pozicijos toli gražu nėra vienodos. Rusijoj, buvo palinkimo šį 496 str. interpretuoti plačiai, tardomojo naudai, leidžiant advokatams susipažinti su tardymo medžiaga ir savo įgaliotojų vardu skųsti atskirus tardytojo veiksmus. Šiai praktikai buvo užkirstas kelias Senato sprendimu 1887 Nr. 21.

Reikia pasakyti, kad Baudž. Proc. Įstatyme yra gražių straipsnių, kurių, atrodo, visai turėtų užtekti kaltinamojo teisėms apginti, sulyginti jo padėčiai su kaltintojo padėtimi, pav: 491, 477, 476, 448, 405, 295 ir ypač 265. Jam leidžiama skųstis visais tardytojo veiksmais, nurodinėti tardytojui į visas jo kaltinimą silpninančias aplinkybes; tardytojas pateikia jam visus tardymo metu surašytus protokolus, kurių nuorašus tardomasis turi teisę nemokamai gauti; liudytojai klausinėjami kaltinamojo akivaizdoje ir t. t. Be to, tardymas atliekamas greit ir bešališkai. Tardytojas, kaip teisėjas, turi nustatinėti ir tas aplinkybes, kurios įtariamąjį gali pateisinti. Tačiau tardytojas, užuot buvęs kartu kaltintojas, gynėjas ir teisėjas, nenoromis, savo darbo savybių dėka, virsta tikru kaltintoju. Gruzenbergas nurodo mums tokį tardytojo tipą, kaipo žinomą pavyzdį, ir rusų klasikinėje literatūroje (Dostojevskio „Nusikaltimas ir bausmė").

Mūsų Klaipėdos krašte veikiančiajame buv. vokiečių Baudž. Proc. Įstatyme tie lygybės principai irgi nėra įkūnėję. Nors advokatą kaltinamasis čia ir gali turėti per visą įžengiamojo tardymo laiką, tačiau tas įgaliotnis — bendra taisyklė — su tardymo aktais gali susipažinti tik tardymui p a s i b a i g u s, o anksčiau — tik tardytojui leidus, kiek tai — jo nuomone — nekenkia visam tardymo darbui (StPO 137, 147 §§).

Taip pat įstatymais nevirto ir Rusijos 1864 m. teismo reformų laikotarpio ir vėlesnių laikų (1881 m. Komisijos) projektai. Tik Prancūzijoje (1897 m.) šis dėsnis buvo šiaip taip įgyvendytas.

Iš to matyti, kad kiek teoretiškai tie reikalavimai atrodo aiškūs ir neginčytini, tiek praktikoje už juos reikia visur ilgai ir sunkiai kovoti ir, vis dėlto, visiškai tikslas vargu kur iki šiol yra pasiektas. Buv. Rusijos ribose naujai susikūriusiose valstybėse tik vienoje Lenkijoje (nuo 1929 m.) tas principas įgyvendytas.

V. Burkevičius.

(B. d.)

Koks turėtų būti pirmas žingsnis prie Pabaltijo santarvės numatomo bendradarbiavimo teisės srityje.

Lietuvai, Latvijai ir Estijai pasirašius Pabaltijo santarvės sutartį ir joms pradėjus politiškai bendradarbiauti, paskiausiu laiku pasidarė aktualus ir tų valstybių bendradarbiavimas teisės srityje.

Mūsų užsienių reikalų ministeris, p. St. Lozoraitis, savo „Eltai" duotame pasikalbėjime dėl Tallino konferencijos rezultatų, tarp kitko, pareiškė, kad minėtoje konferencijoje buvo apsvarstytas ir klausimas dėl Lietuvos, Latvijos ir Estijos bendradarbiavimo teisės srity. Tuo reikalu bus pavesta ekspertams išdirbti vekselių, čekių ir kitų sričių įstatymdavystės suvienodinimo projektus. Tai, be abejo, turi didelės svarbos visų trijų valstybių teisiniam bendradarbiavimui. Šia proga nereikia pamiršti, kad šiuo klausimu jau pasisakė ta pačia prasme Baltijos teisininkų kongresas, įvykęs Kaune 1931 metų gegužės mėn. 21 d. Kongreso rezoliucijose aiškiai išreikštas pageidavimas dėl Baltijos valstybių bendradarbiavimo teisės srity. Kongresas, tarp kitko, rekomenduoja*):

Pripažinti: a) kad 1930 m. Ženevos konferencijoje priimto bendro vekselių įstatymo nukrypimai nuo Rusų vekselių įstatymo (1902 m. leidinys) nėra tokie svarbūs, kad šalys, kur tas įstatymas veikia, negalėtų prisidėti prie Ženevos konvencijos vekselių teisei suvienodinti, turėdamas galvoje numatytas joje klauzules.

b) kad 1931 m. Ženevos konferencijoj priimtas svarbiausios bendro čekių įstatymo dalys yra paremtos, vadinamosios išorinės čekių teisės atžvilgiu, visų priimtais čekių teisės principais ir pagrindiniais bendro vekselių įstatymo dėsniais; tai prisidėjus prie vekselių konvencijos, bus galima taip pat pri-

*) „Teisė" Nr. 19, 92 psl.

sidėti prie konvencijos čekių teisei suvienodinti, turint galvoj numatytas joje klauzules.

c) pripažinti pageidavimą, kad prisidėjimas prie nurodytų konvencijų būtų išspręstas visų trijų valstybių drauge.

5) Apsvarstyti sudarymą konvencijos dėl vienos kurios valstybės bendrųjų ir trečiųjų teismų sprendimų vykdymo kitoj valstybėj.

6) Apsvarstyti kolizinės teisės normų išdirbimo klausimą.

7) Pripažinti pageidaujama, kad būtų nustatyti bendri visoms trims valstybėms pagrindiniai konkurso teisės dėsniai".

Šiems pageidavimams įgyvendyti 1931 metų spalių 12 ir 13 d. buvo sušauktas Baltijos valstybių biuro posėdis, kuriame iš Lietuvos pusės dalyvavo Vyr. Tribunolo Valstybės Gynėjo Pad. Žalkauskas, Kauno Apygardos Teismo Valstybės Gynėjas Byla ir to Teismo Pirmininko Pad. Boreiša*). Per kalbamą Biuro posėdį buvo apsvarstyta visa eilė klausimų Baltijos valstybių teisiniam bendradarbiavimui laipsniškai įgyvendinti. Latvijos atstovas tada pabrėžė, kaip svarbu, kad visose 3 kaimyninėse valstybėse būtų tarpusavyje vykdomi sprendimai, nes tai pakeltų tų valstybių teismų prestižą ir žymiai palengvintų jų piliečių padėtį. Antra vertus, praktiškas šios minties įvykdymas, jo nuomone, nėra surištas su kokiais ypatingais sunkumais. Todėl iš Latvijos pusės buvo pasiūlyta sudarytai 1921 m. liepos 12 d. Rygoje konvencijai tarp Latvijos, Lietuvos ir Estijos (V. Ž. Nr. 157, konvencija kai kuriems tarptautinės privatinės teisės dalykams spręsti) įnešti josios II skyriuje punktui „e" papildymą, kad „civilinių bylų sprendimai, padaryti susitarusių 3 kaimyninių valstybių Lietuvos, Estijos ir Latvijos, vieno kurio teismo kompetencijos ribose, vykdomi kiekvienos susitarusios valstybės teritorijoje pagal Civ. Proc. Įst. 1274—1281 str. str."

Turint galvoj, kad tie patys nuostatai yra vienodi visoms trims Baltijos valstybėms, kur veikia (tiesa, su kai kuriomis novelomis, bet ne šioj srity) tas pats Civ. Pr. įst., tai latvių pasiūlymas atrodo visiškai priimtinas ir iš tikrųjų praktiškai nesunkiai įvykdomas.

---

*) „Teisė" Nr. 20, psl. 160.

Priėmus tokį papildymą minėtai Lietuvos, Latvijos ir Estijos konvencijai, būtų padarytas pirmas svarbus žingsnis trijų Baltijos valstybių teisinio bendravimo srityje.

Per kalbamąjį Biuro posėdį buvo apsvarstytas nemažesnės svarbos klausimas, būtent: Lietuvos, Latvijos ir Estijos kolizinių teisės normų suderinimo klausimas*). Biuras tada nutarė:

1) pripažinti kolizinių normų klausimą labai skubiu ir spręstinu pirmoj eilėj;

2) pasisakyti per nacionalinius biurus teisingumo ministerijose, kad kiekviena ministerija paskirtų savo tam tikrą atstovą šiam klausimui studijuoti, kad paskirtieji atstovai galėtų drauge apsvarstyti ir išdirbti kolizines normas;

3) pasikeisti jau išdirbtais kolizinių normų projektais.

Nors ir čia padaryta svarbių konkretinių nutarimų, tačiau tokio klausimo išsprendimas reikalauja gilesnių studijų ir nagrinėjimų. Štai kodėl dabar Baltijos valstybių santarvė teisinio bendradarbiavimo srity pirmoj eilėj turėtų pradėti nuo praktiškai svarbesnio ir tuo pačiu laiku įgyvendyti lengvesnio savitarpinio Baltijos valstybių teismų sprendimų vykdymo klausimo.

Lietuva šiuo atžvilgiu jau turi precedentą, būtent konvencijoj dėl savitarpinės teismo pagalbos civilinės ir prekybinės teisės srity su Čekoslovakija (V. Ž. 375), sudarytoj 1932 metais. Kaip žinoma, pagal tą konvenciją vykdytini šie sprendimai:

„a) visų civilinių teismų sprendimai, jų skaičiuje ir vykdomieji antrašai, padaryti įsakytine tvarka (Civ. Proc. Įst. 161 ir sek. str.), o taip pat prekybos teismų, jeigu sprendimai jau yra vykdytini teritorijoje, kur jie padaryti, taip pat vykdytini ir baudžiamųjų teismų sprendimai dėl nuostolių, kilusių iš nusikalstamų darbų;

b) trečiųjų teismų sprendimai, jei jie turi lygią teismo sprendimams galią;

c) teismų taikos susitarimai, arba taikos susitarimai padaryti trečiųjų teismuose arba pas trečiųjų teismų arbitrą, jei jie yra vykdytini savo tėvynėje“.

---

*) Žiūr. šiuo reikalu mano straipsnius „Teisės“ Nr. Nr. 20, 21, 22 ir 23.

Tuose punktuose nurodytų sprendimų turi būti pristatomi originalai arba autentiški nuorašai su pažymėjimu, kad jie vykdytini, o taikos susitarimai turi būti pristatomi su teismo pirmos instancijos pažymėjimu, kad jie vykdytini.

Vykdant taikoma prašomosios šalies procedūra.

Toliau smulkiai nurodoma leidimo gavimo procedūra, kuri gana suprastinta: galima net prašyti per savo teismą, kuris per Teis. M-ją susisiekia su atitinkamu kito krašto teismu. Bet leidžiama suinteresuotiems kreiptis ir tiesiog į atitinkamą kontragentinio krašto teismą. Prašomojo krašto teismas neturi teisės svarstyti bylos esmės. Jis nagrinėja tik formalinį pamatą: ar bylą išsprendęs teismas kompetentingas, ar sprendimas vykdytinas, ar įteiktas atsakovui šaukimas pagal užakinį sprendimą, ar neprieštarauja trečiųjų teismo sprendimas prašomojo krašto viešajai teisei, ar nustatyti mokesčiai ir avansai ir, pagaliau, ar numatyta, kad sprendimo vykdymo prašymas turi būti išspręstas ne vėliau, kaip per dvi savaites.

Prašydamas sprendimo vykdymo leidimo, prašytojas gali prašyti ir apsaugoti vykdytiną sprendimą, ir teismas turi tą prašymą patikrinti ne tik savo kompetencijos ribose, bet ir tos apygardos, kur yra to asmens turtas, prieš kurį vykdomas sprendimas.

Išieškojimui apsaugoti galima prašyti dar neišsprendus bylos iš esmės kontragentiniame krašte.

Tokie svarbiausi šios konvencijos nuostatai kalbamuoju reikalu. Taigi, jei tolimo kaimyno atžvilgiu Lietuva galėjo padaryti tokį svarbų žingsnį tarptautiniame teisiniame sugyvenime, tai su Latvija ir Estija, mūsų artimiausiais kaimynais, su kuriais neseniai pasirašytoje santarvės sutartyje stačiai numatytos trijų Pabaltijo valstybių bendradarbiavimas ne tik politinėj, bet ir kultūrinėj bei ekonominėj srityse, konvenciją dėl savitarpio teismų sprendimų vykdymo sudaryti net būtina sąlyga tam bendradarbiavimui pradžioje įgyvendyti.

Gal čia reikėtų paimti pagrindan kaip tik Lietuvos ir Čekoslovakijos viršuj išdėstytus konvencijos nuostatus tuo reikalu, kuriais išsemiamai ir tobulai tie klausimai išsprendžiami (nes apimami net trečiųjų teismų sprendimai bei teismų taikos susitarimai ir net numatomas vykdytino sprendimo apsaugojimas visose bylos stadijose ir bylą dar neiškėlus). Bet tai jau kitas klausimas.

G. Rutenbergas.

Smulkaus kredito draugijų paskolų ieškojimas.

Kredito Įstatų skyr. II 97 §, smulkaus kredito įstaigos negrąžintų paskolų ieško per policiją arba valsčiaus savivaldybes. Paskolų ieškojimas tiktai per policiją ar per valsčiaus savivaldybes (paskutinis būdas visai nepraktikuojamas) šio laiko sąlygomis smulk. kredito draugijoms sudaro nepatogumų. Negrąžinamų paskolų ieškojimą dažnai tenka kreipti į nekilnojamąjį turtą, o policija ieškojimų, kreipiamų į nekiln. turtą, nevykdo. Teismo antstoliai tokių ieškojimų nepriiminėja, o apylinkės teismai, paprašius tokius ieškojimus pavesti vykdyti teismo antstoliams, remdamiesi 97 str. žodine prasme, atsisako tai daryti. Šis klausimas Joniškio Liaudies Banko byloje buvo priėjęs iki Vyriausiojo Tribunolo, ir Tribunolas sprendimu 1934 m. gegužės 28 dienos taip pat pasirėmė žodine įstatymo prasme, nurodydamas, kad 97 str. duoda teisę ieškojimus vykdyti tiktai policijai ir valsčių savivaldybėms. Galutinai šiai tvarkai paaiškėjus, tenka konstatuoti jos nepatogumą ir reikalą ją pakeisti.

Smulkaus kredito draugijų paskolos šiais laikais esti gan stambios ir dažnai nėra kito galimumo jų išieškoti, kaip tik nukreipiant ieškojimą į skolininko nekilnojamąjį turtą. Tas padaryti, smulkaus kredito draugijai tenka pateikti ieškinį teismui, gauti vykdomąjį raštą ir tokiu būdu jau turėti teisę ieškojimą pavesti teismo antstoliui. Skolininkui dėl to prisideda nemažai papildomų išlaidų (bylojimosi ir k.). Jeigu 97 str. suteikia teisę ieškoti negrąžintų paskolų neginčo tvarka (kaip valstybinius mokesčius) per policiją, tai tuo norėta ne ko kito, kaip tik paskatinti smulkaus kredito draugijų plėtotę ir lengvinti skolininko padėtį. Dabar bene priešingai.

Jeigu 97 str. sako, kad negražintos paskolos išieškomos per policiją ir valsč. savivaldybes, tai galime manyti, kad tos įstaigos nurodomos kaipo vykdomųjų organų pavyzdžiai, o ne

išsemiamąja prasme. Jeigu mūsų santvarkoje yra specialus vykdomasis organas — teismo antstolis — prie kiekvieno Apylinkės Teismo, tai atrodo, kad nėra jokio pagrindo neduoti teisės jam vykdyti tai, ką gali vykdyti tokie organai, kaip policija, kurių pareigos civiliniuose reikaluose yra antraeilės. Ieškojimas vien per policiją, be to, apkrauna ją dideliu darbu, atitraukia nuo tiesioginių pareigų. Yra aiškiai pribrendęs reikalas duoti teisę smulkaus kredito draugijų išduotų ir negrąžintų paskolų ieškoti per teismo antstolius. Tuo reikalu tereikalinga tik keliais žodžiais papildyti 97 str.

I. Urbaitis.

Pripažinimo mokestis.

Viena mokesčių inspekcija užsimanė ieškoti dvigubą pripažinimo mokesčio sumą iš nekilnojamojo turto savininkų, neturinčių nuosavybės dokumentų jų valdomam turtui; tokių savininkų Lietuvoje yra bene didesnė pusė. Tą savo veiksmą inspekcija pagrindžia Rinkliavų Įstatų 271 straipsnio 2 ir 3 pastabomis (Įstatymų Rinkinio V tomas, 1914 metų leidimo). Šis klausimas yra itin svarbus dabar, krizio metu, nes daugelis turtų valdytojų, ypač ūkininkų, nebepakelia nė paprastųjų mokesčių mokėti. Kadangi prieškariniais laikais šitoks mokesčio ėmimas nebuvo praktikuojamas, tad tenka išžiūrėti, ar mokesčių inspekcija elgiasi šiuo atveju teisėtai. Rinkliavų Įstatų 271 straipsnio 2-ji pastaba nustato, kad dvigubas mokestis ieškomas tada, kai turto valdytojas neturi įteisinto akto tam turtui ir nėra įmokėjęs iždui pripažinimo arba tvirtinio mokesčio, kada pagal turto įgijimo būdą toks mokestis yra mokėtinas. O mokestis Rinkliavų Įstatų 235 ir 238 straipsniais yra mokėtinas tada, kada turtas įgijamas pripažinimo arba tvirtiniu aktu. Tat taip pat patvirtina tų pat Įstatų 268—270 str., kurie nustato pripažinimo mokesčio imamąją tvarką. Kas tat yra įteisintas aktas? Teismo sprendimas be abejo yra įteisintas aktas; juo taip pat yra taikos sutartis, nes Civilinio Proceso Įstatymo 1364 straipsniu taikos sutartis prilyginta teismo sprendimui. Tačiau tiek teismo sprendimas, tiek ir taikos sutartis nėra pripažinimo arba tvirtiniai aktai. Taip neigiamai apibūdino tesmo sprendmus Senato visuotinio susirinkimo 1911 m. nutarimas Nr. 7 (N. K. Martinovo Notar. Įst. 66 str. 2[1] tezė), o taikos sutartis Vyriausiojo Tribunolo visuot. susirinkimo 1934 metų nutarimas Nr. 23, nes teisės turtui įgijamos tik keturiais Civilinių Įstatymų (X t. I d.) 699 straipsnio pastaboje nurodytais būdais ir patvirtinamos 707 str. numatytais aktais, o ne teismo sprendimais arba juos atstojančiomis taikos sutartimis; beskuo šie aktai nežymėtini nė pripažinimo rejestruose. Tatai, žinoma, neatima iš jų įteisintų aktų savumo. Pripažinimo mokesčio ima-

mąją tvarką papildo dar Rinkliavų Įstatų 271 straipsnis, tačiau jo 2-ajame punkte kalbama apie tvirtinius arba notarinius aktus, neapmokėtus 268—270 straipsnių nustatyta tvarka, o 1-mame punkte, lygiai ir 3-oje to 271 straipsnio pastaboje kalbama apie naminius aktus; Lietuvoje tat nustojo galios nuo 1883 metų, kada joje liko įvestas 1866 metų Notarijato Įstatymas, nes šio įstatymo 66 straipsniu nebegalima privatūs arba naminiai aktai paversti pripažinimo aktais. Teismo sprendimai bei taikos sutartys nėra priskirtini nei tvirtiniams (notariniams), nei privatiems (naminiams) aktams.

Iš to, kas pasakyta, tenka prieiti išvadą, jog įteisintas aktas yra platesnė sąvoka, negu pripažinimo arba tvirtinis aktas, privalantis tam tikro mokesčio, ir, jog šio mokesčio neprivalo visi aktai, kurie nežymėtini pripažinimo rejestre. Taip ir buvo Lietuvoje suprantama rusų laikais. Kas kita valdymas užpardavimo sutartimi, numatytas Civ. Įstatymų (X t. I d.) 1684 straipsnio; šiuo tiktai atveju buvo daroma išimtis (1866 m. Kasac. Spr. Nr. 1123).

Kaip Finansų Ministerija turi pasielgti, kai jos organų ir piliečių tarpe kyla dvejojimų dėl pripažinimo mokesčių? Rusijoje tokiam dvejojimui pašalinti buvo aukščiausias teismas — Senatas (Įst. Rink. I tomo 2 dalis, Ministerijų Santvarkos 175 str. I p. bei 176 str. 6 p.). Pas mus tokius abejojimus turėtų pašalinti Vyriausiasis Tribunolas pagal Teismų Santvarkos Įst. 24 straipsnį, jau jo išaiškintą visuot. susir. 1933 m. XII. 21 dienos nutarimu n-ru 20. Tada piliečiai nedrįstų manyti, jog iš jų ieškoma kontribucija.

J. Beinorius.

Kritika, recenzijos ir bibliografija.

Jokūbas Robinzonas — **Klaipėdos Konvencijos komentaras,** *t. t. I ir II. Spaudos Fondo leidinys, Kaunas, 1934 m.*

Dar didžiajam karui besiaučiant atsigaivinusiai nepriklausomai Lietuvos valstybei per palyginti trumpą laiką teko susidurti su nepaprastu tarptautinės ir valstybinės teisės problemų gausumu. Politinės aplinkybės, kuriose kūrėsi nepriklausoma Lietuvos valstybė, daugiau kai šimtmetis išbraukta iš Europos žemėlapio, buvo itin sunkios. Natūralioji mūsų tautos paskirtis — sujungti į vieną valstybę visas lietuvių gyvenamas žemes — susidūrė iš pat pradžių ir dar šiandie susiduria su sunkiai nugalimomis kliūtimis. Nelemtoji unija su Lenkija, pražudžiusi Vytauto Didžiojo politinio geniaus atgautą Lietuvos valstybinį savaimingumą, ir šiandie dar yra nepagrįstų mūsų pietų kaimyno pretenzijų šaltinis. Be to, neturėdama natūralių sienų, kurios ją gintų nuo galingesnių kaimynų užmačių, lietuvių tauta savo pasieniuose buvo šimtmečiais svetimų veikiama: pietuose ir rytuose — slavų, vakaruose — vokiečių, kurie, kaip rūdis geležį, graužė mūsų tautos organizmą, silpnino jo atsparumą, paverždami savo įtakai vis naujus lietuvių gyvenamus žemių plotus. To istorinio proceso pasėkos ypačiai ryškios vakaruose — objektyvūs šaltiniai liudija, su kokiu nuoseklumu lietuvių kalbos linija buvo stumiama į rytus, palikdama anoj pusėj vien vietų pavadinimams ir žmonių pavardėms byloti, kad ten lietuvių žemių būta. Toji istorinė aplinkybė verčia lietuvių tautą savo pasieniuose būti defenzyvoje. Todėl ir atgaivintosios nepriklausomos Lietuvos valstybės politikams buvo ir yra svetimi bet kokie imperialistiniai užsimojimai, kurie galėtų koliduoti su teisėtais kaimyninių tautų interesais, — jų uždavinys buvo ir yra apginti ir išsaugoti sentėvių palikimą. To nusistatymo ir tos pareigos vedama, Lietuvos delegacija Paryžiaus Taikos Konferencijai įteikė 1919 m. kovo mėn. 24 d. Konferencijos pirmininkui Clemenceau memorandumą, kuriame reikalavo, kad būtų grąžinta Lietuvai Rytų Prūsų

dalis, Prūsų ar Mažąja Lietuva vadinama. Tačiau Taikos Konferencija atskyrė nuo Vokietijos tik tą Prūsų Lietuvos dalį, kuri gulėjo į šiaurę nuo Nemuno ir kuri nuo to laiko vadinama Klaipėdos Kraštu. Versalio sutartis buvo pasirašyta 1919 m. birželio mėn. 28 d., o įsigaliojo — 1920 m. sausio mėn. 10 d., tačiau turėjo dar praeiti ištisi treji metai, kol Klaipėdos kraštas tapo Lietuvos valstybės dalimi. Tiesa, Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos klausimas būtų buvęs išspręstas — ir tai Lietuvai palankesnėmis sąlygomis — 1921 m., jei sakytu laiku būtų pavykę susitarti dėl Hymanso projekto. Lietuvai kelią į Klaipėdą buvo pastojusi Lenkija, kurią palaikė jos galingoji sąjungininkė Prancūzija. Lenkijos ir kai kurių kitų politinių faktorių intrigos buvo nuėjusios taip toli, kad 1922—1923 m. žiemą Klaipėdai grėsė Freistaat'o pavojus. Netekę kantrybės, patys Klaipėdos krašto gyventojai sukilo prieš okupantus ir pareiškė savo valią prisijungti prie nepriklausomos Lietuvos. Tas drąsus žygis suardė tų laikų Lietuvos priešų planus, bet nepakirto jų energijos kenkti Lietuvai. Kovą teko vesti toliau, tik jau kitomis priemonėmis. Tos kovos rezultate atsirado Paryžiuje 1924 m. gegužės mėn. 8 d. pasirašytoji Konvencija, paprastai vadinama Klaipėdos Konvencija. Anų laikų susikryžiavusių politinių jėgų santykio išdava — Klaipėdos Konvencija, bent lietuvio akimis žiūrint, nėra tobulas padaras. Mažiausiai tos prasmės iliuzijų turi patys jos autoriai. Tačiau, nepaisant visų jos trūkumų ir spragų, juridinė Konvencijos struktūra ir armatūra nėra bloga: du kartus ji buvo aukščiausio pasaulio Teismo bandyta ir abu kartu garbingai išėjo iš bandymo.

Rašančiam šias eilutes teko dalyvauti visose kovos dėl Klaipėdos krašto fazėse, teko būti vienu artimesnių Klaipėdos Konvencijos ir jos priedų autorių, teko sudaryti visą eilę aktų, kurie yra susiję su sakytąja Konvencija, pakartotinai ginti Lietuvos teses ir interesus Tautų Sąjungoj ir, pagaliau, 1931 ir 1932 m. atstovauti Lietuvai Hagos Teisme, kuriam Konvenciją kartu su Lietuva pasirašiusios valstybės buvo pateikusios (1932.IV.11) išspręsti pagrindinių klausimų, normuojančių Valstybės ir jos autonominio vieneto santykius. Tatai, jo manymu, turėtų suteikti jam šiokį tokį titulą tarti keletą žodžių dėl kapitalinio *Jokūbo Robinzono* veikalo „Klaipėdos Konvencijos Komentaras".

Jokūbo Robinzono „Klaipėdos Konvencijos Komentaras" užkišo spragą, kuri mūsų teisinėj literatūroj seniai buvo jaučiama. Be šių eilučių autoriaus surinkto ir Užsienių Reikalų Ministerijos išleisto dokumentų rinkinio „Qustion de Memel" I ir II tomų, kitos patikimos medžiagos Klaipėdos Konvencijos ir jos priedų nuostatams aiškinti iki šiol kaip ir neturėjome. Vokiečių teisinė literatūra yra palyginti gausi veikalų apie Klaipėdos krašto teisinę padėtį, — iš jų bene didžiausias buv. Klaipėdos krašto teisėjo *Albrecht Rogge* Konvencijos komentaras „Die Verfassung des Memelgebiets"; paminėti be to Friesecke, Borcherto, Hesse, Hallier, Langer ir kitų darbai, — tačiau tiek Rogge's, tiek kitų jo tautiečių veikalai buvo skirti, visų pirma, patarnauti aiškiai užbrėžtoms *politinėms tendencijoms,* todėl mokslinė jų vertė nedidelė.

Jokūbo Robinzono „Klaipėdos Konvencijos Komentaras" sudaro du didelius tomus, pirmas 775 (vokiečių kalba 910) puslapių, antras — 656 (vok. kalba 742) pusl., Spaudos Fondo gražiai išleistus. Konvencijos ir jos priedų aiškinimai sudėti pirmame tome, o antrame kruopščiai surinkta ir sistematingai sugrupuota visa oficialioji medžiaga, kuri tiesioginiu ar netiesioginiu būdu yra susijusi su kalbamąja Konvencija arba padeda jos nuostatus tnkamai interpretuoti. Todėl kiek plačiau teks išsitarti dėl pirmo, pagrindinio Komentaro tomo.

Visų pirma keletas bendro pobūdžio pastabų.

1) Komentaro autorius su retu kruopštumu ir sąžiningumu surinko ir išstudijavo visa, kas iki šiol pasaulinėj mokslo literatūroj Klaipėdos klausimu parašyta, cituoja kitaip manančius autorius, kritikuoja ir atremia jų tezes. Todėl jis ne tik vartoja visus pripažintus taprtautinių sutarčių ir valstybės vidaus įstatymų — tokis esmės yra Konvencijos pirmas priedėlis — Klaipėdos krašto Statutas — interpretacijos metodus, bet jo Komentare randame ir apsčiai dialektikos ir polemikos, o tai suteikia jo kūriniui realaus įdomumo, gyvumo ir pilnumo.

2) J. Robinzonas nesitenkina vien sausų tekstų aiškinimu. Kai jo interpretuojamas tekstas liečia kurį nors svarbesnį teisės, ypačiai valstybinės teisės, institutą, tai norėdami visapusiškai jį nušviesti, jis kviečiasi į talką doktriną ir cituoja *opiniones doctorum.* Tie teoretiniai Komentaro fragmentai, kurie ar tai lydi vieno ar kito Konvencijos straipsnio aiškinimą, ar

sudaro įvadą į visą klausimų kompleksą (teritorijos cesija, suvereniteto perleidimas, autonomija, Statutas ir kit.), suteikia Komentarui rimto mokslo darbo pobūdį ir yra ypačiai vertingi tiems, kurie panorėtų plačiau panagrinėti kurį nors su Konvencija susijusį tarptautinės ar valstybinės teisės klausimą ar klausimų kompleksą.

3) Komentaro autorius tiksliai sunaudojo ligšiolinę Konvencijos vykdymo praktiką: a) tarptautinę — skundų dėl tariamųjų Konvencijos nustatymų sulaužymų svarstymai Tautų Sąjungos Taryboje 1925, 1926, 1927, 1930, 1931 ir 1932 m. m., ir Nuolatiniame Tarptautinio Teisingumo Teisme Hagoje 1931 ir 1932 m. m., b) tarpvalstybinę — sutartys su Vokietija (optacijos, geležinkelių medžiagos perdavimo, bažnytinė, karo invalidams ir pensininkams aprūpinti, sienų klausimams tvarkyti ir kit.) ir su Prancūzija, Anglija ir Italija (dėl okupacijos ir administracijos išlaidų) ir c) vidujinę — Klaipėdos Seimelio išleistieji įstatymai, Direktorijos parėdymai, Gubernatoriaus veto teisės vykdymas ir kiti jo aktai, ir Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo sprendimai. Tatai žymiai didina Komentaro praktinę vertę.

4) Bendroji Komentaro kryptis atitinka *grosso modu* Lietuvos Vyriausybės Hagoje ir Ženevoje gintąsias tezes.

Sekdamas istorinę įvykių eigą ir išvardijęs šaltinius ir literatūrą J. Robinzonas, Komentaro pradžioje, tiria Klaipėdos krašto teisinę padėtį tarp 1920 m. sausio mėn. 10 d. (Versalio Sutarties įsigaliojimo data) ir 1923 m. sausio mėn. 9 d. (Klaipėdos sukilimas) ir apibūdina ją kaipo *okupaciją taikos metu*, atmesdamas kai kurių vokiečių autorių kondominiumo ir valstybinio fragmento tezes, o tam galima tik pritarti. Toliau, atpasakojęs Konvencijos sudarymo peripetijas ir pateikęs jos tekstą, Komentaro autorius nagrinėja kiekvieną straipsnį skyrium. Šio rašinio rėmai per siauri, kad nors ir suglaustai būtų galima atpasakoti bent pagrindinių Konvencijos nuostatų aiškinimą ir smulkiau panagrinėti originalius J. Robinzono išvadžiojimus, kurių gausus jo Komentaras. Todėl tenka apsiriboti šiomis keliomis pastabomis.

Klaipėdos Konvencija, kaip ji patogumo dėliai pavadinta Komentare, susideda iš penkių aktų: I — Konvencijos (siau-

rąja žodžio prasme), 2 — I priedėlio (K. K. Statutas), 3 — II priedėlio (Klaipėdos uostas), 4 — III priedėlio (Tranzitas) ir 5 — Pereinamasis nuostatas.

1. Konvencija (siaurąja žodžio prasme).

Visa eilė Konvencijos straipsnių, Komentaro smulkiai išnagrinėtų, turi šiandie jau tik teoretiškai-istorinės reikšmės, — tokiais reikia laikyti str. str. 4 (Okupacijos, administracijos ir delimitacijos išlaidos), 6 (Reparacijos), 7 (Ipotekos garantija), 8—10 (Pilietybė ir optacija), 13 (Karinė prievolė) ir 14 (politinė amnestija).

Už tat svarbūs ir šiandien aktualūs yra Komentaro išvadžiojimai dėl Konvencijos 1, 2 ir 17 straipsnių.

Pirmas straipsnis stipuliuoja perdavimą Lietuvai suvereniteto į Klaipėdos kraštą ir kartu nustato Lietuvos-Vokietijos sieną nuo Baltijos jūros iki buv. Rusijos-Vokietijos sienos Nemuno srovės viduryje. Be to, tas straipsnis uždeda Lietuvai prievolių, kurios surašytos kituose Konvencijos straipsniuose. Tas prievoles J. Robinzonas prilygina doktrinoje pamažu įsigalėjusiai tarptautinių *servitutų* sąvokai. Išvardijęs tarptautinių servitutų precedentus, J. Robinzonas vykusiai atremia vokiečių autorių (Rogge, Hallier, Kaufmann, Hesse ir kit.) išvadžiojimus, kad Lietuvos galia Klaipėdos krašte esanti *mandatinio* pobūdžio, kad perduotas Lietuvai suverenitetas esąs *sąlyginis,* kad Konvencija proklamuojanti autonomijos *primatą:* „Erst Autonomie, dann Souverenitaet".

Konvencijos 2 str., lygiai kaip ir Statuto I str., nustato Klaipėdos krašto teisinį pobūdį Lietuvos suverenume. Kylantį iš tų nuostatų santykį tarp suvereniteto ir autonomijos J. Robinzonas plačiai ir nuodugniai nagrinėja savo įvade į Statuto aiškinimą ir komentuodamas Statuto I str., todėl tą klausimą reiks paliesti priėjus prie Komentaro išvadžiojimų dėl Statuto.

Konvencijos 17 str. suteikia Tautų Sąjungos Tarybos nariams teisę atkreipti Tautų Sąjungos Tarybos dėmesį į Konvencijos nuostatų sulaužymą ir nustato kokiu būdu nuomonių skirtumai dėl kurio nors teisės ar fakto klausimo, liečiančio sakytus nuostatus, gali būti pateikti Nuolatiniam Tarptautinio Teisingumo Teismui. Procedūros klausimai drauge su skundais dėl tariamų Konvencijos nuostatų sulaužymo turėjo ir, reikia

manyti, turės ateityje pirmaeilę reikšmę svarstant tuos skundus Ženevoje ir Hagoje. Visai teisingai pastebi Komentaro autorius, kad nė vieno iš Konvencijos straipsnių nėra taip dažnai svarstę tarptautinės institucijos, kaip šį. Tautų Sąjungos Taryba septynis kartus nagrinėjo Klaipėdos Konvenciją, ir kiekvieną kartą buvo kilę procedūros klausimų. Taip pat ir Hagos Teismas aiškino tą straipsnį savo 1932 m. balandžio 24 dienos sprendime. Ir literatūroj ir žurnalistikoj tas straipsnis buvo dažnai nagrinėjamas. Todėl ir Komentare paskirta Konvencijos 17 str. daug vietos. J. Robinzonas labai tiksliai apibūdina Tautų Sąjungos Tarybos Narių ir Tautų Sąjungos Tarybos teises ir kompetenciją ir apskundimo Hagos Teismui tvarką. Komentuodamas žinomąjį juristų komiteto 1926 m. rugsėjo 3 d. raportą, J. Robinzonas kelia ir šiandie labai aktualų klausimą: ar gali Lietuvos piliečiai kreiptis į *svetimą* valstybę, Tautų Sąjungos narį, su skundais prieš Lietuvos Vyriausybę? Atsakydamas į tą klausimą Komentaro autorius konstatuoja, kad Lietuvos atstovai yra prie to klausimo padarę Tautos Sąjungos Taryboje (1926 ir 1930 m.) aiškių rezervų, bet kad Tautų Sąjungos Taryba iki šiol tuo klausimu nepasisakė, o Lietuvos Vyriausybė prieš svetimų valstybių informatorius iki šiolei jokių žygių nesiėmė, ir kad veikiantieji Lietuvoje baudžiamieji statutai tokį žinių pranešinėjimą svetimoms valstybėms nelaiko deliktu, jeigu pranešimo turiny nėra Baudžiamojo Statuto 263 str. I p. sąstato (177 pslp. ir sek.). Tačiau J. Robinzonas čia pat kelia ir kitą klausimą, būtent: „Bet tarus, kad Lietuva išleistų tokį įstatymą arba imtųsi kitų priemonių prieš panašias peticijas pasirašiusius, ar toks jos laikymasis būtų priešingas tarptautinei teisei?“ — ir visai teisingai duoda neigiamą atsaką. — Iš tikrųjų reikėtų eiti kiek toliau ir tvirtinti, kad Konvencija tokios teisės kreiptis į svetimą valstybę Lietuvos piliečiams nesuteikia ir kad „Tautai ir valstybei saugoti įstatymas“ pakankamai užkiša aukščiau paminėtą veikiančiųjų Lietuvoje baudžiamųjų statutų spragą.

II. Pirmas priedėlis — Klaipėdos Krašto Statutas.

Statutas yra didžiausioji ir, be abejo, svarbiausioji Konvencijos dalis: juo nustatomas Lietuvos pajūrio autonominis režimas, jis yra sakytos Lietuvos provincijos savo rūšies kon-

stitucinė charta. Todėl nereikia stebėtis, kad iš Konvencijos ir Statuto kyląs Klaipėdos krašto teisinis pobūdis konstitucinės teisės atžvilgiu sukėlė daug ginčų rašytinėse diskusijose. Šiuo klausimu pasisakiusius autorius J. Robinzonas suskirsto į tris grupes: a) tie, kurie pripažįsta Kl. Kraštui valstybinį pobūdį (kaipo nesuvereninė valstybė); prie jų Komentaro autorius priskiria Rogge, Thoma, Langer, Gianini; b) tie, kurie apibūdina Krašto padėtį kaipo tarpinę tarp valstybės ir komūnalinės sąjungos (valstybės fragmentas, teritorija, kraštas-Land); prie jų priklauso Voldemaras, Friesecke, Doerge, Hallier, P. Borchert ir tam tikru būdu Hesse, ir c) trečioji grupė, kuri laiko Kl. Kraštą paprastu autonominiu teritorialiniu junginiu (provincija ar komūnalinė sąjunga); tai krypčiai atstovauja Rouzier, Kunz, Strupp, Hatschek, Schierenberger, Valsonokas, Héliard, Leisewitz.

Savaime aišku, kad netikslus Klaipėdos krašto teisinės padėties apibūdinimas veda į klaidingas išvadas. Todėl ši svarbi problema Komentare plačiai traktuojama. Tačiau visos aukščiau paminėtos teorijos šiandien, po Hagos Teismo sprendimo, teturi tik labai reliatyvinę reikšmę. Gana pacituoti tik šią Hagos Teismo sprendimo vietą:

„Kada 1924 m. Paryžiaus Konvencija perleido Lietuvai visas teises, kurias Versalio sutarties 99 straipsniu iš Vokietijos turėjo šios Keturios Valstybės į Klaipėdos Kraštą, ir kada Lietuva pasižadėjo suteikti tam Kraštui autonomiją, nustatytą Klaipėdos Krašto Statuto ribose, Konvencijos šalys tikrai nesiekė padalinti suverenumą dviem organizmams, kurie turėjo būti drauge tame Krašte. Jos tenorėjo laiduoti perduodamam Kraštui tam tikrą platų įstatymų leidimo, teismų, administracijos ir finansų decentralizacijos laipsnį, suderintą su Lietuvos Valstybės vieningumu ir esantį jos pačios suverenumo ribose.

„Tuo tarpu kai Lietuva turėjo naudotis visu savo suverenumu į perduotą Kraštą, išskyrus apribojimus, padarytus to suverenumo vykdymui, Klaipėdos Krašto autonomija tegalėjo reikštis tik jai nustatytose ir apibrėžtose ribose.

„Iš to išeina, kad Lietuvos suvereninės galios ir Klaipėdos Krašto autonominės galios yra labai skirtingo pobūdžio ta prasme, kad tų galių vykdymas reikalauja, kad būtų juridinė

norma, kurios negalima išvesti iš akto, kuriuo yra pagrįsta autonomija, tylėjimo, nė iš jo aiškinimo tai autonomijai taip išplėsti, kad ji brautūs į suvereninės valdžios vykdymo sritį.

„Teismo nuomone, šie samprotavimai aiškiai išeina iš 1924 metų Paryžiaus Konvencijos pirmo straipsnio, kuriuo Keturios Valstybės perleido Lietuvai visas teises, kurias jos turėjo į Klaipėdos Kraštą ir iš tos pat Konvencijos 2 straipsnio ir Statuto I straipsnio, kurie numato Klaipėdos Krašto autonomijos sudarymą „Lietuvos suverenume" ir pagaliau iš Statuto 7 straipsnio, kuris sako:

> Dalykai, kurie, einant šiuo Statutu, nepriklauso Klaipėdos Krašto vietinių organų kompetencijai, priklausys tiktai Lietuvos Respublikos kompetentingiems organams".

Šiuos Hagos Teismo paskelbtus, jokio abejojimo neleidžiančius principus J. Robinzonas nuosekliai taiko tiek savo įdomiame įvade į Statuto aiškinimą, tiek komentuodamas atskirus Statuto straipsnius. Mūsų teismų veikėjai ras daug jiems svarbios medžiagos ir daug įdomių minčių Komentaro išvadžiojimuose dėl Statuto 5 str. 9 par. (Recipuotų įstatymų rezervai, užsienių sprendimų vykdymas, tarptautinė ir tarpsritinė teisė, kolizijos tarp 9 ir kitų paragrafų ir tt. ir tt.), ir dėl Statuto 21—24 str. str. (Kl. krašto teismų santvarka, prokuratūra, advokatūra, notariatas, amnestija ir bausmių dovanojimas, Vyriausiasis Tribunolas ir naujas Teismų Santvarkos įstatymas, ir kit.).

Kalbant apie Statutą, negalima nepaliesti dviejų šiandien labai aktualių problemų, būtent: a) Gubernatoriaus, kaipo Lietuvos Vyriausybės organo, priežiūros teisė ir jos vykdymas ir b) Statuto nuostatų interpretacija ir kompetencijos konfliktų sprendimas.

a) Gubernatoriaus teisė prižiūrėti Seimelio priimtų įstatymų teisėtumą įsakmiai paminėta Statuto 16 str. (veto teisė) ir tos priežiūros vykdymas nėra sukėlęs kiek rimtesnių ginčų. Tačiau rimtų ginčų kilo dėl Lietuvos Vyriausybės sau reikalautos teisės prižiūrėti administracinių Direktorijos aktų statutiškumą. Tas klausimas buvo apsčiai svarstytas Hagos Teisme ryšium su Direktorijos pirmininko Boettcherio atšaukimu ir Teismo iš dalies, bent kiek tatai liečia vad. f a c e r e atsitikimus, Lietuvos gintosios tezės prasme išspręstas. Bet kaip

elgtis *non facere* atsitikimais, t. y. kada autonominiai organai tyčia nevykdo jiems uždėtų prievolių, sabotuoja? Komentaras pripažįsta administracinėj teisėj vadinamąją *pakaitos veiksmą* (Ersatzvornahme) tiems atsitikimams, kai Direktorija nevykdo uždėtų jai prievolių, bet laiko ginčijamą to principo taikymą Seimeliui. Kadangi Statute nėra normų, kurios atitiktų Šveicarijos Konstitucijos 102-rą ir ir Weimaro Konstitucijos 48-tą straipsnius, Komentaro autorius mano, kad reikia būti atsargiems konstruuojant priežiūros teisę *a fortiori* iš analogijos su federalinių valstybių, ypač Vokietijos Reicho ir Šveicarijos federacijos nuostatais. Tačiau priverstinio vykdymo (Exekution) problemą galima būtų išspręsti įnešus į mūsų Konstituciją nuostatą, analoginį Weimaro Konstitucijos 48 straipsniui. Toks nuostatas nebūtų priešingas Lietuvos tarptautiniams pasižadėjimams, juo labiau, kad cituodamas Statuto 7 str., Hagos Teismas teigia:

„Akivaizdoj šio straipsnio negalima remtis Statuto tylėjimu bet kurioj srity susiaurinti Lietuvos suverenumui Klaipėdos Krašto autonomijos naudai, nė jai drausti vykdyti tam tikras teises vien dėl to, kad jos nėra įsakmiai pareikštos Klaipėdos Statute. Be to, Statutas buvo sudarytas ne teisėms duoti Lietuvai, bet nustatyti ribos autonomijos, kurią 1924 m. Paryžiaus Konvencijos Šalys norėjo suteikti Klaipėdos Kraštui.

Dėl autonomijos vykdymo Teismas mano, kad ji tėra Statuto ribose ir, jeigu nėra priešingų Konvencijos ir jos priedėlių nuostatų, iš Lietuvos suverenumo išplaukiančios teisės taikytinos“.

b) Kalbėdamas apie Statuto trukumus, Komentaro autorius pasigenda *interpretatyvinės instancijos*: „Į Hagos Teismą tegalima apeliuoti tik ypatingai svarbiais atsitikimais, ir tai tik iš Lietuvos partnerių pusės, o kaip tik dažnai gali pasireikšti Lietuvai reikalas gauti Statuto interpretaciją. Tam reikalui turėtų būti sudaryta *valstybinė instancija*, kuri, nors ir nenumatyta Konvencijoj (priešingai Alando autonomijos įstatymo 35-am str.), būtų visai statutiška, žinoma, su Konvencijos 17-to str. rezervu. Dabartiniu Teismų santvarkos įstatymu, visuotinis Vyriausiojo Tribunolo susirinkimas tam tikru atžvilgiu ir sudaro tokią instanciją“ (239 p. ir sek. p. p.).

Iš šių idėjų yra kilęs ir šiandie, regis, aktualus **Statutinio Teismo** įkūrimo sumanymas. Kadangi, tačiau, kaip eina iš aukščiau cituoto Komentaro teksto, teisingumo srity tą tariamąją spragą užpildo visuotinis Vyriausiojo Tribunolo susirinkimas, legislacijos srity Gubernatoriaus veto yra **be apeliacijos** (rezervuojant, žinoma, Hagos Teismo kompetenciją), o Direktorijos veiksmų priežiūros srity Hagos Teismas nustatė šiuos dėsnius:

> „Tinkama Statuto interpretacija Gubernatoriui turi būti pripažinta teisė prižiūrėti Klaipėdos vykdomosios valdžios veiksmus, įsitikinti, kad šie veiksmai neperžengia vietos organų kompetencijos ribų, tokios kompetencijos, kokia yra numatyta Statute, kad jie neprieštarautų Statuto 6 straipsnio nuostatams, nei Lietuvos tarptautiniams pasižadėjimams. Jeigu taip yra, 16 straipsnio pareikštas principas, kuriuo gali būti vetuotos legislatyvės priemonės, čia turi būti taip pat taikomas, tariant, Gubernatorius turi teisės imtis reikiamų priemonių Lietuvos Vyriausybės interesams apsaugoti“, —

tai savaime kyla klausimas, ar **Gubernatorius**, kaipo Statuto vykdymo teisėtumo priežiūros organas, ar nėra toji instancija, kuri aiškina Statuto nuostatus ir sprendžia centrinių ir vietinių (autonominių) administracinių organų kompetencijos konfliktus, ir ar Statutinio Teismo įkūrimas, tokiai teisinei padėčiai esant, būtų **tikslingas ir statutiškas**. Ir Komentaro autorius konstatavęs, kad „dar nėra organo, kuris spręstų ginčus tarp centralinių ir vietinių administracinių organų“, pripažįsta: „Tačiau būtų sunku prieštarauti, jei tą teisę vykdytų gubernatorius (pagal analogiją su 16-to straipsnio Hagos Tribunolo interpretacija)“ — (302 p.). Plačiau apie tai teks išsitarti kita proga.

III. Klaipėdos uostas. Tranzitas. Pereinamasis nuostatas.

Prie ką tik paminėtų aktų labai tikslaus ir smulkaus išaiškinimo sunku būtų kas nors pridėti. Tik ryšium su II-jo priedėlio 14 str. norėtūsi pastebėti, ar ne laikas būtų mūsų Vyriausybei pasinaudoti tuo straipsniu suteiktąja teise ir pa-

daryti reikalingus žygius pertvarkyti Uosto Direkcijos sudėčiai, eliminuojant iš jos anachronizmu virtusį tarptautinį elementą ir ją labiau pritaikius dabarties reikalavimams.

Tranzito nuostatai įgis praktikinės reikšmės, kai susinormuos Lietuvos ir Lenkijos santykiai.

Baigiant reikia atitaisyti kelis į Komentarą įsibrovusius netikslumus: a) Lietuvos-Vokietijos sienoms nustatyti 1928 m. sausio 29 d. sutarty Versalio sutartis nepaminėta ne dėl to, kad iš Lietuvos pusės norėta buvo atsižvelgti į „Vokietijos jausmus" (92 p.), o tai buvo Lietuvos atstovų pravesta po ilgų diskusijų su Strezemannu, sumetimais, kuriais turėta visai kas kita galvoje, kaip „Vokietijos jausmai". Šiandien, Vokietijai vis labiau kratantis Versalio sutarties, tos aplinkybės svarba ypatingai ryški;

b) Karo invalidams aprūpinti Konvencijos nuostatas: „1 ir 2 str. numatytą aprūpinimą kiek galima greičiau tvarkys įstatymų leidimo keliu ir vykdys Klaipėdos Krašto įstaigos" nėra, kaip tvirtinama Komentare, „koncesija Vokietijai" (142 p.), o buvo Lietuvos atstovų pasiūlymu įrašytas, kurie norėjo pabrėžti, kad sakytųjų asmenų aprūpinimas, kaipo viena socialinės globos formų, turi būti atliekamas Klaipėdos krašto lėšomis;

c) neatitinka objektyvios tiesos ir Komentaro cituotoji Héliard nuomonė dėl Konvencijos 13 str. (karinė prievolė).

Komentaro II-me tome surinkta labai vertingos oficialios medžiagos. Šis tomas turi *bendrą dalį,* kurioje sudėti bendro pobūdžio dokumentai ir aktai, pradedant pertinentiškais Versalio Sutarties nuostatais, Generolo Odry 1920 m. vasario 15 d. (perimant Klaipėdos Kraštą) atsišaukimu, Kl. Krašto prijungimo prie Lietuvos aktais ir baigiant Konvencijos išdirbimo medžiaga, jos tekstais bei Hagos Tarptautinio Teismo 1932 m. rugpiūčio 11 d. sprendimu Klaipėdos Krašto Statuto aiškinimo byloje, ir *ypatingą dalį,* kurioje sutartys, tarptautinių įstaigų nutarimai ir aktai, įstatymai, aplinkraščiai, parėdymai ir tt. sugrupuoti Konvencijos ir jos Priedėlių straipsnių tvarka, kai-

po priedai prie jų. Be to, paminėtinas yra kalbamojo tomo priedėlis C., kuriame sudėti dabar esamųjų autonomijų įstatymai: Pakarpačių Rusijos, Alandų salų, Silezijos Vaivadijos ir Katalonų.

Tik gaila, kad jame įdėtas senas Klaipėdos Seimelio darbo tvarkos tekstas (453 p.), o ne dabar galiojąs.

Statutu suteikta Klaipėdos Kraštui autonomija yra dinamiško pobūdžio. Ji turės, kaip turėjo galvoje jos autoriai, evoliucionuoti link visiško susiliejimo su kitomis Lietuvos valstybės dalimis. Toji tezė buvo Lietuvos Vyriausybės vystyta Hagos Teisme; Statuto dinaminius momentus pabrėžia ir Komentaras (I t. 230 p.). Todėl keisis ir Statuto nuostatai, kurie normuoja Klaipėdos Krašto teisinę padėtį Lietuvos valstybės sudėty. Komentaras plačiai ir išsemiamai išaiškina dabartinės Lietuvos pajūrio provincijos evoliucijos fazės teisės normas, kurios galios ilgiau ar trumpiau, žiūrint, kaip greit eis to nuo amžių lietuviško krašto lietuvių daugumos tautinio pabudimo ir valstybinio brendimo procesas.

Reziumuojant reikia pasakyti, kad kapitalinis Jokūbo Robinzono kūrinys yra vertingas įnašas tiek į mūsų, tiek į pasaulinę (Komentaras išleistas lietuvių ir vokiečių kalbomis) teisinę literatūrą. Reikia tik džiaugtis, kad mūsų palyginti kukliose sąlygose gali gimti tokie mokslo veikalai, kuriais galėtų didžiuotis ir didelės tautos. Mums, lietuviams, Jokūbo Robinzono Komentaras turi, be to, ir didelę praktišką reikšmę: tiek politikas ir diplomatas, tiek administratorius, kuriam tenka susidurti su Klaipėdos Krašto Statuto nuostatais, tiek teisėjas, tiek advokatas, tiek rimtas žurnalistas negalės be jo apsieiti. O norintiems moksliškai tirti ir gvildenti su Lietuvos pajūriu susijusias tarptautinės ir valstybinės teisės problemas, Jokūbo Robinzono Komentaras bus naudingas kelrodis.

V. Sidzikauskas.

Oficialinė dalis.

I.

Nauji įstatymai:

Nr. 457 (1934.IX.27 d.): Aukštųjų Kūno Kultūros Kursų Statutas. Pramonės darbininkų samdos įst. pakeitimas.

Nr. 458 (1934.X.1 d.): Prekybos mokykloms steigti įstatymas. Vietos savivaldybės įst. pakeitimas. Civilinio proceso įstatymų pakeitimas.

Nr. 459 (1934.X.27 d.): Baudžiamojo proceso įstatymo pakeitimas. Karo įstatų XXIV knygos pakeitimas. Laikinųjų Kariuomenės Teismo įstatų pakeitimas. Butų mokesčio savivaldybių naudai įstatymo pakeitimas. Statybos statuto pakeitimas. Lietuvos ir Suomijos susitarimas fabrikų ir prekių ženklams registruoti ir apsaugoti.

Nr. 460 (1934.XI.3 d.): Lietuvos, Estijos ir Latvijos santarvės ir bendradarbiavimo sutartis. Išvežamųjų linų ir pakulų prekybai tvarkyti įstatymas.

Nr. 461 (1934.XI.30 d.): Karo įstatų XXIV knygos pakeitimas. Aspirantų tarnybos įstatymo pakeitimas. Baudžiamojo proceso įstatymo pakeitimas. Teismų santvarkos įstatymo pakeitimas. Svetimšalių gyventi įstatymo pakeitimas. Svetimšalių mokesčių už leidimus gyventi ir dirbti pakeitimas. Kūno kultūros rūmų tarybos statutas.

Nr. 462 (1934.XII.6 d.): Konvencija liečianti svetimšalių ir savų darbininkų traktavimo lygybę dėl atlyginimo nelaimingais darbo atsitikimais. Konvencija tarp Lietuvos Respublikos ir Argentinos Respublikos dėl indomnizacijos už nelaimingus darbo atsitikimus.

Nr. 463 (1934.XII.18 d.): Galvijų tuberkuliozo fondo įstatymas. Ūkininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymo pakeitimas. Leikinųjų kariuomenės teismo įstatų pakeitimas.

Nr. 464 (1934.XII.22 d.): Spiritinių gėrimų fabrikams įrengti ir veikti taisyklės.

Nr. 465 (1934.XII.31 d.): Kariuomenės Valdybos įstatymas. Įstatymo apie Valstybės mokesčių imamąją tvarką pakeitimas. Įstatymo miestų ir miestelių sienose ir jų pirmosios zonos srityje Valstybės ir nusavintoms činšo ir nuomos teisėmis valdomoms žemėms sutvarkyti pakeitimas.

II.

Respublikos Prezidento įsakymai.

Paskirti:

1) Aukštadvario Apylinkės Tardytojas Juozas Meškauskas — Zarasų Apylinkės Teisėju nuo 1934 m. spalių mėn. 1 d. (įsak. Nr. 717).

2) Kauno Apygardos Teismo kandidatas Jonas Talala — Aukštadvario Apylinkės Tardytoju nuo 1934 m. spalių mėn. 1 d. (įsak. Nr. 718).

3) Apeliacinių Rūmų Teisėjas Simanas Žilinskas — Kauno Apygardos Teismo Skyriaus Pirmininku nuo 1934 m. spalių mėn. 1 d. (įsak. Nr. 719).

4) Šiaulių Apygardos Teismo kandidatas Antanas Liudžius — Joniškio Apylinkės Tardytoju nuo 1934 m. spalių mėn. 16 d. (įsak. Nr. 731).

5) Panevėžio Apylinkės Teisėjas Kazys Kemeklis — Šiaulių Apygardos Teismo Teisėju nuo 1934 m. spalių mėn. 16 d. (įsak. Nr. 732).

6) Anykščių Apylinkės Teisėjas Kazys Šlenys — Panevėžio Apylinkės Teisėju nuo 1934 m. spalių mėn. 16 d. (įsak. Nr. 733).

7) Vyriausiojo Tribunolo Sekretorius Antanas Gerulaitis — Anykščių Apylinkės Teisėju nuo 1934 m. spalių mėn. 16 d. (įsak. Nr. 734).

8) Šiaulių Apylinkės Teisėjas Jurgis Masaitis — Grinkiškio Apylinkės Teisėju nuo 1934 m. spalių mėn. 16 d. (įsak. Nr. 735).

9) Grinkiškio Apylinkės Teisėjas Lionginas Vrubliauskas — Šiaulių Apylinkės Teisėju nuo 1934 m. spalių mėn. 16 d. (įsak. Nr. 736).

10) Panevėžio Apygardos Teismo Teisėjas Alfonsas Augustauskas — -Bredikis — Apeliacinių Rūmų Teisėju nuo 1934 m. spalių mėn. 16 d. (įsak. Nr. 737).

11) Šiaulių Apygardos Tardytojas Petras Jonkus — Panevėžio Apygardos Teismo Teisėju nuo 1934 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. 753).

12) Klaipėdos Apygardos Teismo patarėjas Martynas Bruzdeilinas — Vyriausiojo Tribunolo Teisėju nuo 1934 m. lapkričio mėn. 15 d. (įsak. Nr. 771).

13) Tauragės Apylinkės Tardytojas Motiejus Krygeris — Šiaulių Apygardos Tardytoju nuo 1934 m. gruodžio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 792).

14) Marijampolės Apyg. Teismo Prokuroro Pad. Juozas Steponaitis — Panevėžio Apyg. Teismo Prokuroro padėjėju nuo 1934 m. gruodžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 882).

15) Panevėžio Apyg. Teismo Prokuroro Pad. Povilas Kubilius — Marijampolės Apyg. Teismo Prok. Pad. nuo 1934 m. gruodžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 823).

16) Šiaulių Apyg. Teismo kandidatas Kazys Lašas — Tauragės Apyl. Tardytoju nuo 1934 m. gruodžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 825).

17) Trakų Apyl. Teisėjas Antanas Laucevičius — Kuršėnų Apyl. Tardytoju nuo 1934 m. gruodžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 826).

18) Kauno Apyg. Teismo kandidatas Jonas Januška — Trakų Apyl. Teisėju nuo 1934 m. gruodžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 827).

19) Utėnos Apyl. Tardytojas Jonas Slavėnas — Mažeikių Apyl. Teisėju nuo 1934 m. gruodžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 828).

20) Šiaulių Apyg. Teismo Prokuroro Pad. Adomas Ambraziejus — Utėnos II Apyl. Tardytoju nuo 1934 m. gruodžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 829).

21) Ukmergės II Apyl. Tardytojas Vytautas Bulota — Šiaulių Apyg. Teismo Prokuroro Padėjėju nuo 1934 m. gruodžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 830).

22) Kauno Apygardos Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Kazimieras Nausėda — Šiaulių Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. sausio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 857).

Atleisti iš tarnybos:

1) Zarasų Apylinkės Teisėjas Napoleonas Zenkevičius, jam pačiam prašant, nuo 1934 m. spalių mėn. 1 d. (įsak. Nr. 716).

2) Kuršėnų Apylinkės Tardytojas Germanas Blumbergas, jam pačiam prašant, nuo 1934 m. gruodžio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 716).

3) Šiaulių Apylinkės Teisėjas Adolfas Balčiauskas nuo 1935 m. sausio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 856).

III.

Teisingumo Ministerio įsakymai.

Paskirti:

1) Julijonas Butauskas — teismo antstoliu prie Kalvarijos Apyl. Teismo nuo 1934 m. spalių mėn. 8 d. (įsak. Nr. 382).

2) Diplomuotas teisininkas Juozas Blužas — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1934 m. spalių mėn. 16 d. (įsak. Nr. 391).

3) Diplomuotas teisininkas Antanas Garmus — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1934 m. spalių mėn. 16 d. (įsak. Nr. 392).

4) Diplomuotas teisininkas Kazys Miltakis — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1934 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 420).

5) Diplomuotas teisininkass Bronius Bieliukas — viršetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1934 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 421).

6) Diplomuotas teisininkas Juozas Gontis — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1934 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 422).

7) Vilkaviškio II Notaras Jonas Kučinskas — Marijampolės II Notaru nuo 1934 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 427).

8) Zarasų Notaras Albinas Naruševičius — Vilkaviškio II Notaru nuo 1934 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 428).

9) Juozas Binkevičius — Zarasų Notaru nuo 1934 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 429).

10) Konstantinas Petrauskas — teismo antstoliu prie Panevėžio Apylinkės Teismo nuo 1934 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 430).

11) Antanas Babušis — teismo antstoliu prie Š. Naumiesčio Apylinkės Teismo nuo 1934 m. lapkričio mėn. 20 d. (įsak. Nr. 450).

12) Diplomuotas teisininkas Jonas Dainauskas — viršetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1934 m. lapkričio mėn. 6 d. (įsak. Nr. 456).

13) Adomas Blekaitis — teismo antstoliu prie Kaišiadorių ir Trakų Apylinkės Teismo nuo 1934 m. lapkričio mėn. 28 d. (įsak. Nr. 463).

Atleisti iš tarnybos:

1) Teismo Antstolis prie Kalvarijos Apylinkės Teismo Feliksas Bujanauskas už netinkamą pareigų ėjimą nuo 1934 m. spalių mėn. 8 d. (įsak. Nr. 381).

2) Teismo Antstolis prie Panevėžio Apylinkės Teismo Jonas Nekutavičius nuo 1934 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 389).

3) Viršetatinis teismo kandidatas prie Apeliacinių Rūmų Juozas Lapinskas, kaipo paskirtas Apel. Rūmų Sekretoriaus padėjėju, nuo 1934 m. spalių mėn. 1 d. (įsak. Nr. 395).

4) Teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo Kazys Petrušaitis, kaipo pašauktas karo prievolės atlikti, nuo 1934 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 399).

5) Teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo Aleksandras Kamantauskas, kaipo pašauktas karo prievolės atlikti, nuo 1934 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 419).

6) Teismo Antstolis prie Telšių Apylinkės Teismo Jurgis Jasinskis, kaipo patrauktas teismo atsakomybėn, nuo 1934 m. lapkričio mėn. 25 d. (įsak. Nr. 455).

7) Teismo Antstolis prie Kaišiadorių Apylinkės Teismo Adolfas Totorius už netinkamą pareigų ėjimą nuo 1934 m. lapkričio mėn. 28 d. (įsak. Nr. 462).

Pavesta eiti pareigos:

1) Dusetų Apylinkės Teisėjui — atlikti notarams pavestąji darbą (įsak. Nr. 388).

2) Teismo kandidatui prie Vyr. Tribunolo Vytautui Račkauskui — Apylinkės Teisėjo p. nuo 1934 m. spalių 16 d., prikomandiruojant nuo tos pačios dienos prie Kauno Apylinkės Teismo (įsak. Nr. 398).

3) Teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo Stasiui Žentėliui — eiti Apylinkės Teisėjo p. nuo 1934 m. lapkričio mėn. 1 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie Kauno Apylinkės Teismo (įsak. Nr. 417).

4) Teismo kandidatui prie Šiaulių Apylinkės Teismo Leopoldui Petrauskui — eiti Apylinkės Teisėjo p. nuo 1934 m. lapkričio mėn. 1 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie Mažeikių Apylinkės Teismo (įsak. Nr. 437).

5) Joniškio Apylinkės Tardytojui Antanui Liudžiui — laikinai eiti Apygardos Tardytojo pareigas nuo 1934 m. spalių mėn. 16 d. (įsak. Nr. 441).

6) Etat. teismo kandidatui prie Kauno Apyg. Teismo Eduardui Petkevičiui — eiti Apyl. Tardytojo p. nuo 1934 m. lapkričio mėn. 5 d., nuo tos pat dienos prikomandiruojant prie Ukmergės II Apyl. Tardytojo (įsak. Nr. 458).

7) Etat. teismo kandidatui prie Kauno Apyl. Teismo Petrui Markeliūnui — eiti Apyl. Tardytojo p. nuo 1934 m. lapkričio mėn. 30 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie l. e. Šiaulių Apygardos Tardytojo par. A. Liudžiaus (įsak. Nr. 465).

8) Teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo Antanui Guzevičiui — eiti Apylinkės Teisėjo par. nuo 1934 m. gruodžio 16 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie Raseinių Apylinkės Teismo (įsak. Nr. 474).

9) Etat. teismo kandidatui prie Šiaulių Apygardos Teismo Jurgiui Kregždei — eiti Apylinkės Tardytojo par. nuo 1934 m. gruodžio mėn. 16 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie Šiaulių II Apylinkės Tardytojo kameros (įsak. Nr. 477).

10) Šiaulių II Apylinkės Tardytojui Mykolui Minjotui — laikinai eiti tos Apygardos Tardytojo par. nuo 1934 m. gruodžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 478).

11) Etat. teismo kandidatui prie Šiaulių Apygardos Teismo Abromui Liasauskui — eiti Apylinkės Tardytojo par. nuo 1934 m. gruodžio 20 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie Šiaulių Apygardos Teismo Tardytojo Motiejaus Krygerio (įsak. Nr. 480).

Perkelti:

1) Marijampolės I Notaras Norbertas Mikšys ir Skuodo Notaras Antanas Šlapkauskas vienas kito vieton nuo 1934 m. spalių mėn. 1 d. (įsak. Nr. 365).

Prikomandiruoti:

1) E. Tardytojo p. prie Kauno Apyl. Tardytojo Marė Digrienė — prie Kėdainių Apyl. Tardytojo tom pačiom pareigom eiti nuo 1934 m. spalių mėn. 1 d. (įsak. Nr. 364).

2) Marijampolės Apygardos Teismo Prokuroro Pad. Juozas Steponaitis laikinai prie Kauno Apygardos Teismo Prokuratūros tom pačiom pareigom eiti nuo 1934 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 407).

3) Panevėžio Apygardos Teismo Prokuroro Pad. Juozas Steponaitis paliekamas prikomandiruotas prie Kauno Apygardos Teismo Prokuratūros (įsak. Nr. 482).

Išbraukti, kaip mirę:

1) Marijampolės II Notaras Antanas Orintas nuo 1934 m. spalių mėn. 19 d. (įsak. Nr. 426).

2) Mažeikių Apylinkės Teisėjas Antanas Degutis nuo 1934 m. spalių mėn. 20 d. (įsak. Nr. 436).

3) Teismo Antstolis prie Š. Naumiesčio Apylinkės Teismo Kazimieras Jocis nuo 1934 m. lapkričio mėn. 6 d. (įsak. Nr. 449).

IV.

Teisingumo ministerio aplinkraščiai.

Nr. 154 Apylinkių Teismams ir Teismo Antstoliams.

Esu pastebėjęs, kad, parduodant už skolas ūkius, leidžiami varžytis asmens, kurie Žemės Reformos Įstatymo § 71-uoju neturi teisės žemės ūkių pirkti, ir tokiu būdu žemės ūkio žemė pereina į nežemdirbių rankas.

Kad daugiau nebebūtų tokių reiškinių, pasirėmęs Teismų Santvarkos Įstatymo 78 ir 79 str. p. 4, siūlau Apylinkių Teismams ir Teismo Antstoliams griežtai laikytis Žemės Reformos Įstatymo § 71 (V. Ž. Nr. 456) ir Žemės Ūkio Ministerio išleistų „Žemės ūkio žemei pirkti leidimams duoti" taisyklių reikalavimų, t. y. leisti varžytis tik tuos asmenis, kurie minėtaisiais nuostatais turi teisės įsigyti žemės ūkio žemės.

(pas.) St. Šilingas
1934 m. spalių mėn. 11 d. Teisingumo Ministeris.

Nr. 155 Apylinkių teismams.

Apylinkių teismų pristatomose man su malonės prašymais baudžiamosiose bylose teismo sprendimai kartais esti taip parašyti, jog sunku jie įskaityti. Be to, tose bylose dažnai nesti ir lapų žinių apie nusmerktuosius.

Todėl, pasirėmęs Teismų Santvarkos Įst. 79 str. 4 p., siūlau apylinkių teisėjams rašyti sprendimus įskaitomai ir žiūrėti, kad bylose būtų lapai žinių apie nusmerktuosius.

Jei dėl kurių priežasčių sprendimai parašomi nepakankamai įskaitoma rašysena, tai pristatomose man su malonės prašymais bylose turi būti įdėti tų sprendimų nuorašai, parašyti rašomąją mašinėle arba ir ranka, bet jau aiškia rašysena.

(pas.) St. Šilingas

1934 m. spalių mėn. 31 d. Teisingumo Ministeris.

Nr. 156 Apylinkių tardytojams

Esu pastebėjęs, kad apylinkių tardytojai tardymo reikalais dažnai išvažiuoja iš savo apylinkių į kitas apyilnkes, net į kitas apygardas. Tie išvažiavimai ne visada esti būtinai reikalingi. Didžioji dalis tų kelionių, taigi ir reikalingų joms išlaidų, atpultų, jei teismo tardytojai tardymo veiksmams, kurie reikia atlikti ne savo apylinkėje, naudotųsi atskiraisiais reikalavimais.

Todėl, pasirėmęs Teismų Santvarkos Įst. 78 ir 79 str. 4 p., siūlau apylinkių tardytojams, tardant nusikalstamuosius darbus, laikytis Teismų Sant. Įst. 192 str. ir Baudž. teis. įst. 292 str. nuostatų.

Svarbioms bylos aplinkybėms išaiškinti, teismo tardytojai gali patys daryti tardymo veiksmus ir kitoje savo apygardos apylinkėje arba net kitos apygardos apylinkėje, bet tik kiekvienu atveju turi gauti tam savo apygardos teismo prokuroro leidimą. Leidimo nuorašas turi būti pridėtas prie kelionės išlaidų apyskaitos.

(pas.) St. Šilingas

1934 m. spalių mėn. 31 d. Teisingumo Ministeris.

Nr. 157 Apylinkių teismams.

Esu pastebėjęs, kad apylinkių teismų pristatomose man su malonės prašymais baudžiamosiose bylose dažnai nesti motyvų, kuriais pagrindžiami nuspręsti tose bylose sprendimai. Tuo tarpu, Baudž. Teisenos Įst. 130 straipsniu, teismo sprendimai turi būti motyvuojami.

Todėl, pasirėmęs Teismų Santv. Įst. 79 str. 4 p., siūlau apylinkių teisėjams griežtai laikyti minėtąjį Baudž. Teisenos Įst. 130 str. reikalavimą.

(pas.) St. Šilingas

1934 m. spalių mėn. 31 d. Teisingumo Ministeris.

Aplinkraštis Nr. 158.

Pastebėta, kad nepilnamečiai nusikaltėliai ligi teismo esti kartais laikomi kalėjimuose arba arešto namuose. Tokia kardomoji priemonė neigiamai veikia nepilnamečius, nes jie tuo būdu susiduria su suaugusiais nusikaltėliais, darančiais jiems blogos įtakos. Kai tokie nepilnamečiai, pabuvę kalėjimuose arba arešto namuose, po teismo patenka į nepilnamečių auklėjimo įstaigą, tai sunkiau jie esti ten taisyti bei auklėti.

Dėlto būtų tikslinga nepilnamečiai, kurie gali būti nuteisti laikyti nepilnamečių auklėjimo įstaigoje, tiesiog siųsti į ją. Nepilnamečių laikymas ligi teismo auklėjimo įstaigoje yra naudingas dar tuo atžvilgiu, kad ten geriau galima ištirti jauno nusikaltėlio asmenybė ir nustatyti jo ydingumo laipsnis. Auklėjimo įstaigos tyrimo duomenimis, prireikus, galėtų pasinaudoti teismas.

Nuo šiol nepilnamečiai, tiek tardomieji, tiek nuteistieji, turi būti siunčiami į Kalnaberžės auklėjimo įstaigą.

Tardomieji nepilnamečiai nuo 14 ilgi 17 metų amžiaus, kurie kaltinti padarytu nusikalstamuoju darbu, už kurį skiriama mirties bausmė arba sunkusis kalėjimas ligi gyvos galvos (Baudž. St. 55 str. 1 p. 1 d.) gali būti siunčiami ne į šią įstaigą, bet į kalėjimus.

Duoti Teisingumo Ministerio 1933 m. sausio 16 d. įsakymu Nr. 10 patvarkymai nuo šios dienos nustoja galios.

(pas.) St. Šilingas

1934 m. gruodžio mėn. 22 d. — Teisingumo Ministeris.

Nr. 159 Apylinkių teismams

Kai kurie apylinkių teismai, skirdami nagrinėti Žemės Ūkio Ministerijos įstaigų bylas, skiria jų po vieną ar kiek daugiau vienam posėdžiui. Dėl tokio skyrimo tos įstaigos gauna siųsti į teismą savo atstovus kelis kartus savaitėje, užuot siuntusios kartą. Tatai kenkia įstaigų darbui, nes tarnautojai per dažnai atitraukiami nuo tiesioginių pareigų; be to, susidaro valstybės iždui daug nereikalingų kelionės ir kitokių išlaidų.

Todėl, pasirėmęs Teismų Santvarkos Įstatymo 79 str. 4 p., siūlau apylinkių teismams, skiriant nagrinėti Žemės Ūkio Ministerijos įstaigų (miškų urėdų ir kt.) bylas, skirti jų kiek galima daugiau vienam posėdžiui, kad tų įstaigų atstovams rečiau tektų vykti į teismą.

(pas.) St. Šilingas

1934 m. gruodžio mėn. 21 d. — Teisingumo Ministeris.

Redaktorius Jurgis Byla